

Kachasuens kompleksitet

- En studie av kvinner og alkohol i en forstad i Malawi

Nelli Rachel Kongshaug

Masteroppgave

Sosialantropologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2009

Sammendrag

Denne oppgaven er basert på et 6,5 måneders feltarbeid og beskriver hvordan kvinner i en forstad i Malawi overlever ved å produsere og selge spriten kachasu. Kachasu beskrives som en ting, som kan sammenliknes med andre ting som konsumeres. De tre aspektene som ofte brukes for å belyse alkoholholdig drikke i et samfunn er tradisjonell, økonomisk og sosialt. Dette er Mary Douglas sin teori på hvordan man lettere kan forstå samfunn hvor det konsumeres og produseres alkoholholdig drikke. De tre aspektene er lagt som en bakgrunn for å forstå hvorfor kvinner destillerer kachasu og i hvilke kontekst kachasu benyttes i forstaden.

Det har vært en vekst i forstaden på grunn av arbeidsmarkedet i byen. Forstaden har vokst til en liten drabantby i utkanten av hovedstaden Lilongwe. Det er flere folkegrupper som bor i området, mange er fra andre steder i Malawi, men det er også noen som er fra Mosambik, Zambia og Zimbabwe. Kachasu drikkes i flere land i sørlige Afrika, og blir ansett for å være en tradisjonell drikk av mange.

Kachasu er bare en av de tradisjonelt produserte alkoholholdige drikkene som konsumeres i forstaden. Og jeg har valgt å skrive om kachasu, fordi jeg så at mange kvinner destillerte for salg i sine hjem, noe som var uvanlig for noen generasjoner siden. Tidligere produserte kvinner øl for sine menn og deres arbeidslag, mens nå har kvinnen fått en annen rolle i husstanden hvor hun kunne selge til andre menn.

I denne oppgaven ser jeg på husholdstruktur, produksjon og reproduksjon av sosiale relasjoner, bevaring av tradisjoner og hvilke økonomiske konsekvenser dette får for kvinnene. Ved å se på de ulike arenaer kachasu benyttes, kan man trekke likhetstrekk til andre ting som konsumeres og se på kachasu som en ting.

Forord

Å skrive en masteroppgave har vært en utfordring for meg, både prosessen med å skrive og det tekniske som noen ganger har sviktet. Det som står i denne oppgaven er mine ord. Jeg beklager dersom det er noen vanskelige formuleringer og noen skrivefeil.

Jeg vil takke alle som har stått meg nær og støttet meg i denne prosessen jeg har vært igjennom. En takk til min veileder, Jo Helle-Valle, som har gitt meg tips og mye tilbakemeldinger til det jeg har skrevet.

Zikomo, Chisomo, for å ha holdt ut med meg på feltarbeid, og som har påtatt seg noen utradisjonelle oppgaver innimellom. For å ha hjulpet meg med praktisk tilrettelegging i starten og for å ha lyttet til mine frustrasjoner underveis. Takk til alle de norske familiene som var i Malawi mens jeg var der. Dere var positive og tok meg imot i helgene og fridagene jeg hadde. Dere gjorde det lettere for meg å være på feltarbeid med et barn.

Takk til mine venner som har lest oppgaven, og dratt meg bort fra studiene og gitt meg mye motivasjon underveis.

Den største takken må jeg sende til min familie, som har støttet meg, og vært tilstede i alle de årene jeg har studert. Lest utallige oppgaver underveis, og denne oppgaven. Dere har gitt meg håp om at en dag skulle oppgaven leveres. Jeg vet at barna mine har sett frem til at jeg, som mamma, endelig kan ha litt mer tid sammen med dem!!

Innhold

SAMMENDRAG.....	3
FORORD	5
INNHold.....	7
1. KACHASU I MALAWI.....	9
KACHASU - EN LOKAL SPRIT	9
MALAWI - DET VARME HJERTET I ÅFRIKA	10
MINE ANALYTISKE PERSPEKTIVER.....	15
METODISKE REFLEKSJONER	16
<i>Med barn på feltarbeid</i>	17
<i>Assistent</i>	18
<i>Deltakende observasjon</i>	19
<i>Intervju</i>	20
<i>Antropologisk metode</i>	22
<i>Kleskoder</i>	24
ORGANISERING AV OPPGAVEN.....	25
2. KACHASU	27
HISTORISK	27
ULIK FORSKNING PÅ ALKOHOL	29
PRODUKSJONEN	35
SALG AV KACHASU	39
DRIKKESTEDET - DET PRIVATE	42
HVORDAN KACHASU DRIKKES	43
DEN TRADISJONELLE BEGRAVELSEN	44
OPPSUMMERING	49
3. KVINNENE SOM PRODUSERER KACHASU	51
HUSHOLD I FORSTADEN	51
TRE KVINNER SOM DESTILLERER	53
<i>Mlesi</i>	53
<i>Carol</i>	55
<i>Fanny</i>	56

ØKONOMISKE KONSEKVENSER AV DESTILLERINGEN	58
KVINNEENS SOSIALE RELASJON	61
KVINNER SOM DRAKK	62
MILJØET RUNDT KVINNER SOM DRAKK	66
ØKONOMIEN SOM EN DEL AV MODERNISERINGEN	68
OPPSUMMERING	69
4. DE SOM DRIKKER KACHASU.....	71
EN VANLIG DAG	71
DRIKKE FØR JOBBEN	72
KONTANTER ELLER KREDITT	74
KVINNENE	79
KUNDENE	81
<i>Charles</i>	83
<i>Joseph</i>	84
<i>John</i>	85
CHIEFENS ROLLE I FORSTADEN	87
HVA SOM PÅVIRKER NETTVERKENE	89
OPPSUMMERING	90
5. BARN OG KACHASU	92
FØTAL ALKOHOL SYNDROM	93
BARNETS OPPVEKST	94
SKOLENE I MALAWI	96
KJØNNNSROLLENE	99
LEK	101
DESTILLERING OG BARN	103
<i>Mthandizi</i>	104
OPPSUMMERING	105
6. AVSLUTNINGEN	107
KILDELISTE	111

1. Kachasu i Malawi

Kachasu - en lokal sprit

Denne oppgaven handler om kvinner som destillerer kachasu, som er en lokalt destillert sprit. Jeg vil beskrive hverdagen til noen kvinner og beskrive hvordan de lever i en stor forstad i Malawi. Bruken og produksjonen av alkohol som øl eller sprit har blitt gjort i mange generasjoner, og det denne oppgaven vil vise er at betydningen for produksjonen har endret seg, og at kvinnene som destillerer har en annen rolle i husholdet enn tidligere. Den økonomiske situasjonen til kvinnene har gitt dem større muligheter til innflytelse på deres daglige liv.

Alle samfunn har en form for alkoholholdig drikke, og Gefou-Madianou (1992) har observert at bruken og meningen som er knyttet til alkohol er ganske vidt. Selve drikkingen eksisterer i alle samfunn, og alkohol har vært et medium for å endre en persons humør og som en sosialisierende agent, særlig innen rituelle seremonier, men også i andre sammenheng (Subbo, 2001).

Jeg vil trekke på studier om ting, økonomi og rituell seremoni for å beskrive den komplekse rollen kachasu har for kvinnen hverdag i forstaden. Ved å bruke teorien til Appadurai om det sosiale livet til ting, og vise at kachasu kan bli ansett som en ting, som har ulik rolle i de ulike kontekstene.

Kvinner som destillerer kachasu benytter seg av de økonomiske fordelene. De må forholde seg til kunder som vil bevare den gaveøkonomiske fordel med å drikke, mens de vil ha mest mulig inntekt på produksjonen. Ved å se på kachasuens kompleksitet i samfunnet og hvilken betydning den har for de ulike aktørene, vil jeg vise at den brukes i ulike kontekster. Jeg ser på de som produserer kachasu og de som drikker. Samt at jeg beskriver de arenaene kachasu konsumeres.

Malawi - det varme hjertet i Afrika

Malawi er et forholdsvis lite land i det sørlige Afrika som ligger i innlandet og har ingen kyststripe. I sørøst og sørvest grenser landet til Mosambik hvor Malawi har jernbane som gjør det mulig å komme til kysten i forhold til eksport. I nordvest til Zambia og nordøst til Tanzania hvor Malawi opprettet en landevei som et alternativ til jernbanen da det var konflikter i Mosambik. Den nordlige delen av landet er et platå eller fjellandskap, mens den sørligste delen er tropisk savannelandskap som er rundt Shireelven. Det bor om lag 13 millioner mennesker som tilhører ulike bantutalende folk.

Malawis historie

Den første innflyttingen til Malawi var av Bantutalende afrikanere, og den største gruppen var Maravi-folket som kom fra de store sjøene lenger nord. Deres kongedømmer har blitt opphavet til dagens stedsnavn, Malawi (Pachai, 1974, Rafael, 1980).

På 1600-tallet kom de første portugiserne til landet. Det var flere grunner til at portugiserne ønsket å utforske dette området, for det første ønsket de å øke deres geografiske kunnskap om verden utenfor Portugal, og de hadde alt satt sine ben på andre deler av verden, som i Kongo i Afrika. De hadde konkurranse fra de andre landene i Europa som også var ute etter områder for kolonialisering. Portugiserne var mest interessert i handel, og ved å samarbeide med ulike klaner i Malawi, og Rhodesia som området også ble kalt, åpnet det for handel i nære områder og mer distanserte plasser som i innlandet av Malawi. Den tredje årsaken som også har en sammenheng med deres økonomi, var at de ville finne gull og andre verdifulle varer som kunne øke deres rikdom, og gi dem en god konkurranse mot andre handelsparter som for eksempel araberne. Det faktum at det var flere arabere, gjorde at portugiserne ønsket å hjelpe den såkalte kristne befolkningen mot muslimene. For å gjøre det, ville de finne ut mer om muslimene og hvor mye makt de hadde. På denne måten kunne de kanskje få muslimene til å konvertere til kristendommen. Portugiserne var lokalisert i den sørlige delen, mens araberne var i de nordligste områdene (ibid).

På begynnelsen av 1800-tallet begynte de å utforske de mer nordlige områdene fordi det var mer tilgang til gull og sølv i dette området, men de var redde for å komme i uoverenskomst

med de lokale høvdingene i de ulike klanene. Da den britiske protestantiske misjonæren Livingstone skulle reise nordover, fikk han begrenset hjelp av portugiserne så lenge han lovte å ikke sverte Portugals interesser. Men da Livingstone hadde kommet til Malawisjøen hadde han lært mye, og funnet ut at noen høvdinge ikke var særlig begeistret for portugiserne på grunn av slaveri. Han meldte fra til sine folk om hvor god jord det var i Malawi som egnet seg til å dyrke både sukker og bomull. Ved å forhindre slaveri og misjonere om kristendommen fikk han tillit av folket. Dette var starten på en ny tid med det britiske protektoratet i 1891 og kolonilovgivningen gjorde det billig for europeere å skaffe arbeidskraft til farmene i Malawi. Mange av dagens lover ble opprettet under britisk styre (Axelson, 1974, Pachai 1974).

Politikk

Politisk er Malawi et ungt demokrati, siden 1994, etter at det diktatoriske Banda-regimet hadde styrt landet siden 1964 da Britene trakk seg ut. I følge grunnloven skulle presidenten velges hvert femte år, men i 1970 ble Hasting Banda utnevnt til livstidspresident og han satt frem til 1994. Under Bandas regime var det et autoritært ettpartisystem, som var en av grunnene til at opposisjonene levde i eksil. På slutten av 80-tallet begynte eneveldet å få press både internt og eksternt på grunn av Bandas sykdom. I 1994 tapte Banda presidentvalget, og i dag preges det politiske bilde av tre retninger som er i stor grad lokalisert i regionene sørlige, sentrale og nordlige Malawi. Dette er også de tre administrative regionene, som tilhører de tre ulike etniske grupperingene i landet og som er delt inn i flere distrikt. I den nordlige delen har man Ngoni-folket, i sentrale delen Chewa-folket og i den sørlige delen Yao-folket (Aschehougs og Gyldendals 1996, Eidhammer 2005).

Dagens politikk er preget av historien og staten må i dag arbeide med korrupsjon, fattigdom, HIV/AIDS, høy spedbarnsdødelighet og lav levealder som følge av en relativt dårlig infrastruktur som for eksempel mangel på elektrisitet, rent vann, sykehus i nærheten av landsbyer, helseinformasjon og ikke minst transport mellom steder (ibid).

Økonomi

Helt fra 1960-tallet har Malawi vært finansielt avhengige av blant annet Sør-Afrika, som også har vært en viktig handelspartner. Både ved import og eksport, men også fordi Sør-Afrika har hatt gruvedrift som har tiltrukket seg arbeidsmigranter fra Malawi. Migrasjon har ført til vekst i Malawi ved at arbeiderne har sendt penger hjem som er blitt brukt på det lokale nivået. Det førte til at familier hadde bedre økonomi (Skjøsberg, 1991).

Det at mange menn har reist for å jobbe, har ført til at hushold har endret karakter. Kvinnene har fått en viktigere posisjon i husholdet. Arbeidsmigrasjon har ført til sosiale omveltninger ved at kvinnene har vært nødt til å skaffe penger, som har gjort at kvinner har kommet mer på banen i hjemmet. Dette har gitt dem makt til å starte handel både på markeder og i hjemmet som tidligere har vært et mannsdominert område.

På FNs fattigdomsliste ligger Malawi som nummer 13 nedenfra, og over 90 prosent lever under fattigdomsgrensen på 2USD pr dag. Befolkningen er spredt over hele landet, med i underkant av 20 prosent boende i de store byene og resten av befolkningen bor i rurale områder og lever av jordbruk (undp.org).

Mais er hovedbasis føde for befolkningen med noen variasjoner. Kassava og ris benyttes i områder hvor dette er lettere å dyrke. Av grovkornet mel fra mais eller kassava lager de nsima som er en fast grøt som likner litt på en deig og spises med hendene. Den kokes kun med vann, og brukes til alle måltider til hverdags og fest.

På grunn av befolkningsveksten har jordlappene blitt mindre for flere familier, og ved større byer er det ikke kapasitet til å dyrke basisvarer som det blir gjort på landsbygda, dette er nok en av årsakene til at den gode kontakten med landsbyen fremdeles opprettholdes. I landsbyene har man mulighet til å dyrke mais, hirse, kassava, bønner og andre grønnsaker som kan bringes til byene. Siden det er relativt rimeligere å dyrke og leve i landsbyen er det et bedre utbytte ved salg i byene.

Hovedstaden og forstaden

Lilongwe er en ung hovedstat sammenliknet med andre store byer i samme region. Det bor om lag 500 000 mennesker i hovedstaden. Den er delt i to deler, gamlebyen og den nye delen, og mellom delene er det et reservat. Byen er konstruert som en spiral. Dersom man ser tegninger av hvordan man har delt inn bydelene ser man at gamlebyen, som består av bydelene 1,2 og 3, er i midten og de andre bydelene går rundt denne. De nye bydelene, som for eksempel 43 og 44, er et stykke fra sentrum. Den nyere delen av byen består hovedsakelig av internasjonale og nasjonale organisasjoner og bosted for representanter for disse, samt delegasjoner fra ulike land. Gamlebyen hadde flere handlemuligheter, men det var fremdeles lite. De fleste butikkene ble drevet av rike personer fra India og de nordlige delene av Afrika samt Midtøsten regionen. Det var mange pensjonat og noen få hotell i byen.

Det var ingen høye bygninger i Lilongwe, de høyeste var to-tre etasjer eller så var det eneboliger og leilighetskompleks. Selv om Lilongwe er hovedstaten, så er infrastrukturen dårlig sammenliknet med andre store byer. Planleggerne har konstruert byen for rike kjørende folk, og det finnes ikke fortau utenom et par tre gater. Som i flere byer i Afrika er det ikke anbefalt å gå utendørs på kveldstid. Ran er ikke den eneste årsaken, men det finnes ikke noen lys langs veiene og sjåfører har ofte drukket. De fleste trafikkulykkene skjer ved mørkets frembrudd som involverer fotgjengere.

Frem til tidlig på 90-tallet var det forbudt for befolkningen å flytte til byene eller tettsteder for å søke arbeid, og dette er grunnen til at man ikke finner den slumbebyggelsen som man blant annet finner i andre store afrikanske byer som for eksempel i Nairobi, Lusaka og Johannesburg. Dette har gjort at jordlappene til bøndene har stadig blitt mindre som følge av befolkningsveksten (Skjøsberg, 1991).

Feltarbeidet ble utført i en stor forstad et kvarter med minibuss fra gamlebyen i Lilongwe. Mellom 30- og 40 000 innbyggere fra stort sett andre deler av landet bor i små hus med en egen eller en felles uteplass. Det er mange små kiosker, frisører, barbersalonger og boder hvor det selges dagligvarer. På andre siden av hovedveien ligger det et marked som selger alt, og der står også menn som ikke har fast arbeid og venter på oppdrag som malearbeid, kjøre lastebiler, reparere biler og annet forefallende arbeid.

Beboerne jobber enten i byen eller driver sin egen forretning i forstaden. Langs hele veien fra gamlebyen og rundt forstaden er det maisåkrer som eies av staten. Folk som ikke har penger til å ta den lokale minibussen til byen, går langs veien med varer bærende på hodet. Kvinner bærer grønnsaker og frukt, mens menn transporterer ved, høns og geiter på sykler eller håndlagde feiekoster som selges på markedet i byen. Minibussens pris er regulert etter distanse, og derfor er det også noen som går et lite stykke for at turen med buss ikke skal koste så mye. En tur til forstaden koster 40 kwacha som tilsvarer 2 kroner.

Hele forstaden er delt inn i to deler, og jeg oppholdt meg i den delen hvor markedet langs veien var. Begge delene hadde flere skoler og lokale butikker. Husene er bygget av håndlagde mursteiner og blikktak. De færreste husene har elektrisitet og vann i tilknytning til huset. Mange hustander deler toalett og vaskerom som er et lite hus, uten tak, som er murt et par meter opp, og hvor toalettet er et hull i gulvet. Det eksisterer ikke noe avfallsdeponi, så søppel blir kastet i åpne vannledende renner i veien. I regntiden skylles alt sammen ned til hovedveien og det brennes opp, i tørketiden samles det opp og brennes opp i rennene.

Det er chieften sammen med de lokale familiene fra forstaden som regulerer områdene i forstaden. De er ansvarlige for tilflyttere og får en liten symbolsk sum betalt når nye familier flytter inn. Staten hadde ikke noe fortjeneste fra dette området, siden den ble styrt som en landsby, med den tradisjonelle chiefens avgjørelser og bestemmelsesrett (Englund, 2002, Myers, 2003).

Forskning på alkoholholdig drikke

Det er gjort mye forskning på alkohol som en ”ting”¹ og ikke minst som et sosialt fenomen. Alkohol er blitt benyttet som en fellesbetegnelse på en kategori drikke. Noen forskere har sett på hvordan alkoholholdig drikke er blitt konsumert, mens andre har studert selve drikken. Begge områdene er aktuelle å bruke som et omriss av oppgaven siden de berører et felt, rus, som blir ansett å være ødeleggende for utviklingen i et land, samt at det gir negative følger for enkeltmennesker og samfunnet rundt personer som drikker store mengder alkohol.

¹ Det vil bli skrevet mer om ”ting” i det neste kapittelet for å vise hvordan kachasu kan relateres til teorien om ting.

I starten trodde forskere at alkoholholdig drikke, etanol, hadde samme effekt på mennesker over hele verden, noe som forskningen gjennom tidene har motbevist. Det er like viktig å se på alkohol som en substans, og å undersøke det sosiale miljøet hvor alkohol både produseres og konsumeres. Antropologer er den forskergruppen som har sett på alkoholholdig drikke som en ting som får folk til å sosialisere seg, og som et grunnlag for forskning på samfunnsrelaterte temaer som slektskap, makt og autoritet, tradisjoner og symbolske ritualer.

Mange antropologer har ikke definert alkohol som noe problem, de har ofte sittet og drukket alkohol sammen med sine informanter i håp om at de lettere vil bli innkorporert i samfunnet. Til tross for problemene har det vært viktigere å se på det sosiale og den kulturelle situasjonen hvor alkoholen har vært et viktig element i livet til folket som er blitt studert. Dessuten har ikke alkohol vært hovedtemaet som de skulle forske på, og dermed ikke vært en viktig faktor for forskningsfeltet. Det er faktisk slik at de fleste antropologer har bemerket seg at de samles sammen på kveldene og nyter alkoholholdig drikke, og at de har ”kommet innpå sine informanter” fordi både informantene og forskeren selv har kanskje vært lettere beruset sammen (Subbo, 2001).

I 1987 redigerte Mary Douglas en bok som tok for seg normene for drikking i ulike samfunn. Hun så på alkohol som en substans som hadde flere viktige momenter for mennesker. Hun mente at alkohol hadde sosiale, kulturelle og økonomiske aspekter for både enkeltmenneske og samfunnet generelt. Dette kan nok stemme i mange tilfeller. Jeg vil påstå at alkohol har blitt en relativ viktig faktor for overlevelse og ikke minst en faktor for å fortrenge den harde virkeligheten.

Mine analytiske perspektiver

Det er et spørsmål om de kvinnene jeg møtte noen gang vil kunne legge bort destillasjonsutstyret for å gjøre noe annet. Eller om det er viktig at de gjør det. For kachasuen har åpenbart en viktig rolle i både det sosiale og tradisjonelle mellom mennesker, og mer og mer økonomisk for spesielt kvinnene som produserer den. Utviklingen av produksjon og konsum har endret seg radikalt, fra at alkoholen har vært en substans som knytter sosiale bånd og reproducerer relasjonene for særlig menn sin posisjon, til å være et viktig bidrag til kvinnes økonomi i en fattig kontekst. Ved at mennene tidligere regulerte produksjonen og

samlet menn som hadde arbeidet kollektivt eller ved seremonier, har arbeidsmigrasjonene som nevnt tidligere bidratt til at kvinnene har produsert for salg til andre enn mannens relasjoner og bidratt til at kvinnene har styrket sin økonomiske posisjon i hjemmet. Kvinnene har fått mer kontroll over produksjon og inntekter, som har vært viktig for særlig enslige mødre. Ved å studere kvinnene som destillerer har jeg fått innsikt i deres økonomi og hvordan de styrer husholdet.

Det er flere grunner til at kvinner produserer kachasu og noen av dem er skilsmisser og kvinnenens barn utfordringer i hverdagen. Kvinnene lever i hushold hvor vold i hjemmet er hverdagslig og samfunnet som helhet preges av epidemien HIV/AIDS. Kvinnene produserer kachasu for å tjene penger til livets opphold. Den globale flyten av varer, bistand til utviklingsland og miljødiskursene påvirker utviklingen i et fattig land, men likevel må man se på de ressursene menneskene har. Utnytte deres kunnskap og videreføre og opplyse om holdninger og konsekvenser av overforbruk.

Metodiske refleksjoner

Å være en god antropolog som klarer å fange øyeblikkene, beskrive situasjoner og ikke minst se sammenhengene og kompleksiteten i felten var noen av mine utfordringer da jeg reiste til Malawi med en datter på tre år. Mine forventinger og ikke minst spenningen med å reise til et land jeg aldri hadde besøkt tidligere påvirket mine valg, standpunkt og ikke minst et håp om å få til et godt feltarbeid.

Min største utfordring var min egen situasjon som masterstudent med ei datter på tre år på feltarbeid. Det som var vanskeligst var å kunne tilpasse seg deres måte å se på barn. Den innstillingen og ikke minst min viten om at barn ikke bør utsettes for miljøer med rus, gjorde at jeg tok en vanskelig avgjørelse om å ikke oppholde meg i barene.

Det er en individuell opplevelse som i utgangspunktet ikke kan sammenliknes. Jeg prøver å beskrive ulike situasjoner og hvorfor og hva som gjorde at jeg tok de valgene jeg gjorde underveis

Til slutt er det også viktig å få frem at det å reise på feltarbeid med ekstra bagasje, barn eller familie, vil påvirke feltarbeidet uansett om man ønsker det eller ikke. Jeg vil vise at det er både positive og negative sider ved å nettopp gjøre dette.

Med barn på feltarbeid

For lokalbefolkningen var hun stor jente, hun var like stor som en seksåring der. Så hvis jeg løftet henne, lo de av meg. Hvordan kunne jeg løfte en så stor jente. Alt var annerledes. Hun kunne si flere ganger at ”mamma, jeg synes det er skummelt der.” Og hver morgen måtte jeg forsikre henne om at ingen andre enn assistenten min, som hun hadde blitt trygg på, skulle få løfte henne. Dette bygger nok på vårt første møtet i forstaden:

”...Vi hadde en tur rundt i dag. Min informant skulle vise meg hvordan kvinnene levde der, og hva de gjorde for å overleve hver dag. Jeg leide henne hele tiden. Hun holdt meg hardt. Vi kom inn i et hjem hvor det satt fire godt berusede menn og drakk sprit... To fulle kvinner kom løpende mot oss. De løftet henne opp og gikk rundt for å vise henne til de andre i huset. Hun ble livredd. Ropte på meg og jeg gikk etter kvinnen for å ta henne tilbake. Det begynte å samle seg mange folk rundt oss, og hun gråt. Jeg følte meg hjelpesløs, ingen forsto hva jeg sa. Tilslutt klarte jeg å flytte alle rundt meg, tok henne i armene og roet henne ned. Lovet at dette aldri skulle skje igjen... Jeg skjeftet på assistenten min som ikke hadde hørt på meg... Vi dro rett til huset til informanten for å roe ned min datter, før vi avsluttet dagen tidlig”.
(utdrag fra feltnotat, 29. januar 2007)

Lenge har jeg tenkt på akkurat denne situasjonen. Hva var det egentlig som gikk galt? Jeg husker jeg satt med tårer i øynene da jeg skrev dette. Hun lå i sengen og sov, jeg skrev notater av mine observasjoner. Jeg lurte på om jeg hadde tatt det riktige valget med å ha henne med, fordi jeg ville absolutt ikke at hun skulle sitte igjen med en negativ følelse eller angst etter et halvt år i Malawi fordi jeg skulle bli ferdig med masterstudiene. Min usikkerhet hadde smittet over på henne og selv om jeg forsøkte å skjule den, fanget hun den opp og ble påvirket.

Denne situasjonen gjorde at jeg valgte å ikke gå mye rundt i forstaden, men å ha hovedfokus på kvinnene og barna og nettverket til informanten min som viste seg å være ganske stor og omfattende.

Min datter var desidert en portåpner for feltet mitt, hennes blå øyne og lyse hår, gjorde at mange kvinner og barn samlet seg i huset til min hovedinformant. Dermed kom feltet til meg, og jeg trengte ikke vandre rundt i forstaden for å snakke med kvinnene og observere dem.

Men på andre områder hindret hun meg tilgang til data. Jeg ville snakke med flere kvinner som drakk, men da måtte jeg til de forskjellige drikkestedene sammen med henne, og det var uaktuelt etter den episoden.

Min posisjon var vanskelig å definere for dem. Jeg er vant med våre familiestrukturer og at menn og kvinner gjør like stor innsats i hjemmet og innen barneoppdragelse. I Malawi var kvinnene ansvarlige for hus, mat og oppdragelse og oppfølging av barna. Det at jeg reiste alene med henne gjorde dem usikre på meg. De klarte ikke å forestille seg meg som gift. Hvor var så denne mannen min. Og hvordan kunne jeg la sønnen min være igjen der, ”barn er mors ansvarsområde” var det en kvinne som sa til meg.

Hadde jeg vært alene ville de lettere kunne gi meg oppgaver og tatt meg med overalt i forstaden. Siden jeg er mor kunne de ikke gi meg dagligdagse oppgaver, eller sende meg til markedet alene. Jeg forble en gjest som lyttet til deres klager og samtaler, hjalp dem med ungene som ble lempet på mitt fang og passet på bålet og destillasjonsutstyret.

Assistent

Da jeg ankom Malawi, var en assistent allerede klar til å hjelpe meg. Hun hadde ingen kunnskap om feltarbeid og heller ikke mye om hvordan antropologer utfører sine feltarbeid. Derfor brukte jeg noen dager til å fortelle henne om hvordan hun skulle utføre jobben sin. Hun fikk låne noen bøker om antropologi og feltarbeid som hun leste for å forberede seg til

sin jobb. Hun var ung, og hun hjalp meg mye med oversettelser. Hun hadde kun fullført videregående skole, og var litt umoden i forhold til jobben. For meg var det viktig at hun var utadvendt, og turte å stille de spørsmålene jeg ville uten at hun skulle bli blyg. Hun hjalp meg med å tolke ulike situasjoner, og fortalte meg hvordan og hvorfor ting ble gjort som det ble.

Selv om jeg syntes hun kunne være vanskelig å forstå noen ganger, og at hun alltid kom for sent når vi avtalte tid, så visste jeg at det var viktig for henne og meg at hun ble værende. Det hadde noe med alle mine informanter og ikke minst hennes familie. Siden jeg bare skulle være der i et halvt år, så ønsket jeg ikke uvenner. Mine informanter stolte på henne og var trygge på oss, det kunne fort ha endret seg dersom jeg byttet henne ut. Og familien hennes var avhengige av pengene jeg betalte henne. Hennes fremtid lå nesten i mine hender, fordi pengene hun fikk av meg, gikk til videre utdanning for henne og hennes søsken.

Så det at hun ikke alltid gjorde som jeg ønsket i forhold til oversettelse, ga meg merarbeid og gjorde at jeg måtte observere mer og analysere det jeg observerte alene.

Assistenten var som en tolk for meg. Det var få som kunne engelsk og hun oversatte samtaler for meg, holdt intervjuene og lærte meg skikkene og forberedte meg på møter med chieften og situasjoner som var nye for meg.

Deltakende observasjon

Deltakende observasjon var min hovedmetode for feltarbeidet, og jeg visste at å ta med en liten jente på feltet ville bidra med å få de mest interessante informantene for studie. Jeg var klar over at kvinnene ville ha mange arbeidsoppgaver og ikke minst at deres egne barn ville være rundt dem hele dagen. Dette var også med på å avgjøre mitt valg for å ta med min datter

For det meste var jeg ved Mlesis hus, min hovedinformant, og snakket med hennes venner som også brygget eller destillerte, deres daglige rutiner, barn, skole og selvsagt en del om hvordan det er å være en mor med ansvar for barna og husholdet. De lot meg ikke gjøre så mye, siden de trodde jeg måtte gjøre alt husarbeidet da jeg kom hjem på kvelden. Det eneste

jeg virkelig fikk delta i, utenom å bli med til markedet, var destilleringen². Kvinnene ville at jeg skulle lære alt om kachasu, og viste meg alt, og jeg måtte etter hvert passe på og hjelpe dem. Derfor har jeg valgt å legge mest vekt på kachasu i denne oppgaven. Dette er virkelig en jobb jeg behersker etter mitt opphold i forstaden.

De kunne gi meg oppgaver som å rense gresskarblader og å plukke av maiskornene på kolbene som var innhøstet. Disse skulle tørkes og brukes til maismel. Det var viktig å være der hvor kvinnene oppholdt seg, for slik kunne jeg ha samtaler med dem som gjorde det mulig for meg å ha et mer strukturert intervju med kvinnene. Samtalene ga meg mulighet til å se om de handlet som de sa, og jeg kunne spørre dem underveis om temaer som jeg syntes var viktige å se nærmere på, dette kunne være som for eksempel barneoppdragelse, skolegang og ikke minst kvinnens rolle i husholdet.

Intervju

Under hele oppholdet hadde jeg samtaler som ga meg mye informasjon, og jeg stilte spørsmål underveis. Disse ble grunnlaget for det mer formelle intervjuet som jeg hadde med kvinnene som destillerte kachasu etter et par måneder i felten. Målet med intervjuene som jeg hadde var å få en bedre innsikt i kvinnes hverdag, og bakgrunn. Jeg ville vite om deres familiesituasjon og husholdet, for så å snakke litt om ulike temaer som sex, vold i hjemmet og barneoppdragelse.

Samtalene var som et lite strukturert intervju hvor temaene som ble tatt opp var styrt av informantene. Disse samtalene var gode som en innledning til utformingen av det mer formelle intervjuet som skulle holdes.

Spørsmålene ble laget med bakgrunn av mine observasjoner og med assistentens hjelp. Assistenten formet spørsmålene slik at de passet chichewa språket og konteksten. Det var åpne spørsmål slik at kvinnene selv kunne fortelle og vi brukte spørsmålene mest som en

² Destillering er betegnelsen på prosessen som benyttes når en gjør om væske til damp som kondenseres. Destillasjon er en metode for å skille forskjellige stoffer i en blanding fra hverandre. Metoden bygger på at stoffet/væsken har forskjellige kokepunkter. Den kondenserte dampen er den væsken som er mest verdifullt (Aschehoug og Gyldendals, 1996)

veiledning for å få svar på spørsmål vi hadde fra tidligere samtaler. Noen av spørsmålene var felles for alle mens, vi forsøkte å tilpasse spørsmålene hver kvinne. Vi intervjuet 10 kvinner som bodde i nærheten av hverandre. Intervjuet var formet som et kvalitativt forskningsintervju der temaene som det skulle spørres om var fastlagt, men rekkefølgen ble bestemt underveis av kvinnene, og intervjuet var ment som en samtale mellom assistenten og informanten (Thagaard, 2003).

Vi gikk hjem til kvinnene og satt sammen dem mens de holdt på med sine daglige gjøremål slik at de ikke følte at vi tok tiden fra dem. Vi ville at intervjuet skulle være formelt, men ikke slik at kvinnen ble tatt ut av hjemmet, og satt i en kontekst som de kanskje ville føle var unaturlig for dem. Derfor var det assistenten som tok intervjuet og noterte ned svarene etter hvert. Jeg var som femte hjul på vognen, og noterte mine observasjoner av kvinnes reaksjoner på spørsmålene og kroppsspråket, fordi jeg ikke forstod hva de snakket om. Og observasjoner kan fortelle mye om hvordan den som blir intervjuet er forberedt på spørsmålet, om det er overraskende eller om det er vanskelig å svare på noen av spørsmålene. Silverman (2001) påpeker at det ikke-verbale gir et mer omfattende grunnlag for å forstå det som informanten uttrykker, og det var ved flere intervju at jeg så på kvinnene at de oppførte seg annerledes enn det de hadde uttrykt.

”... x kom inn på temaet vold i hjemmet, og fortalte at det hendte mannen slo henne, og da fulgte vi opp med spørsmålet om det hendte at han slo barna også. Hun så ned i bakken, fant fram en kjele og svarte nei, men av kroppsspråket hennes forsto jeg at han gjorde det fordi hun ble nesten litt nervøs da hun skulle svare, og jeg fikk en mistanke...” (feltnotat mai 2007).

Noen ganger oversatte assistenten til meg direkte, men jeg ville at hun skulle snakke med kvinnene på Chichewa og la dem svare utfyllende uten avbrytelser for å oversette til meg. Det at jeg var tilstedet under intervjuet og så på kvinnene var min måte å vise interesse for dem og for deres situasjon. Det gjorde det mulig for dem å gi utfyllende svar og det at jeg tok meg tid til å snakke med dem, gjorde at de også tok seg tid til å snakke med oss.

Det var ulike typer oppfølgingsspørsmål som ble stilt, men det mest vanlige var å oppfordre informantene til å presentere mer konkrete episoder i forhold til det som ble sagt for at vi kunne få meningen tydeligere frem som er viktig for å tolke materiale senere (Thagaard, 2003).

Resultatene fra intervjuene er brukt i denne oppgaven både for å generalisere noen ting, men det er også tatt med utsagn der de passer i min analyse. Intervjuene ble foretatt for at jeg skulle lære kvinnene å kjenne bedre og for at jeg skulle få et bedre grunnlag for min analyse. Intervjuene var formet slik at jeg fikk svar på ting jeg hadde observert og ikke forsto helt. Assistenten formet spørsmålene slik at de passet kvinnene og det lokale språket.

Antropologisk metode

Den mest positive opplevelsen jeg hadde, var den som viste meg at uten antropologisk innsikt ville jeg ikke kunne klare å oppdage det jeg gjorde. Med et relativt langt studie blant de samme menneskene og mulighetene til å kunne observere hvordan folket var og hva de gjorde til enhver tid, viste styrken til antropologien.

Jeg ville ikke ha en spørreundersøkelse fordi jeg visste så alt for lite om kvinnes livssituasjon og jeg hadde ikke kunnskap om normer og regler. Spørsmålene som ble stilt hadde bakgrunn fra mine observasjoner, og de kom etter hvert som jeg snakket med dem. Det var spørsmålene som gjorde at jeg fikk ekstra mye informasjon om ting jeg i utgangspunktet ikke visste eksisterte, og som jeg ikke ville klart å lese meg til. Noen mener at det kan være greit å ha en spørreundersøkelse i begynnelsen av feltarbeidet for å kunne få en bredere oversikt og et utgangspunkt for feltarbeidet, men jeg valgte det ikke siden jeg hadde relativt lite bakgrunnsinformasjon om området og feltet jeg skulle inn i, og visste at jeg skulle tilbringe mye tid sammen med informantene.

Mitt feltarbeid fikk en drastisk endring etter et par måneder. Min hovedinformant endret seg totalt, hun viste seg som hun egentlig hadde vært og ikke slik jeg hadde oppfattet henne som i starten. Fra å være en kvinne som destillerte sprit og gjorde alt for barna sine viste hun seg å være en typisk periodedranker. Hun drakk mye og gjorde ikke alt som hun selv hadde fortalt at hun gjorde. I starten fikk jeg en dårlig følelse av å ikke hadde mestret min rolle som

antropologistudent, men etter hvert forsto jeg (ved hjelp av min veileder) at det er dette antropologi handler om. Å finne ut hvordan folk egentlig er. Hva de egentlig gjør og hvorfor de gjør det de gjør. Det at jeg var lenge på et sted gjorde folket trygge på meg, jeg fikk tillitt, og de gjorde som de alltid pleide å gjøre. Hadde jeg bare vært der i noen uker, ville jeg aldri kunnet finne ut det jeg gjorde. Og mine intervju ville ikke vært like gode, og antakelig ville de ikke fortalt meg sannheten. Deres tillit til meg, og at jeg viste dem hvem jeg var ved å uttrykke mine meninger, hjelpe dem der det trengtes, og ved å være pliktoppfyllende hver morgen, gjorde at jeg ble vitne til at antropologisk metode er kanskje den beste for å lære folk å kjenne.

For man klarer ikke å late som man er en annen person i flere måneder. Og da min hovedinformant en dag viste seg å være, det jeg personlig vil karakterisere henne som, en alkoholiker, da begynte det virkelige feltarbeidet.

Tiden gjør noe med hele feltet, men likevel så blir folket reservert dersom de opplever at deres bilde blir ødelagt. Da Mlesi fulgte meg til bussen godt beruset, fikk jeg både kommentarer og bemerkninger underveis. Det gjorde dem antakelig for å vise avsky til hennes oppførsel.

Dette viser også hvordan folk prøvde å beskytte bilde de hadde av området sitt. Selv om antropologen har vært lenge et sted, og folk blir vant til å se forskeren, så vil de likevel gjøre alt for å beskytte seg selv og sitt miljø. Det at Mlesi oppførte seg uakseptabelt for de andre i forstaden foran meg, gjorde at alle forsøkte å vise meg hvordan de mislikte det, i håp om at jeg kanskje skulle gå bort fra henne. Når personers dårlige vaner blir kjent for forskeren vil de forsøke å beskytte dem selv ved å fortelle historier eller imitere det de tror antropologen ønsker å se.

Mine følelser og normer

Feltet var en utfordring på mange områder, ikke minst det at jeg som kvinne med barn skulle reise alene og studere et relativt sårbart tema, kachasu blant kvinner og barn. Det å vite at man skal tilbringe over et halvt år sammen med alkoholisererte personer, som handler ut fra andre synspunkter om hva som er rett og galt, fordi vi har ulike normer, var en utfordring for

meg. Jeg klarte å sette mye tilside, men å se at barna kunne lide, var veldig vanskelig for meg.

Da min hovedinformant viste hvem hun egentlig var, ville jeg vise henne hvordan jeg så henne. Gi henne mitt perspektiv på hennes tilværelse.

Jeg ville hjelpe henne uten å påvirke henne for mye, men for meg som mor og med norske lærdommer om alkohol gjorde at jeg ikke lenger kunne stå utenfor og se på hva hun gjorde. Jeg tok et bilde av henne som jeg fremkalte. Det var av henne mens hun lå på bakken iført en chitenje som var møkkete, opprevet og en slitt skjorte. Skaute på hodet hennes var på snei og hun sov tungt med armene spredt til hver sin kant. Da hun fikk se bildet ble hun veldig flau. Ville ikke at jeg skulle vise det til noen. Jeg fortalte at bildet var ment for henne, slik at hun kunne se hvordan hun så ut når hun drakk så mye at hun ikke hadde anelse om hvor hun var. Dette bildet gjemte hun slik at ingen andre skulle få se det.

Bilder sier mer enn tusen ord, og dette tilfellet viser nettopp dette. Det er fortsatt mange som ikke har personlige bilder av seg, og når de først har det, står de oppstilt i pene klær for å være presentable. De var ikke vant til bilder hvor man ikke var formelt oppstilt. Deres bilder skulle vise personene, gjerne oppstilt slik som man kan se i historiske fotoalbum.

Kleskoder

For ikke så mange år tilbake var det forbudt for kvinner å gå i bukser, de måtte gå med skjørt som dekket knærne og ha en trøye/bluse som dekket skuldrene. Dette forbudet er opphevet, men likevel ønsker man å tilstrebe deres vaner, og ønsker ikke å støte noen som fremdeles synes at forbudet skulle gjelde enda. Derfor valgte jeg alltid å gå med skjørt når jeg skulle til forstaden. Og passet på at jeg hadde en overdel som dekket skuldrene og var lang nok til at jeg kunne bevege meg fritt uten at hud på magen ville synes. Dette gjorde jeg av respekt for de jeg skulle være sammen med hver dag, som også gikk slik. De gikk med chitenje som er et stoffstykke som de knyter rundt livet som en sarong. I den kalde perioden kunne de gå med flere lag chitenje. Chitenjene hadde ulike mønster og motiv, noen hadde bilder av politiske partirepresentanter som ble brukt når kvinnene var på møter med partiene. Andre

hadde farger og mønster som ble benyttet i kirken. Selv om det for en utenforstående kunne se ut som et vanlig tøyestykke, hadde de forskjellige hverdagsplagg og festplagg.

Menn gikk i bukser og shorts, de pyntet seg når de skulle til byen med rene klær og skjorte og finbukse når de skulle i kirken på søndager.

Organisering av oppgaven

I kapittel 2 vil jeg beskrive hva kachasu er og hvordan det fremstilles. Det å få en kort innføring, vet jeg er en måte å få bedre forståelse av hvorfor kachasu er et komplekst fenomen i husholdet og samfunnet. Jeg vil trekke inn Appadurai sin fremstilling av ting, og hvordan ulike ”ting” har en betydning i de ulike kontekstene, og tingenes betydning for de som produserer og konsumerer kachasu. Før jeg skriver videre om hvordan kachasu brukes i dag, vil jeg beskrive den tradisjonelle begravelsen som et utgangspunkt for å forstå endringer i bruk, kontekst og ikke minst at denne type begravelse fremdeles eksisterer fordi tradisjoner er viktige holdepunkter i en tilværelse hvor alt måles i utvikling og fremgang.

I kapittel 3 vil jeg gå i dybden på kvinnene som destillerer kachasu og vise hvorfor kachasu er viktig i deres liv, og at produksjonen av kachasu er deres eneste levemåte for å kunne overleve en allerede vanskelig livssituasjon. Den økonomiske virkeligheten til kvinnene som står mellom en tradisjonell gaveøkonomisk tankegang og sine egne tanker om markedsøkonomi. Behovet for kachasu er enormt, og økende.

Faktorene som påvirker produksjonen og hvilke konsekvenser dette får for kvinnene skal jeg skrive litt om i kapittel 4, og jeg vil trekke frem noen som drikker kachasu og se på hvordan relasjonene bygges opp og hvordan de reproducerer seg.

For å kunne vise et holistisk bilde av husholdet og samfunnet, har jeg skrevet om barna i kapittel 5. Barnas hverdag hos kvinner som destillerer og hos hushold hvor alkoholholdig

drikke er en viktig faktor for deres fremtid. Hvilke virkninger har kachasu på deres fremtid? Ved å se på graviditet, oppvekst, skolegang og de ulike kjønnsrollene i husholdet vil jeg vise at deres fremtid også er påvirket av kachasuens kompleksitet.

I avslutningen vil jeg trekke frem et viktig element i studie av alkoholholdig drikke, og det er den som ofte møter utfordringer i diskusjoner. Alkoholisme er en betegnelse som brukes mye innen medisinsk bruk. Antropologer er blitt kritisert for ikke å være opptatt av dette i sine studier, ved at de har fortrenget denne kategorien som omhandler individet, og ikke som en negativ faktor for både aktørene og samfunnene de lever i.

2. Kachasu

Det var flere alkoholholdige drikker i Malawi. Chibuku var en lokal industriprodusert øl, som kan minne litt opp en tynn velling. Chikokeyani var nesten det samme som Chibuku, men den var hjemmebrygget av kvinner. I tillegg til disse ble det produsert vin av ulike blader og frukter som ble konsumert i forstaden samt at man kunne få kjøpt industriprodusert øl og sprit.

Mine informanter produserte og solgte den mest solgte tradisjonelt produserte alkoholholdige drikken som var en sterk sprit, kachasu. Den kan sammenliknes med hjemmebrent her i Norge og er ikke lov å produsere privat. Det er ikke blitt gjort undersøkelser av denne type forretning siden den ofte utføres i hjemmet og det er ulovlig å selge i byen. I nærliggende områder til byene har kvinnene et godt marked for sin kachasu (Ettema, 1984, Hirschmann & Vaughan, 1983). Det som karakteriserer drikkingen av denne spriten er hvordan man samles, hvem som sitter sammen og ikke minst hvordan og hvem som produserer denne drikken.

I dette kapitlet vil jeg forklare hvordan den produseres, omsettes og drikkes, for i de neste kapitlene vil jeg gå nærmere inn på de andre delene av kachasuens komplekse innvirkning på hverdagen i forstaden.

Det er minst like viktig å se på hvilken rolle kachasu har i ulike kontekster, og hva denne drikken symboliserer og hvordan folket forholder seg til kachasu. Med et utgangspunkt i Appadurais teori om ting, vil jeg se på kachasu som en drikke som har ulike roller i ulike kontekst. Det er derfor jeg innlemmer en tradisjonell begravelse i dette kapitlet for å kunne vise til hvordan kachasu er blitt benyttet i en historisk kontekst.

Historisk

Det som har vært den mest produserte tradisjonelle alkoholiserende drikken i Malawi har vært chikokeyani. Dette er en drikk som lages av ulike typer korn som for eksempel hirse og durumhvete. Malawiene ble først introdusert for kachasu etter at portugiserne kom til

området. Chikokeyani, som ble produsert av kvinner for deres ektemenn og arbeidslagene deres, var en tradisjonell drikk som ble brukt til å mette sulten og ved rituelle seremonier.

De fleste av mine informanter mente at Kachasu var den mest tradisjonelle drikken, fordi den hadde historiske betydninger, og erstattet mange av chikokeyanis roller i ulike situasjoner som for eksempel i begravelser og sosiale sammenkomster. Kvinnene hadde sin egen måte å produsere kachasu, som de stort sett hadde lært av sine mødre.

Som nevnt tidligere var portugiserne i Malawiområde fra 1600-tallet, og de pleide å destillere sterk sprit av ulike frukter fra spesielt masao treet, denne drikken ble karakterisert som kachasu. De lokale så hvordan de destillerte, men fikk ikke innsyn i ingredienser.

Kachasu produseres i flere land i sørlige Afrika, og variasjonene er mange fordi den produseres av ulike ingredienser. Noen bruker ulike typer korn, mens andre igjen bruker frukter. Variasjonene er tilpasset områdene og styres av tilgangen på ressurser. Å destillere sprit er ulovlig i de fleste landene og til tross for at det er ulovlig, produseres det kachasu i mange landsbyer i sørlige Afrika, særlig i forbindelse med tradisjonelle seremonier.

I Europa ble sprit drukket av alle sosiale klasser utenom de fattigste frem til 1800-tallet. Introduksjonen av industriprodusert sprit revolusjonerte drikkevaner. De som var rike drakk brunt sprit, som konjakk og whisky, mens de fattige drakk blank sprit. Tilsvarende mønster finnes i Malawi i dag. De som er rike drikker industriprodusert sprit, mens de fattige drikker det som er billig, kachasu. Endringen i drikkevaner har ført til negative konsekvenser som for eksempel alkoholisme og kriminalitet (Holt, 2006).

Mange stater forsøker å kontrollere forbruket av alkohol og ønsker å regulere både produksjon og konsum gjennom lovgivning. Staten har forsøkt å tilrettelegge for styringen av produksjon av sprit. I Malawi ble det produsert, i fabrikkene, små poser med sprit som gjorde det tilgjengelig for de fattige også, fordi de da kunne kjøpe lovlig sprit, uten å kjøpe en hel flaske, som var for kostbart.

Det er ingen enkeltgruppe eller institusjon, uansett makt, som har klart å kontrollere meningen med drikking og drikkekulturen. Alkoholholdig drikke har en plass i de fleste samfunn i ulik form. Å drikke alkohol har forskjellig mening i ulike kontekster og endrer seg med tiden og det sammen gjør drikkekulturen (ibid).

Selv om Holt (2006) skriver om historien til europeisk drikkevaner, mener jeg at den kan sammenliknes med utviklingen av drikkevaner, konsum og ikke minst produksjon i sørlige land i Afrika nettopp fordi europeerne hadde stor innflytelse i mange av landene på godt og vondt. Malawi var lenge et britisk protektorat. De skapte lover, de regulerte økonomien og forsøkte gjennom ulike religiøse utgangspunkt å lære folket om deres levemåter og om hvordan det kunne endre og bedre afrikanernes levemåte. Mange av Malawis lover tar utgangspunkt i den britiske lovgivningen fra den tiden og noen av lovene er fremdeles gjeldende.

Ulik forskning på alkohol

Det er minst tre grupperinger som er interessert i alkohol som et studieobjekt, og alle har ulike perspektiver og behov ved forskningen. Den ene gruppen er antropologer, psykologer og sosiologer som prøver å forstå hvordan alkohol har en rolle i menneskers liv. Den andre gruppen er gjerne organisasjoner som arbeider med folk som konsumerer til dels mye alkohol, og de ønsker ofte å regulere politisk og ikke minst så ser de ofte på muligheter for å endre forbruket i den retning at det minsker. Den siste gruppen er forskningsgrupper og institusjoner som er delaktige i behandling og forskning av personer som betegnes som alkoholikere (Wadell, 1976).

Heath (1976) beskriver alkohol som det rusmiddelet som er eldst. Det er blitt servert som mat, medisin, narkotika, energidrikk og et afrodisium i ulike kontekst i årtusener.

Alkoholholdig drikke som kachasu og chibuku er spesielt to drikker i Malawi som brukes som energidrikk, mat og narkotikum.

Det å drikke alkoholholdig drikke er vanligvis en sosial handling, hvor ofte holdninger og handlinger assosiert med drikking er lært og kategorisert. Dette kunne man se av mønsteret til de som konsumerte kachasu i forstaden. Jeg skal komme nærmere innpå hvordan drikkingen påvirket konsumentene senere i de neste kapitlene. Kachasu ble ikke bare brukt som et rusmiddel, hvor man var bevisst konsekvensen av å drikke mye, men også det som

bandt mennesker sammen og fastsatte ulike normer og regler som formet samfunnet gjennom ulike hierarkiske fordelinger av folk i samfunnet..

Historien viser at kachasu har endret karakter siden portugiserne introduserte drikken. Portugiserne introduserte en drikk som var laget av frukten fra masao-treet, og malawi-ere adopterte destilleringen og benyttet seg av lokale ressurser som var tilpasset forholdene. Kachasu har blitt en tradisjonell drikke blant de fattigste i forstaden til Lilongwe. Den kulturelle praksisen av produksjon og konsum av kachasu har satt sitt preg blant de som ønsker å bevare tradisjonen som er overført fra portugiserne.

Alkohol som en ting

Tings betydning for å binde folk sammen har Malinowski beskrevet i sine tekster fra Trobrianderøyene, hvor han særlig var opptatt av kula-handelen blant folk fra de ulike øyene. Deres relasjoner til tingene som ble byttet og til enkeltpersonene viser at det ofte er ting som knytter folk sammen. Appadurai beskriver tingenes verdi for folk, at ting ikke bare er en gjenstand, men også et bånd som knytter mennesker sammen (Wilson, 2005, Appadurai, 1986).

Appadurai er ofte blitt brukt for å vise hvordan alkoholholdig drikke kan ha en fellesnevner med andre ting som konsumeres. Kachasu er en ting som brukes for å skape økonomisk gevinst for kvinnene som produserer. Kachasu er med på å skape sosiale relasjoner hvor kulturelle koder betinget av resiprositet produserer og reproducerer relasjonen mellom produsentene og alle andre i forstaden. Dette viser at kachasuens rolle som en ting er blitt formet av historien og grupper av folk (ibid). Tidligere ble kachasu drukket av kun menn, i bestemte kontekst, mens den i dag blir drukket av begge kjønn. Kvinnenes plass i hjemmet, har gitt dem en viktigere rolle i husholdet, som også har gjort at kachasu har endret sin rolle, fra å være en festdrikk til å være en drikk for de fattige i forstaden.

Ting viser hvem personene er utad ved at det dannes et inntrykk som relaterer de fysiske tingene til forventinger, holdninger og forståelse. Rike personer i Malawi drar til barer og drikker industriprodusert øl og sprit, mens de fattige drikker kachasu, som er rimeligere, der de bor. Med dette mener jeg at en ting, som for eksempel kachasu, viser at man ikke har mye penger. Kachasu er tilgjengelig for alle, men de rike ønsker ikke å relateres til drikking av kachasu, fordi denne drikken ofte appellerer til de fattige, og fordi de ikke selges i lovlige barer. De som drikker kachasu ønsker å bli raskt full på en billig måte

Alkohol som identitetsskaper

Identitet sier noe om en persons tilhørighet. Det er flere faktorer som sier noe om identitet, som for eksempel kjønn, nasjonal tilhørighet, religion og arbeidsplass. Det å ha en tilhørighet til flere personer med samme interesser kan være en identitetsfaktor. Ved å definere seg i forhold til andre så viser man forskjellene og skaper tilhørighet til en bestemt identitet. De ulike kategoriene er overlappende ved at en person kan ha flere identiteter. En kvinne i forstaden kunne identifisere seg selv med andre fattige kvinner, men også som andre mødre i forstaden, samtidig som hun identifiserte seg selv med tilhørighet til en bestemt landsby i Malawi. En person innehar flere identiteter som gjør personen unik i noen sammenheng, og lik mange i en annen. Identitet er som en relasjon som defineres utenfra og innenfra (Eriksen, 1997). Dette observerte jeg blant mine informanter som jeg så på som like i at de bodde i samme forstad, mens de selv gjorde forskjell på hverandre ved å skille mellom hvor de egentlig kom fra.

Identitet kommer tydelig frem ved at man sammenliknes med andre grupper, og de som drakk kachasu hadde det til felles at de bodde i samme område, var arbeidsløse og drakk kachasu. De yngre ønsket å identifisere seg med ting som var importert til landet av utlendinger fra ulike deler av verden. Vanene de implementerte var som for eksempel klesstil, spisevaner og valg av alkoholholdig drikke som for eksempel Carlsberg flaskeøl.

Tingene viser til folks identitet. Ved at de som sosialiseres rundt kachasu styrker sine tradisjonelle verdier fordi de drikker en drikk som er tradisjonelt produsert og fordi de

knytter bånd til folket i landsbyene. Som mange av informantene sa: ” To drink kachasu is our tradition”. Det å være stolte av å klare å drikke kachasu kontinuerlig og bevare denne tradisjonen var viktig, og ble kanskje enda mer styrket etter at industriproduserte alkoholholdige drikker var kommet på markedet. Selv om det var betraktelig billigere å drikke kachasu enn Carlsberg, så styrket de identiteten sin ved at de holdt sammen om å drikke den tradisjonelt produserte kachasuen. Det å bevare tradisjonen kontra det å vise ovenfor andre at man var mer lik de vestlige og hadde penger til å drikke Carlsberg var det som styrket identiteten.

Drikking av alkohol er blitt brukt for å skape identitet og vise forskjeller mellom kjønn, alder, bosted som urban/rural, og velstand/tradisjonell orientering. Samtidig har alkohol vært med på å skape maktrelasjoner både mellom menn og kvinner, men også mellom statsfinansiert ølbryggeri og tradisjonelt brygget øl. Den lovlige industriproduserte alkoholen var mye dyrere, og man kunne identifisere seg som enten et moderne menneske, sett fra deres øyne, dersom man valgte å drikke for eksempel Carlsberg, eller å bevare lange tradisjoner ved å velge alkoholholdig drikke som er produsert i et hjem. Det var ikke kun moderne/tradisjonell som identifiserte forskjellene, men også fattig og rik, fordi fattige hadde ikke råd til å kjøpe en flaske Carlsberg (Bryceson, 2001).

Kachasu som en vare

Kachasu hadde ikke bare kulturell verdi, men var også en vare for kvinnene som produserer kachasu. Kachasu hadde en verdi som ofte ble målt i penger for kvinnene. Moderniseringen har utviklet kachasu fra å være en ting i intimsfæren hvor kvinner produserte kachasu for deres menn og deres arbeidslag, til å bli en vare i markedssfæren fordi kvinnene fikk en viktigere rolle i husholdets økonomi. Kachasu skapte ikke høy verdi, men det var metoden kvinnene benyttet for å få frem den tradisjonelle smaken og konsistensen som ga den en høy verdi i form av tradisjonell ivaretagelse. Og som Kopytoff (1986) sier så har en vare ulike betydninger i ulike kontekst. Kvinnene behandler kachasu som en markedsvare når de selger dette, mens ved en begravelse har den en symbolsk verdi for mennene som drikker dette. Kachasu ble behandlet som en vare i en kontekst, mens i en annen hadde den ikke status som

en vare med økonomisk profitt. For kvinnene hadde kachasu en markedsverdi ved at hun visste hvor mye hun kunne ta betalt av kunden for en viss mengde, og kunden visste hvor mye kachasu han kunne få for en viss sum penger. Nettopp det at kachasu benyttes i ulike kontekster viser også meningen og hvilken betydning kachasu hadde for samfunnet. Den er et element som ikke endres i form eller drikkemetode, men derimot endrer den status og rolle i de ulike kontekstene.

Alkohol og tradisjoner

Øl og kachasu er blitt ansett for å skape sosiale relasjoner og sett på som et sosialt fenomen. Tidligere i landsbyene var det mer regulert hvor og når man skulle drikke. Driking av store kvantum alkohol ble oftest forbundet med tradisjonelle seremonier. Endringene i samfunnsstrukturene har også endret drikkemønsteret, som jeg vil komme nærmere til i kapittelet om konsumentene. Oppførselen til berusede har blitt akseptert hvor man har ignorert vitser, synging og kranling. Driking og abstinens er sett på forskjellig av medlemmene i de ulike samfunnene, men også tolket forskjellig av medlemmene i de enkelte samfunn. Dette vil komme tydeligere frem under i dette kapittelet (Obayemi, 1976, Sargent, 1976).

Kjønnsforskjellene på driking, var ofte knyttet til de tradisjonelle aspektene av de ulike rollene for menn og kvinner. I noen samfunn måtte menn vise sin manndighet ved å kunne drikke mengder med for eksempel øl. Det å kunne drikke mye uten å miste kontroll over seg selv ble et symbol på mannen. Det var ofte slik mange menn i forstaden beskrev årsakene til deres drikkemønster. De tradisjonelle aspektene ble ofte trukket inn i samtalene med menn som besøkte Mlesi (Subbo, 2001)

Drikkekonteksten og tradisjoner

Helle-Valle (1996) har i sitt kapittel som handler om drikkekonteksten i en landsby i Botswana, vist hvordan den faktiske konsumeringen av øl og den seksuelle praksis er

forbundet med denne konteksten i landsbyen. Drikkekonteksten er i et hushold hvor kvinnen har produsert for salg. De som kommer for å drikke er naboer og slektninger. Drikking blir sett på som et sosialt fenomen, som opprettholdes via kollektiv drikking som er basert på resiprositet mellom aktørene som drikker sammen, samtidig som denne konteksten kan forstås som en form for praksis mot offisielle moderne verdier i Botswana. Drikkekontekster slik Helle-Valle beskriver den, er absolutt lik Mlesis situasjon som selger og produsent. Hennes hjem skaper en kontekst hvor det var tillatt å drikke og hvor ulike relasjoner oppsto og ble ivaretatt. Mlesis hjem viste også det motsatte av hva som foregår i byen, hvor yngre personer drikker industriprodusert øl og sprit. Hun har sine egne regler for hva som er akseptert og ikke blant kundene, og ved å opprettholde relasjonene til kundene som drakk, hadde hun også en kontinuitet på inntektsiden.

Drikkekonteksten i forstaden bevarte de tradisjonelle mønstrene som var i forstaden, tradisjoner hvor menn samles rundt en flaske og drakk mens de diskuterte dagsaktuelle temaer.

Drikkemønsteret

Drikkemønsteret forteller også noe om hvordan folk tenker, og hvilke forventninger de har. Forventninger om en rask rus dersom man drikker sprit, eller forventningen om å mette sulten ved å drikke Chibuku fordi man ikke har penger til å kjøpe mat. Samtidig vil miljøet i konteksten være med på å identifisere de som drikker ved at man kan skille mellom ulike situasjoner i den samme konteksten. En som sitter og drikker mye på dagen midt i uken viser at han er arbeidsledig, mens en som kun drikker i helgen viser det motsatte. Dette kom tydelig frem under feltarbeidet, og vil bli nærmere omtalt i de neste kapitlene hvor jeg beskriver noen av konsumentene.

Ulike drikkesfærer

Ølproduksjon var tidligere blitt ansett for å være en intim sfære som kun kvinnen kunne gjøre, og det har vært tabu å produsere øl for andre enn mannen i huset og hans gjester, og

kanskje mest av alt å selge øl (Barth, 1994). Dette har endret seg og mine observasjoner har vært en del av kartleggingen av hva slags mening ølproduksjon og salg har i forstaden i et utviklingsland som Malawi.

Suggs (1996) viser hvordan av lokale barer har endret seg gjennom tiden. Han trekker frem kvinner og menns forskjellige sfærer de er akseptert å oppholde seg i, offentlige og private sfærer. Han viser hvordan kvinner måtte gjøre seg fortjent til å drikke alkohol på samme sted som menn, mens for mennene ble det ansett som en rettighet å kunne drikke overalt. Alder knyttet til kjønn var med på å bestemme om man var akseptert eller ikke, for eksempel at eldre kvinner kunne drikke i barene, men ikke yngre kvinner. Mine observasjoner var at det var en tendens til økende andel kvinner som drakk, men at det fremdeles eksisterte normer som kunne regulere deres drikkemønster. Som det kom frem av intervjuene med kvinnene og mange av mennene som drakk, var det en klar forskjell på menn og kvinner som drakk. Det var særlig mengden de konsumerte de var opptatt av. Dette vil jeg komme tilbake til i de neste kapitlene.

Selv om det finnes samfunn hvor kvinner og menn drikker like mye, er det vanlig at menn drikker mer. Dessuten er det slik at der hvor det er stor tilgang på alkoholholdig drikke er det færre restriksjoner på drikkingen. Dersom det er liten tilgang på alkoholholdig drikke, drikker ofte menn mer enn kvinner og kvinnene får en begrenset mengde (Bacon, 1976).

Produksjonen

Det er få ingredienser i Kachasu, men det er likevel en forholdsvis dyr produksjon fordi prisene på råvarene er høye. Mais rester, sukker og vann er det som trengs for å lage den blanke spriten. Sukker var en veldig dyr råvare i Malawi under mitt opphold i 2007.

Maisrestene kjøpes ved mølla hvor det produseres maismel, og det trengs en stor bøtte med disse restene, som består av skallet på maiskorn. De som driver mølla har sett sin mulighet til å tjene penger på noe som i utgangspunktet er avfall. Siden det er mange kvinner som produserer kachasu i forstaden, har de som driver mølla funnet ut at de har et stort marked

for dette. Prosessen for å få frem maisrestene tar lang tid og er arbeidskrevende for kvinnene, og de fleste benytter seg av mølla for å spare tid for å få seg maismel.

Maisrestene legges i en stor potte med tre bøtter, som tilsvarer ca 40 liter, med vann. Dette skal fermentere³ seg i et par dager. Hver dag titter kvinnene oppi potten, som er dekket med plast for å ikke slippe til luft, og rører med en lang stokk. Dette for at ikke alt skal legge seg i bunnen. Samtidig sjekkes det om det dannes bobler av blandingen, når det ikke er mer bobler, så er den klar for den neste prosessen. Pottene står vanligvis inne i det lille kjøkkenet til kvinnene. Der er det varmt og trekker lite. I den varme årstiden tar fermenteringsprosessen kortere tid enn i den kalde årstiden.

Etter et par dager, når det ikke er mer bobler i blandingen, tilsettes ti kilo sukker som blandes godt inn i blandingen med den lange stokken. Sukkermengden varierer litt, men vanligvis bruker de ti kilo eller mer. Så må blandingen stå i et par dager til slik at sukkeret får satt smak og gjæringsprosessen er satt i gang.

Innen dagen som blandingen skal kokes, har kvinnen kjøpt inn ekstra mye ved. Siden ved er kostbart og er blitt vanskeligere å få tak i⁴, har kvinnene kontakter utenfor byen. På sykkel, langveisfra, kommer vedselgere som hadde stablet ved på bagasjebrettet. Veden er stablet høyt, de bruker stokker til å støtte veden så den ikke raser av sykkelen. Stabelen med ved kan være inntil et par meter høyt. Mannen balanserer lett på sykkelen og må ofte trille sykkelen i oppoverbakken, fordi det er for tungt å sykle med stabelen av ved og en gammel tung sykkel.

Det brukes mye ved til destilleringen, og dersom det er knapt med penger til ved, brukes kvister og annet tørket avfall eller gamle sko som samles inn i nærområdet.

³ Fermentering er den tiden mens blandingen gjærer. Mikroorganismenes vekst danner forskjellige nedbrytningsprodukter som gir blandingen ønsket smak og egenskaper. Den gir blant annet alkohol økt holdbarhet (Aschehoug og Gyldendals, 1996)

⁴ Avskoging er blitt et stort problem i mange land i Afrika på grunn av blant annet befolkningsveksten som krever flere bosteder og økende behov for produksjon innen jordbruk. I Malawi har myndighetene stadig kontrollert på de som selger ved, for å sikre seg at det blant annet er lovlig trevare, og at de har hugget det i områder som er regulert for dette formålet (informasjon fra en selger).

Knapphet på ressurser gjør at kvinnene må søke etter alternative måter for å fyre over lengre tid. Destilleringsprosessen tar lang tid og det kreves mye brennbart materiale. Siden det er relativt dyrt å skaffe ved til brensel finner kvinnene alternative muligheter, som for eksempel brukte sko og søppel, til å fyre for produksjonen sin.

Tidlig på morgenen starter prosessen. Destilleringen gjøres enten inne på kjøkkenet eller ute i hagen. Hvis det er ute i hagen, graves det et hull i bakken. Det blir lagt tre store mursteiner rundt hullet som skal støtte potten stødig. En tom stor og ren potte settes over hullet, og det fyres opp. Det tar lang tid før potten er varm, og i mellomtiden må blandingen gjøres klar.

En stor sil brukes til å rense blandingen. Det er kun væske som skal over til den tomme potten, og maisrestene må siles ut. Det lukter sterkt. En stor ren tom bøtte brukes til å overføre væsken. Silen holdes over og med en liten kjele helles væsken over i silen. Maisrestene i silen presses for hånd og legges i en balje. Etterpå helles væsken over i potten over bålet og den dekkes til med en tallerken. I denne fasen kan ikke potten stå alene. Det må med jevne mellomrom røres i blandingen slik at den ikke svir deg i bunn. Det kan ødelegge hele kachasuen ved å sette en gulaktig farge på den.

Tiden mens blandingen skal nå kokepunktet brukes til å rengjøre og klargjøre resten av utstyret. En bøtte som har fått to tynne rør tvers igjennom seg benyttes for å transportere dampen og avkjøle den til væske igjen. Rørene går på skrå nedover og slik at dampen kondenserer og renner ned i en beholder. Når blandingen nesten er ved kokepunktet settes botten med rørene inntil. Rørene er over åpningen til potten og en kjele brukes for å omslutte både åpningen til potten og rørene. For at dampen ikke skal komme seg ut smøres et tykt lag med fint maismel som er blandet med vann til en deigform. Denne er tett og sitter godt under hele den resterende prosessen. Deigmassen legges tykt og godt rundt alle sprekker.

Botten med rør fylles med kaldt vann som avkjøler dampen. Rørene heller nedover og den blanke kachasuen renner ned i en tom flaske. Både botten og flaskene støttes med steiner for at det skal stå stødig.

Destilleringen er i gang, og utstyret er satt sammen

Under denne prosessen er det alltid en som er i nærheten for å passe på bålet og vannet. Bålet må ikke være for nær potten og det må ikke slukkes. Det avkjølende vannet røres i hele tiden for at det ikke skal bli varmt. Når det er blitt varmt byttes det ut med kaldt vann som er hentet fra brønnen. Vannet står og kjøler seg ned og benyttes om igjen. Etter hele destilleringen brukes det varme vannet til å ta oppvask, husvask eller vaske klær. En stor potte produserer ca 10 liter kachasu og prosessen tar omtrent 8 timer.

Når kvinnene har fått 10 liter, stanser de produksjonen fordi de vet at de resterende dråpene vil være for svake i både smak og alkoholstyrke. De blander den første flasken med den siste, fordi den første sies å ha en mye sterkere alkoholprosent enn den siste.

Salg av kachasu

Kachasu kan selges dagen etter at den er produsert. Den trenger kun å avkjøles. Kachasu inneholder i overkant av femti prosent alkohol og er en relativt sterk drikke⁵.

Alle kvinnene i forstaden hadde de samme måleenhetene som ble solgt. Det var samlet inn flere typer flasker som spriten ble servert i. Straks produksjonen var ferdig satte Mlesi ut en stor tom flaske utenfor hjemmet sitt. Dette var et symbol på at hun hadde kachasu til salgs. Hun hadde ikke mulighet til å skrive skilt, så dette var hennes måte å reklamere for produktet sitt.

En produksjon tilsvarer omtrent 10 liter kachasu som oppbevares i kanner av 5 liter.

De ulike flaskestørrelsene selges til stort sett samme pris. En colaflaske av glass som tilsvarer 0,33 liter fylles helt til toppen og selges for 60 kwacha. Det er den mest vanligste flasken som selges. Ellers kjøpes en liten flaske for 40 kwacha eller bare halve for 20 kwacha. Den største flasken er en litersflaske som selges for 150 kwacha.

Jeg ønsker å vise hvor mye kvinnene kan tjene på en produksjon.

Ved en produksjon av ti liter kachasu hadde kvinnene ofte spart penger og kjøpt inn råvarene underveis, slik at de slapp å kjøpe alle varene den dagen de skulle starte. I tabellen under har jeg vist estimerte priser i kwacha og kroner. Det er kun for å vise hvor mye kvinnene har i kostnader.

⁵ Jeg hadde med meg alkometer fra Norge, og jeg vet at alkoholprosenten kunne være varierende. Da jeg målte første gangen var den på 55 %, mens ved en annen destillasjon målte jeg den til 49 %. Tallet er mer som en indikasjon, og ikke et faktum.

Kostnader :

Kostnad ved destillering			
Ingrediens	Mengde	Pris i Kwacha	Pris i NOK
Maisrester	1 bøtte ca 10 liter	50	2,5
Sukker	10 kilo	950	46
Vann	Totalt 40 liter	4	0,25
Fyringsved		100	5
Totalt utgifter ved destillering		1104	53,75

For å se på inntektene til kvinnene har jeg benyttet meg av tall jeg har fått fra Mlesi på salg av ti liter kachasu. Ved denne produksjonen er det ikke noe som er gitt bort i form av kreditt eller smaksprøver. Tallene gir en indikasjon på hva de tjener i forhold til utgiftene deres, og som nevnt over, så overlappet ofte innkjøp av varene over to perioder. Det betyr at Mlesi kjøper noen kg sukker etter hvert som hun har penger.

Inntekter:

Inntekter fra en destillering, totalt 10 liter					
Type flaske	Mengde i l.	Pris	Estimert salg	Tot. Inntekt i Kwacha	Inntekt i NOK
Colaflaske	0,33	60	25	1500	75
Ginflaske	0,4	40	3	120	6
½ ginflaske	0,2	20	6	120	6
Spritflaske	1	150	0	0	0
Totalt			34	1740	87

Ved hver destillasjon benytter kvinner seg av restene fra forrige produksjon. Dette gjør de for å gjøre kachasuen ekstra god og sterk

Kvinnene destillerer 1-2 ganger i måneden, og inntekten fordeles på husleie, som for Mlesi var 900 kwacha i måneden. Hun forsøkte å lage to måltider i løpet av dagen, frokosten som

var te og loff og kostet ca 5 kwacha, mens middagen kostet henne mellom 15 og 30 kwacha avhengig av hva som var tilbehøret til nsimaen. 50% av inntekten gikk til råvarer for neste produksjon.

Det som er verdt å legge merke til er at for det første har kvinnene et profittpotensial som er relativt høy slik at de kan tjene mye penger dersom de destillerer flere ganger og forholder seg kun til markedsøkonomi. I utgangspunktet ville de klart å produsere hver uke, for det tar totalt en hel uke fra start til slutt.

For det andre realiserer ikke kvinnene potensialet av flere årsaker. De brygger ikke ofte nok. De blir ofte presset av noen kunder som ønsker å benytte seg av gaveøkonomien, som tilsier at de skal få gratis drikke. Dette gir konsekvenser på inntekten, fordi noen får gratis drikke, som kvinnene i utgangspunktet kunne tjent penger på.

Og for det tredje er kvinnene fattige og formålet med produksjonen og salget er at overskuddet skal være et substitutt for familiens ve og vel. Deres faste utgifter i hverdagen er relativt høyt og de "lever dag for dag" fordi de ikke vet hva morgendagen vil bringe (utsagn fra flere informanter). De to siste punktene blir diskutert mer i de neste kapitlene.

Disse punktene viser en klar likhet med typiske småbønder, som i litteraturen omtales som peasants. Bates og Skogseid (1997) forteller om peasants som arbeider relativt hardt i perioder, men på grunn av deres situasjon som småbønder som leier jorder, eller arbeider på jorder for andre, hele tiden må opparbeide seg kapital til å overleve. Det at de er fattige er en faktor, men de har ofte leieavtaler og lån som skal betales. Kvinnene i forstaden er ikke peasants, men de har kommet fra en landsby, hvor profitt ikke har vært viktig, fordi overlevelse er viktigere og det sosiale samfunnet har ivaretatt husholdene og strukturene i lokalsamfunnet. Sammenliknet med kapitalister måler kvinnene deres arbeid opp mot vinningen. Kvinnene må selv arbeide mens kapitalister får andre til å arbeide for seg. Landsbyene har formet disse kvinnene som destillerer kachasu, og kvinnene har tatt samfunnet i betraktning når de arbeider. Kvinnene produserer primært for å overleve hverdagen, og de er mindre opptatt av reinvesteringer som fører til mer arbeid og fortjeneste utover det nødvendigste de trenger. Det som blir produsert holder til de utgiftene som kvinnene har i periodene mellom destillasjonene. Produksjonen er en livsform og en metode for overlevelse, som igjen er deres identitet.

Jeg vil også gjøre det klart at de tallene som benyttes er kun for å få en oversikt, og må ikke tas som en økonomisk analyse, fordi det i de fleste produksjoner blir gitt noen drinker til folk av betydning for kvinnen.

Drikkestedet - det private

Det var flere ulike typer barer i forstaden. De som var kommersielle og solgte industriprodusert drikke som Carlsberg og Chibuku, og de som kvinnene og deres hushold hadde rigget opp på en rimelig måte for å kunne selge kachasu, jeg har valgt å kalle dem for ”hjemmebar”.

Det er disse ”hjemmebarene” jeg vil beskrive inngående. Det begynte med at husholdet hadde et hus som hadde en forholdsvis stor tomt. Denne tomten ble gjerdet inn med strågjerde, som ble satt opp av familien eller en lokal entreprenør som dette som yrke. Inngjerding av tomten har ikke vært så vanlig tidligere, men de har sett, hørt og lært av de som jobber i byen at dette er en fin måte å kunne skille seg ut fra andre, og at besøkende får sitte i fred uten at andre forstyrrer dem. Dessuten ga gjerdet kundene en sfære som var avlukkert og de kunne prate om temaer og situasjoner som de ikke ønsket at alle andre skulle høre.

Noen bygde sitteplasser fast i bakken og hadde stråtak over som var isolert med plast for at regnvannet ikke skal kunne komme gjennom. På denne måten var kundene beskyttet mot både regnvær og sterk sol.

En ”hjemmebar” trengte også en radio med kassettspiller som kunne kobles til et bilbatteri, noen slitne høytalere som skurret var ingen hindring. Denne investeringen var viktig for at de skulle kunne trekke til seg kunder som ville danse mens de drakk. Dette var også en trend de etterliknet de mer kommersielle stedene. Desto høyere musikk som ble spilt, desto flere kunder kom inn.

For at det hele tiden skulle være drikke å tilby til kundene fikk de noen flere kvinner til å brygge og selge hos dem. Disse kvinnene måtte betale som regel 100 kwacha per måned for leie av stedet.

Denne inntekten gjorde det godt for de investeringene som var blitt gjort i forbindelse med utbyggingen, men også for vedlikeholdet som ble gjort hvert år etter regntiden, fordi det ofte regnet så mye at strået som var benyttet ble ødelagt.

Salget av drikkevarene ble organisert slik at de solgte først ut de kannene som hørte til en kvinne før de begynte på neste. På den måten hjalp kvinnene til med å selge unna kannene, slik at de fort kunne få inntekt selv også. Dersom noen kvinner ønsket å selge samtidig, måtte de selv sørge for å være tilstedet. Dette valgte de færreste, og de som gjorde dette sendte ofte en datter eller sønn for å selge for dem. Å være borte fra huset en hel dag var ikke mulig eller ønskelig for noen av kvinnene.

En større bar som hadde drikke å tilby hele tiden og spilte musikk gjorde at kundene ble sittende lenger på samme sted og ikke trengte å gå fra plass til plass. Noen av kundene hadde likevel en bar til bar runde for å kunne bidra med inntekt til flere kvinner.

Oftest samles flere rundt en flaske og prater om alt. Men denne drikken er også påvirket av årstiden. Kachasu er en drikk som "...varmer kroppen innenfra og gir deg følelse i fingrene og tærne når det er kaldt ute..." (en kundes anbefaling i kulden). Det drikkes mer i den kalde årstiden som er fra slutten av april til september. Denne tiden kler folk på seg alt de har. Om vinteren blåser det mye og vinden blir og folk sitter tettere sammen og en dram gjør godt i kroppen. Dette er tiden hvor kvinnene får inntekter raskere etter destilleringen.

Hvordan kachasu drikkes

Kachasu drikkes av små filmetui⁶. Alt innholdet styrtes ned i en slurk. En colaflaske med kachasu deles gjerne på to tre stykker fordi de ikke klarer å drikke en hel flaske helt alene. Dessuten er det tabu å sitte alene å drikke, fordi det anses for å være en sosial handling å drikke blant folk i forstaden. Dette vil jeg komme mer innpå i kapittelet om de som drikker.

⁶ Film til fotoapparat blir oppbevart i små etui, de er små og runde og passer til å benyttes som "glass" som ikke knuser. Kvinnene samlet på slike etui, og kjøpte dem av fotografen som gikk rundt i forstaden.

Det er den personen som har kjøpt flasken som tar den første drammen, og så sender han den rundt til de andre. Svært sjeldent er de flere enn fire på en flaske, for da vil de ikke kunne få mange drammer på hver.

Den tradisjonelle begravelsen

Flere tradisjonelle ritualer er blitt ivaretatt i samfunnet selv om mange tilnærmer seg de fleste religiøse ritualene som tilhører menigheten de er blitt aktive i.

Det er særlig ritualene rundt fødsel og død som er godt ivaretatt, noen familier velger å ha kun en tradisjonell begravelse og ikke en seremoni i kirken. I forstaden var det både tradisjonelle begravelser og begravelser som fulgte menighetens mønster.

Begravelsen avrunder ens liv, og i begravelsen kan man se hva slags relasjoner en person har hatt gjennom livet sitt fordi alle som kjente personen vil komme i begravelsen.

Selve seremonien var i forstaden, og så ble liket fraktet til den landsbyen hvor personen kom fra, og begravet der. Seremonien pleide ikke å finne sted før nærmeste familie var tilstede. Det var fordi liket etter kort tid begynte å lukte og råtne på grunn av varmen, og at de onde åndene ikke skulle få tak i sjelen.

Jeg var i flere begravelser, og alle var av den tradisjonelle arten. Det var flest menn jeg var i begravelse til, dette kan ha en sammenheng med levemåte, men jeg vil ikke gå nærmere inn på dette temaet. Dødsårsakene var sykdommer som personen hadde pådratt seg, enten det var HIV/AIDS, tuberkulose, hjernehinnebetennelse og alkoholforgiftning.

En dag ble en mann funnet død i sitt eget hjem. Det hadde kommet som et sjokk på de fleste som hadde snakket med ham kvelden før. Han hadde drukket alt for mye og ikke spist noe mat, som de antok var dødsårsaken.

Den samme morgenen ble det sendt bud på slektningene hans i en landsby et godt stykke unna Lilongwe. Mens man ventet på at noen skulle komme til forstaden, forberedte naboer og venner sammen med chiefen seremonien som skulle holdes så fort de hadde ankommet.

Kvinnene som destillerte kachasu samlet sammen det de hadde, alle måtte gi fra seg noe. Det var vanlig å samle inn to femliterskanner med kachasu for hele den dagen. Mennene gikk rundt i forstaden til de som bodde i nærheten av mannen og samlet inn penger som skulle gå til seremonien og familien, mens kvinnene samlet inn mat, enten maismel til nsima eller annen mat som kunne brukes som tilbehør.

Denne dør til dør aksjonen, hvor alle gir litt, hjelper familien gjennom den tyngste delen av sorgen, fordi mens de sørger ordnet de andre med det praktiske rundt seremonien.

Tidlig om morgenen hadde en gruppe menn og kvinner kledd på seg kostymer og parykker som gjorde at de så ut som skumle personer. De løp rundt i forstaden og skremte folk, og alle var redde for dem og gjemte seg i husene sine, selv om de visste hvem det var. Dersom de fikk tak i en person måtte denne personen gi fra seg pengene sine. Det kunne se ut som en lek, men både de voksne og barna var redde for å bli tatt. Disse personene skulle skremme bort onde ånder som ville prøve å være tilstede under seremonien. De som danset rundt i forstaden og løp etter folk hadde på seg masker, og dette var et symbol på åndene. De representerte åndene og uttrykte solidariteten til forfedrene. I de fleste landene i det sørlige Afrika er masker og utsmykking noe som binder de levende med forfedrene. I begravelsesseremonien var det de gode åndene som skulle jage bort de onde åndene.

Kvinnene som hadde samlet inn mat begynte å organisere hvordan de skulle fordele arbeidsoppgavene. Og de hentet de største grytene de kunne få tak i. Fordi her var det mange som skulle få mat. Mens en liten håndfull kvinner gjorde i stand maten, satt mennene like ved huset til den avdøde personen. De hadde ordnet seg med en lun plass hvor chieften og de eldre mennene satt sammen noen yngre menn som avdøde hadde en relasjon til. Mennene satt og sørget og drakk kachasu som kvinnene hadde brygget til dem.

Nærmeste pårørende kvinne satt inne i huset til avdøde, den døde personen lå midt i rommet, noen ganger i en kiste mens andre ganger bare på gulvet dekket med tepper.

Dersom den avdøde hadde mange venner kom de alltid innom seremonien. Og ofte satt det mange kvinner utenfor huset. Når en person døde ble det lagt kvister i veiene for å gjøre folk oppmerksomme på at det var en seremoni i gang, og de som ikke skulle besøke avdøde måtte

gå en annen vei utenom for ikke å forstyrre og for å respektere avdødes familie og slektninger.

Da vi kom innenfor området, satt det kvinner langs husveggene. Det var stille og vi kunne høre en summing av lyd fra huset til avdøde. Vi tok av oss på bena før vi gikk inn i huset. Det var mørkt og det luktet litt spesielt. Den avdøde lå på gulvet tildekket med tepper. Nærmest kroppen satt det en eldre kvinne som var avdødes mor. Og inntil veggen satt det kvinner med bøyd hodet. Moren satt og jamret seg og sang en ”klagesang”. Jeg gikk forsiktig bort til henne, satte meg på huk og håndhilste forsiktig på moren. Da jeg håndhilste på henne avleverte jeg samtidig 5 kwacha på en diskret måte ved å legge den i hånden hennes med hånden som jeg hilste med. Det var vanlig praksis at alle ga en liten mynt da de kom. Da hun mottok pengene, løftet hun forsiktig på pleddet slik at jeg kunne se den avdøde som lå på gulvet. Så trakk jeg innover i huset og satte meg der det var ledig. Etter hvert som kvinner kom inn var det andre som trakk seg ut, slik at alle som ville, kunne ha mulighet til å komme inn.

Det var vanlig at mange kom innom for å kondolere, for så å gå tilbake til arbeidet sitt. Og denne gangen ble vi sittende en liten stund før vi skulle gå videre for å hilse på mennene. Det var vanlig at kvinnene ikke var sammen med mennene, men Mlesi ville at jeg skulle se hva mennene gjorde.

Mennene satt i en halvsirkel rundt et par store kanner med kachasu, og de pratet lavt sammen. De eldre og chiefen satt i midten og mennene drakk litt innimellom praten. Vi stilte oss foran dem og neiet mens vi hilste på dem. Vi kondolerte alle mennene som satt der, før vi gikk til kvinnene som laget maten til seremonien.

Kvinnene hadde alt begynt med å koke opp vann til nsimaen, og var nesten ferdige med tilbehøret, som var litt bønner, gresskarblanding, og kylling. De organiserte sitteplasser og kostet bakken ren.

De som hadde kledd seg ut tidligere på dagen kom bort til plassen og det samlet seg masse folk rundt. De danset og sang. Jeg forsto ikke hva de sang, men publikum sang tilbake til

deres sang og klappet. Etter sangen ristet personen med en stokk og løp etter alle sammen. Det gjaldt å komme seg fort bort slik at man ikke ble tatt.

Da alt var ferdig utpå ettermiddagen spiste de mat og familien som hadde kommet fra landsbyen mottok en kiste som var blitt laget, og etter hele seremonien la de liket i kisten og bar ut kisten. Da fortalte de hva de skulle gjøre med liket. Noen ganger ble det fraktet til landsbyen og en liten seremoni tok plass for resten av slekten, før kisten ble begravet. Andre ganger ble liket båret til en kirke og en seremoni i regi av menigheten avsluttet med en begravelse.

Kvinnene som destillerte kachasu visste at de måtte bidra til slike seremonier, og mange pleide å holde av litt kachasu i tilfelle det skulle være noe. Det ble forventet at de kunne stille med drikke til mennene, og for Mlesi som ikke hadde penger til overs eller mat hun kunne bidra med, ble kachasu et naturlig bidrag for henne. Det som var negativt for hennes del, var at hun ikke fikk penger tilbake, og det fikk konsekvenser for hennes økonomi. Samtidig var det viktig å kunne bidra, og vise at man brydde seg om andre. I Malawi som andre steder, var det et tegn på relasjoner, dersom man ikke gikk innom huset til avdøde, eller ikke bidro med noe til seremonien, ville ingen komme i hennes begravelse. Og utad var det viktig å vise at man var et godt menneske som hadde mange relasjoner. Det å sette av drikke slik som kvinnene gjorde er som Wolf (1966) beskriver som ”seremonifond”. Det er en funksjon hvor disse kvinnene setter av drikke til ritualer og andre merkedager i løpet av året. På denne måten blir de sosiale relasjonene og forpliktelsene i forhold til dette tydelige, og dette er en nødvendighet for det sosiale i denne konteksten.

Hvorfor ønsker de eldre å bevare denne tradisjonelle begravelsen, når flere og flere knytter seg til en menighet som gir dem nye tradisjoner? Det er vel ikke noe enkelt svar, men jeg tenker at det kan være flere årsaker til opprettholdelsen av denne tradisjonen.

For det første har en tradisjon en forankring i samfunnet, det er et felles trekk som knytter folk sammen fordi nettverk er en forsikring om at man har tilhørighet, og er med på å forme deres identitet. Det kan virke som om den yngre generasjonen begynner å gå bort fra denne

seremonien kanskje fordi mange ønsker å innrette seg etter vestlige tanker. Moderniseringen som er på full fremmarsj i Malawi gjør at personer kan benytte ulike medier for å skape informasjon og på denne måten blir man påvirket. Mens den eldre generasjonen ønsker å bevare tradisjonen og overføre den til de yngre.

For det andre kan det være at denne tradisjonen opprettholder normer og det hierarkiske systemet mellom kjønnene, hvor kvinner og menn er adskilt og med respekt for de eldre. Selv yngre menn og kvinner deltok i denne seremonien, og mange jeg snakket med gjorde det fordi de ønsket å vise sin respekt for de eldre, som fremdeles holdt på tradisjonen. Spørsmålet blir om denne tradisjonen er mulig å bevare ettersom det blir færre eldre i samfunnet, og forventet levealder er relativt lavt sammenliknet med andre land i samme region.

Det siste punktet jeg tenker på er at kanskje bevaringen av tradisjonen i en ellers vanskelig tilværelse, gjør at de kan se tilbake til slik de hadde det før. Den nostalgiske tankegangen om at alt var annerledes før, og kanskje bedre, gjør at noen ønsker å bevare dette. Som et minne om at seremonier brakte folket sammen, satte tiden litt stille og at de kunne ta farvel med et menneske som betydde noe for dem, og de ønsket denne personen lykke til videre, fordi ånden alltid vil være hos dem. Det som fremdeles kanskje er viktig for dem er at ånden til personen skal komme trygt videre, og det ser man av de som løper rundt i forstaden som skal skremme bort onde ånder, slik at ånden til den avdøde kan gå videre til neste stadiet, åndeverdenen. Denne tiden, som er å betrakte som en sårbar tid for folket, kaller Turner for liminalfasen. Det er da avdøde ikke er gjort klar til å begraves. I det liket er begravet regnes det som trygt fordi åndene har latt det gå riktig for seg. Åndene er sterke og det er viktig å være sikker på at de negative åndene holder seg borte, slik at de ikke drar med seg avdøde på sin side (Turner, 1967, Eriksen, 2001).

Yngre mennesker døde av sykdommer da som nå, men epidemien har skapt mer uro og gjør at langt flere dør, og det skapes skjevhet i samfunnet ved at generasjoner dør. Ofte blir besteforeldre sittende igjen med barnebarn, og man kan stille seg spørsmål om hvem som skal overføre tradisjoner dersom en yngre befolkning sitter uten kunnskap om dette.

Oppsummering

I dette kapittelet har jeg beskrevet hvordan kachasu blir produsert og litt om den historiske bakgrunnen til utviklingen til drikken slik den fremstilles og konsumeres i dag.

Alkohol er mye mer enn et kjemisk fremstilt middel, den er en del av samfunnet, og alkoholholdig drikke som en ting har ulike roller i de ulike kontekstene. Gjennom et historisk innblikk har jeg vist at alkoholholdig drikke generelt, og kachasu spesielt, har en verdi som en ting som endrer status og verdi for produsent og konsument og hele samfunnet den forekommer i.

Det å ta med begravelsen i denne oppgaven er gjort for å vise hvordan samfunnet, som er i utvikling, holder på gamle tradisjoner selv om misjonsarbeidere har fått mange folk til å konvertere til en kristen tro i Malawi. Noen velger å implementere denne seremonien i forkant av den som skal være i kirken, mens andre har kun denne seremonien. Det at de blander ulike ritualer viser at de fremdeles ønsker å bevare gamle tradisjoner.

For kvinnene ble denne tradisjonen en måte å ivareta relasjonene og ikke minst skape relasjoner til andre som ikke har vært hos dem tidligere. Det var viktig å levere fra seg god kachasu til mennene som skulle drikke, fordi de vil da ganske sannsynlig kunne komme tilbake til henne. Dessuten var det slik at hvis en kvinne ikke ga fra seg kachasu ble hun ikke ansett for å være en god kvinne, og folk ville ikke ha drukket hos henne.

I Malawi hvor det var mange dødsfall på grunn av ulike sykdommer ble det et stort press på mange av kvinnene, fordi de ikke klarte å tjene inn underskuddet på noen måter. Og denne utfordringen gjorde at kvinnene måtte produsere oftere slik at de hele tiden kunne ha kachasu i hjemmet.

De kvinnene som ikke produserte kachasu, men chikokeyani, ble også invitert til å brygge for mennene, men det var vanskeligere å frakte de store oljefatene som det produseres i, og derfor var det mer vanlig med kachasu i begravelsene.

I de neste kapitlene skal jeg beskrive noen flere av kontekstene som kachasu kan forekomme i, og vise til hvilke viktige elementer som regulerer tingens verdi og rolle.

Kachasu slik den er i dag, har betydning for særlig kvinnene som produserer den, men også for identifiseringen av de som drikker kachasu. De økonomiske og kulturelle betydningene vil særlig komme tydelig frem i de to neste kapitlene som handler om kvinnene som produserer og de som drikker kachasu.

3. Kvinnene som produserer kachasu

Kvinnene som jeg hadde kontakt med var i tidlig tretti årene. De hadde ingen eller kun to til fire års utdanning fra grunnskolen. Kvinnene kunne ikke skrive og snakket ikke engelsk. Som unge jenter giftet de seg med menn som jobbet i byen. De hadde enten separert seg, flyttet til utlandet for å arbeide eller var død, men noen av kvinnene hadde en mann som var totalt fraværende når jeg var i forstaden på grunn av arbeid.

I dette kapitlet skal jeg beskrive tre kvinner i forstaden som brygger kachasu. Jeg skal skrive om deres tre forskjellige hushold og vise at kvinnene som destillerte hadde ulike behov og muligheter selv om de ofte karakteriserte seg innenfor samme identitetsgruppe. Det disse kvinnene hadde til felles var at de produserte alkoholholdig drikke og at de faktisk destillerte det samme, kachasu.

Informasjonen bygger på mye observasjon, men også spørsmål og samtaler under feltarbeidet. Noen av samtalene var på tomannshånd, mens andre samtaler ble utført i mer offentlige rom. Dette er tatt med i betraktningen i analysen og beskrivelsene.

Hushold i forstaden

Husholdet som en sosial institusjon er i endring i Malawi. Landsbyene var vanligvis bygget opp enten matrilineæritet eller patrilineæritet. Noen landsbyer hadde begge deler, men dette er et resultat av befolkningsbevegelse internt i landet, etter som behovet for ressurser er den største årsaken til migrasjon internt i Malawi.

Husholdene er ikke ensartede. I noen hushold er det foreldre og barn som bor sammen, i andre er slektninger også en del. I mange av husholdene i forstaden kunne det være venner som var fra samme område eller som rett og slett ikke hadde noe sted å bo som fikk husly. I disse tilfellene ble det stilt krav til at husarbeid og barnestell ble fordelt på kvinnene. Den som hadde arbeid måtte dele sin inntekt med resten av husholdet. Et problem sett fra kvinnes ståsted var at menn brukte opp pengene sine på både drikke og andre kvinner.

Mange forsøkte å skjule sin inntekt og menn gikk innom barer på vei hjem og drakk opp nesten all inntekten.

De kvinnene jeg pratet med bodde i hushold hvor hovedsakelig de var ansvarlige for barna og husarbeid. De fleste kvinnene hadde en mann som de anså som sin ektefelle, selv om han hadde vært fraværende i mange år. Noen få av dem huset en bror eller søster til enten kvinnen eller mannen. De eldre var stort sett ikke å se i forstaden. De hadde enten reist tilbake til landsbyen eller bodde i et hus i nærheten av sine slektninger.

Utfordringene med å bo i forstaden var spesielt tilgangen på ressurser. I en landsby fikk hushold en jordlapp hvor de kunne dyrke mais og andre grønnsaker til husholdningen, mens i forstaden hadde man begrenset tilgang til noe jord, og for mange ble det nødvendig å opprettholde en jordlapp i landsbyen som de pendlet til i tider når det var såing og høsting. Forskjellen mellom Malawi i dag og før kolonitiden er også at befolkningsveksten gjør det umulig å la jorder ligge brakk i mange år og opprettholde en viss rullering på områder. Mange jordene brukes til det ytterste og de som har mulighet til det via menigheten eller andre organisasjoner får gjødsel til å få maksimalt ut av de små jordlappene sine (Koopman, 1995).

Kvinnene er fremdeles de som jobber med jordlappene som tilhører husholdet, mens menn ofte jobber på mer kommersielle plasser, eller for store bønder som dyrker for det nasjonale og internasjonale markedet. Kvinnen bruker sine egne hender og en hakke. Den rurale økonomien har blitt påvirket mye av produksjonen for det nasjonale og internasjonale markedet, migrasjon til områder med etterspørsel etter arbeidskraft. Likevel har kvinner i nesten alle regioner tilgang til ressurser eller et marked som kan gi dem inntekt til seg selv, og det ser man særlig i forsteder til større byer hvor kvinner driver sine små butikker med nødvendige dagligvarer, selger grønnsaker på markedet eller produserer billig alkoholholdig drikke som er en vare det er etterspørsel av blant særlig de med lav eller ingen fast inntekt (Guyer, 1995).

De fleste kvinner i et hushold i den sørlige delen av Afrika har eiendeler og arbeid utenfor deres hjem som gir dem en inntekt som er både viktig og nødvendig for økonomien.

Familien i land i sørlige Afrika har en sterk struktur som ikke har latt seg endre så mye, selv med sterke krefter fra koloniherrer gjennom historien. Familien har fremdeles en viktig rolle

i samfunnet hvor folk har forpliktelser til deres slektskap og særlig landsbyen. Familien er en plattform hvor man kan motta assistanse, oppmuntring og råd (Njon, 2006). Noe jeg særlig vil vise lenger ned i dette kapitelet.

De fleste språkene i den sørlige delen av Afrika har ikke like mange slektskapsformer som for eksempel på norsk. De bruker mor, far, søster, bror og onkel, med noen variasjoner fra språk til språk. De benytter ofte fellesbetegnelser som søster og bror på nieser, kusiner og halvsøsken, som er klassifikatorisk. Onkel brukes kun på onklene på mors side, alle på fars side er en ”far”. Det blir sjeldent gjort forskjell på biologiske og ikke-biologiske slektninger så lenge det ikke er foreldrerollen. Når et barn blir født får hele familien og landsbyen ansvar for oppdragelsen, og en strofe som en ofte hører er at ”it takes a village to raise a child” (Njon, 2006).

Da min hovedinformant drakk for mye, sett fra barnas og vennenes synsvinkel, ble hennes bror kontaktet i landsbyen for å veilede henne. Forståelsen av samhold og ikke minst den rollen de ulike personene har i forstaden gjenspeiler oppbyggingen av relasjoner i landsbyen. De eldre har alltid rett, og de er veiledere for den yngre generasjon. De blir ansett som kunnskapsrike fordi de har levd lenge, og har erfaringer. I en familie har kjønn mye å si for forventningene og pliktene som følger. I patrilineære samfunn, som de fleste av mine informanter tilhørte, ble den eldste sønnen betraktet som den som fører familien videre, han hadde mer makt enn de yngre, og når han kom i en viss alder skal helst ikke en mor eller andre i familien enn faren eller onkelen tilsnakke ham. Jentene hadde flere oppgaver i hjemmet og selv om de gikk på skole skulle de også gjøre sine plikter i hjemmet. De handlet på markedet, passet yngre søsken og hjalp til med husarbeid. Guttene derimot kunne gjerne leke, men de måtte ofte delta på arbeid, som vedlikehold av husene.

Tre kvinner som destillerer

Mlesi

Mlesi er den kvinnen jeg hadde mest kontakt med under feltarbeidet. Det var henne vi gikk til hver morgen, og det var hun som introduserte meg for alle sammen i området. Mlesi var i slutten av trettiårene og hadde fått fire barn. En sønn hadde giftet seg og fått barn selv,

hennes andrefødte bodde hos hennes søster fordi hun ikke hadde mulighet eller rom til å ta seg av en gutt i midten av tenårene. De to yngste guttene på 12 og 8 år bodde hjemme.

Mlesi var middelshøy og hun gikk alltid med chitenje og en fin bluse. Så lenge hun beveget seg utenfor huset hadde hun et skaut som var tullet rundt hodet. Hun syntes håret så forferdelig ut siden hun ikke hadde penger til å stelle det slik mange av de andre kvinnene gjorde. Hennes smil varmet alltid og de to fortenner som var slått ut viste hennes brutale liv med drikking, vold og alderdom. Kroppen til Mlesi var spinkel, så de mest særpregede kvinnelige formene var ikke å se.

Mlesi hadde vært enke i over 6 år. Etter hennes manns dødsfall hadde hun måttet flyttet flere ganger fordi hun ikke klarte å betale husleien. Hun leide et lite hus på femten kvadrat, med tre rom og et lite kjøkken på i overkant av 1,5 kvm, det var her hun lagrer tre store pottes med en blanding som skulle bli til kachasu. I det ene rommet sov ungene og i det andre sov hun selv. Oppholdsrommet ble brukt til gjester og der hadde hun et stativ med kjøkkenutstyret sitt. De smale vinduene var knust, men erstattet med papplater som ikke slapp in verken lys eller luft. Det var sprinkler foran vinduet så ingen skulle komme seg inn. Mellom sprinklene og vinduene var det festet et lite speil, kam til håret, noen bilder og kladdebøker til guttenes skolearbeid. I tillegg huset hun over tretti marsvin som hun avlet for salg, de gikk rundt i huset og avføringen deres ble vasket ut hver morgen i den regelmessige morgenvasken. I et lite hjørne hadde hun noen sekker med maismel som hun laget nsima av. Tomten var forholdsvis stor og hun dyrket mais, gresskar, tomater og okra til eget bruk.

I tillegg hadde hun mulighet til å ha benker utenfor huset for gjester. Kundene fikk sjeldent komme inn i huset utenom regntiden fordi hun var redd de skulle stjele eiendeler og mat. I regntiden kunne det være opptil femten personer inne i huset hennes, men så fort regnet ga seg jaget hun dem ut. Skulle de drikke, måtte de sitte ute. Det var viktig for henne å kunne atskille disse to sfærene. Den ene var privat hvor venner kunne entre hennes hjem, mens hennes arbeidssfære, hvor hennes kunder kunne sitte, viste at selv folk som hun ikke kjente kunne komme til henne, men ikke over hennes dørstokk.

Mlesi hadde kachasu som sin hovedinntektskilde, men det hendte hun kjøpte inn litt ekstra ved som hun kunne selge med litt fortjeneste. Det var også noen menn i Mlesis liv som overnattet og ga henne gaver som hun hadde bruk for i dagliglivet.

Mlesi kom til forstaden i begynnelsen av nittiårene fordi hennes mann jobbet i byen og byen ga dem mulighet til å tjene mer penger enn i landsbyen. Hun var fra et fjellområdet på grensen til Mosambik. Hun hadde noen brødre igjen i landsbyen og andre slektninger, men hun presiserte flere ganger at uansett hvor dårlig hun kom til å ha det ville hun ikke flytte tilbake. Det var for kjedelig der, og ingen arbeid å finne. Dessuten hadde hun vent seg til livet i forstaden og alle vennene som hun hadde fått gjennom årenes løp.

Det som var dagens gjøremål var å få til minst ett måltid. Dette måltidet var avhengige av mange faktorer; når i måneden det er, om det ventes besøk og, den viktigste, om hun hadde klart å få solgt kachasu siden dagen før. Siden hun ikke hadde elektrisitet var hun avhengig av å selge mest mulig mens det var dagslys. Etter mørkets frembrudd gikk kundene til andre steder hvor det var lyst.

Det var stort sett stamkunder som kom innom henne hver dag. Og det holdt med å få solgt to-tre flasker for å dekke et måltid. Men kachasuen dekket flere utgifter i løpet av måneden.

Den største utgiften var husleien, som koster 900 Kwacha. Den måtte hun betale i slutten av måneden, hun hadde ikke noen relasjon til huseier, som kunne gjøre at hun kunne utsette betalingen eller betale med andre varer. Det var et formelt forhold mellom dem.

Mye av hennes tid gikk til å planlegge bryggingen og utsalget. Det var ikke mange aktive arbeidsdager i løpet av en måned, totalt en uke brukte hun på produksjonen av kachasu. De andre dagene i måneden solgte hun kachasu, og kjøpte sukker som kunne benyttes til neste brygging med pengene hun hadde til overs.

Carol

Carol var en av Mlesis beste venner. De hjalp hverandre med bryggingen og pass av barn. Hun hadde døtre som ofte bidro i hjemmet til Mlesi som å lage mat og dra ned på markedet. Carol var heller ikke fra forstaden, og hun var gift for andre gang med en mann som jobbet som lærer. Hennes eldste datter, Chisomo, på 16 år hadde tvillinger. Hele tiden var

tvillingene sammen med Carol fordi Chisomo ikke ville ta seg av ungene selv. Derfor kunne Mlesi ofte hjelpe til med å ha den ene ungen på sin rygg for å avlaste Carol.

Hun var en voksen dame med normal kroppsbygging. I motsetning til Mlesi som var spinkel, hadde Carol en velproporsjonert kropp med kvinnelige former. Hennes runde ansikt viste velstand og hun hadde alltid på seg rene klær og så velstelt ut. Selv når det kom uventet besøk til henne hadde hun på seg rene klær.

Carol bodde i en mindre leilighet som besto av tre rom. Hun bodde i et kompleks med flere boliger som delte kjøkken og bad. Badet var bare et bygg på et par kvadrat som hadde mursteinsvegger som var i underkant av to meter høye. Det var ingen dør eller tak på badet. Det var en skillevegg som separerte toalett, som var et hull i bakken, og badet hvor man tok med seg en balje med vann for å vaske seg.

Leiligheten til Carol var ren, og lys. Det var ingen møbler utenom et lite bord med et par stoler og noen madrasser som sto opp etter veggen på dagtid. Det var svalt inne, men god luft.

Hennes tid som brygger var veldig kort. Hun lærte det i forstaden og hadde ikke gjort det så mange år. Hun lånte ofte utstyret til Mlesi og destillerte hjemme hos Mlesi de fleste gangene fordi hennes mann ikke likte at hun gjorde det hjemme. Menn syntes det kunne være en skam for ham at kona måtte destillere, og ofte ble denne geskjeften forbundet med kvinner som var enslige og eldre, samt de kvinnene som ønsket å tjene litt ekstra på menns lyst på sex. De dagene hun skulle selge kachasu, kom Chisomo og hjalp henne med salget hjemme hos Mlesi. Chisomo kunne flørte med mennene som kom, og drakk sammen med dem. Det hendte at hun fikk litt småpenger av mennenes som var den største årsaken til at hun solgte kachasu for sin mor. Ellers ville hun helst være ute i barene og spillehallene hvor det ble gamblet med penger.

Fanny

De fleste av kvinnene hadde alltid mye å gjøre og de forsøkte å vise hvor aktive de var i hverdagen. Likevel var Fanny den kvinnen som fra første dag ikke ga tegn til blyghet. Hun var den samme kvinnen fra første dag vi ble introdusert. Hun hadde en utstråling av lykke og

var ofte en kvinne som fikk andre til å le. Hun var ikke sjenert og alltid litt på vakt når jeg var der.

Hun hadde en liten bolig med tre rom. Hun hadde to barn, men kun den yngste datteren på åtte år bodde sammen med henne. Hun brygget Chikokeyani og kachasu. Dette gjorde hun for å kunne overleve hverdagen som skilt kvinne og aleneforsørger.

Hun husket ikke sin alder, men jeg anslo henne til å være i midten av 30-årene, og hadde aldri gått på skolen. Hun kom til forstaden i begynnelsen av 90-tallet sammen med sin tidligere mann. Han flyttet tilbake til landsbyen da de skilte seg, siden har hun brygget om lag tre ganger i løpet av måneden.

Hun hadde hatt en svært voldelig mann som kom hjem sent om kveldene og slo henne. Hun hadde ofte vondt i kroppen i mange dager etter at han hadde slått henne kraftig, og naboene måtte hindre ham i å slå henne. Det var kun mot henne at han var voldelig, aldri barna.

For Fanny var det viktig at datteren lærte seg å brygge når hun kom i tenårene fordi det ville gi henne et ekstra ben å stå på dersom hun ikke ville klare skolen eller å skaffe seg en jobb.

Hun likte å drikke sammen andre, og tok ofte en dram eller flere, men jeg så henne aldri så beruset at hun ikke hadde kontroll over situasjonen. Hun bar ofte på et barn på ryggen, og var derfor alltid på farten til en mor for at hun skulle få ammet barnet i tide.

Fanny kunne ikke arbeide hjemmefra, det var for nært hovedveien og da kunne hun lettere bli offer for politiet. Dessuten fikk hun ikke lov av de som leide ut boligen til henne. Så hun betalte hos en annen kvinne som også produserte og solgte alkoholholdig drikke. I denne baren var det ofte mange yngre menn som drakk og uteplassen tilhørte to hustander som fikset sitteplasser, tak over hodet og mye drikke. For å kunne bruke deres plass måtte hun betale en symbolsk sum i leie.

En kvinne lager nsima inne på kjøkkenet sitt. I bakgrunnen står pottene med blivende kachasu

Økonomiske konsekvenser av destilleringen

De kvinnene jeg snakket med sa at destilleringen gjorde dem økonomisk sterke i husholdet. Deres tilværelse som fattige i et samfunn som er i utvikling, ga dem egentlig ingen annen utvei. De, som de fleste andre mennesker, tenkte på familien, barna, og prisnivå, og ville tjene penger på en rask og effektiv måte. Deres arbeidsmengde og deres innsats ga dem enkelt penger å overleve en hverdag. Dersom det skulle bli noen feil ved bryggingen, så ville det si å miste all inntektsgrunnlag, fordi halvparten av inntekten gikk til nye råvarer, mens resten gikk til husholdets utgifter.

Man kan se på kvinnene som entreprenører. Deres evne til å tenke nytt om produksjon av kachasu, har gitt kvinnene en mulighet til å leve selvstendig. Tidligere var kachasu

tradisjonelt bundet ved at det kun ble produsert i tilknytning til rituelle seremonier og andre merkedager i året, men på grunn av ulike demografiske endringer, som arbeidsmigrasjon, gjorde det mulig for kvinnene å endre denne tradisjonen. Det at kvinnene fikk en betydelig viktigere posisjon i husholdet gjorde at de også måtte tenke nytt om hvordan de kunne tjene penger. Og ved å ekspandere produksjonen og selge det til flere uavhengig av mannen fikk kvinnene en gjeskjeft som kunne tjene til livets opphold. Å flytte til forstaden som følge av arbeidsmigrasjon gjorde det vanskeligere for kvinnene å dyrke mais og andre grønnsaker til husholdet, og mangelen på jord gjorde at hushold fikk mindre produksjon totalt. Selv om mange opprettholdt jordområder i landsbyene, var det ikke alle som hadde anledning til å benytte seg av dem på grunn av avstand, og fordi slektinger tok dem siden behovet for dyrket mark er stort blant folk i landsbyene.

De fleste kvinnene jeg intervjuet hadde barn som gikk på skole. Skolene i Malawi krevde skoleuniform, skrivebøker og skrivesaker dekket av foreldrene. Kvinnene var oftest ansvarlige for å dekke alle utgifter med barna, og bryggingen kunne gi dem pengene de trengte for å kunne få ungene til å fullføre skolegangen. Selv om de fleste av kvinnene som brygget ikke hadde noe utdanning selv, la de mye arbeid for at deres barn skulle få det, ved å sende dem til skolen hver dag og påse at de hadde skoleutstyr. De laget mat før barna gikk, badet dem og kledde på dem skoleuniformen som de hadde klart å kjøpe med inntekter fra sin gjeskjeft. Ambler (1990) viser i sin artikkel hvordan kvinner i det Nordlige Rhodesia brygget og solgte øl fordi de trengte inntektene til skolepenger til barna og klær. Dette var hva kvinnene kunne gjøre mens de var hjemme og mannen var ute og arbeidet.

Malawi er en kristen nasjon. Over 80 % tilhører en kristen menighet, og dannet et nettverk som bygget opp trygghet og tro blant folket. De kunne pålegge de mest aktive i menigheten oppgaver som å besøke syke i menigheten og lage mat til dem. Det ble samlet inn penger som gikk til begravelser og ikke minst innsamlinger til menigheten selv.

Uten kachasuens inntekt ville ikke kvinnene klart alle utgiftene som hørte til dagliglivet. Menighetene støttet ikke det kvinnene drev med, men visste at for å få en oppslutning og for at de skulle kunne bidra økonomisk burde de få fortsette med bryggingen.

I kirkene på søndagene ble det holdt prekener om hvor farlig alkohol var for kroppen, og at Gud ikke likte handlingene til de som drakk, men kvinnene som produserte drikken, ble sjeldent kritisert direkte. De kunne få hjelp til å slutte, men menighetene hadde ikke mange alternativ som kunne bidra økonomisk for kvinnene (samtale med noen fra de lokale menighetene).

Om kvinnen var gift eller ikke, så trengte husholdet inntekten. Det var mye enklere å tjene mer penger på destillering enn på mange andre beskjeftigelser i forstaden. Brygging av alkohol tok ikke mange dager og de fleste solgte fra sine egne hjem, noe som gjorde at de klarte å ta seg av både hus og barn samtidig som de tjente penger. Mlesi hadde en nabo som drev sin egen lille butikk med de mest nødvendige varene som folk trengte i løpet av en dag. Men hun var så knyttet til dette at dersom hun skulle noen ærender måtte andre komme og passe på. Mlesi pleide å sammenlikne seg med henne med å fortelle at hun selv var mye friere til å gjøre som hun ville og arbeidet hennes tok ikke fra henne dagene. Det å kunne destillere ga henne en frihet til selv å bestemme hva hun skulle gjøre.

Kvinnene hadde ofte plikt til å betale skolepenger, og deres arbeid gikk ofte ut på å tilføye familien det mannen ikke hadde mulighet til å tjene inn. Det ble særlig viktig med kvinners arbeid ettersom menn ofte arbeidet langt hjemmefra og kvinnene trengte pengene til å handle mat. Kvinnen ble nødt til å klare seg selv, og bryggingen var det eneste de kunne kombinere med barnepass. Eldre kvinner som ikke hadde små barn lenger å forsørge ville ofte ha seg arbeid utenfor hjemmet og de hadde mulighet til det. Det å selge kaker og grønnsaker var ingen lukrativ jobb, og dessuten gjorde det kvinnene mer avhengige av deres menns økonomiske situasjon (Robertson, 1995).

I mye litteratur blir ofte ikke kvinnes situasjon sett på for seg, men som en del av mannens. Kvinnes økonomiske situasjon blir sjelden tatt med i statistikk fordi de ikke loggfører sin inntekt eller fordi de driver uten konsesjon eller ulovlig virksomhet. Kvinnes arbeid i hjemmet som å drive en liten butikk blir ikke ansett som like viktig som dersom de hadde arbeidet utenfor deres hjem. Dessuten er det vanskelig å måle arbeid i hjemmet i penger. For å kunne se på den sosioøkonomiske status er det viktig å skille mellom kvinner og menn

samt for å se på den økonomiske endringen. I følge Robertson (1995) tilfører kvinner om lag 70% av all mat og nødvendige varer til husholdet ved selv å dyrke eller sanke mat.

Ølbrygging er viktig for mange kvinner i urbane områder. I Malawi er det en ulovlig virksomhet. Andre kvinner som selger grønnsaker og dagligvarer hjemmefra har sjelden mulighet til å betale lisenser og må derfor meddele at de kun er hjemmевærende hustruer i undersøkelser i stedet for å nevne de beskjeftigelsene de driver med (ibid).

Kvinnenes sosiale relasjon

Destillering av kachasu var med på å skape et sosialt nettverk rundt kvinnene. En kvinne sto sjeldent alene for destilleringen. Mine informanter samarbeidet på mange måter for at de alle skulle kunne ha litt inntekt. For dem var det viktig at konsumentene la igjen litt penger hos dem alle; "it's important that they share the business" sa kvinnene. De mente at kundene var ansvarlige for å legge igjen litt penger hos alle slik at ingen ble sittende uten mat på bordet.

Kvinnene brygget som oftest hos seg selv, men det var ofte en av de andre kvinnene som kom innom og passet på destilleringen så mor i huset kunne gjøre unna husarbeid og stell av barn.

Både kundene og kvinnene måtte komme godt overens for at atmosfæren skulle være god. Hver gang det ble brygget kom det folk innom som ville ha smaksprøver. Men ikke alle kunne få, fordi det ville dette medføre store tap. Mine informanter sa at for dem holdt det å kjenne litt av spriten på tungen og kjenne om smaken var riktig. De trengte ikke et helt glass for å gjøre det. For Mlesi var det bare et par menn som fikk smake; "chiefen" fikk selvsagt smake, et par av hennes gode venner og de andre kvinnene som også destillerte.

De fleste kvinnene hadde samme pris for de samme størrelsene på flaskene så kundene hadde ikke store muligheter til å skille mellom stedene med grunnlag av pris. Når kvinnene gikk sammen og solgte, tjente de penger raskere. Det var fordi det var ofte flere som kom innom de større "hjemmebarene". Da ble kachasuen drukket på kortere tid, enn dersom en kvinne

solgte fra sitt eget hjem alene, som for eksempel Mlesi. Mlesi solgte hjemme hos seg selv og tok litt mindre betalt for å kunne tiltrekke seg flere kunder.

Det viktigste med kunderelasjonene var hvordan kvinnen som solgte oppførte seg. Kundene ville ha rom og mulighet for å snakke sammen uten at andre blandet seg inn. Det eneste hun måtte gjøre var å selge dem varen og la dem være i fred. Dette gjaldt særlig de som drakk daglig. I helgene kunne gjerne kvinnene delta i konversasjoner og holde mennene med selskap.

Da Mlesi hadde begynt å drikke for mye, forstyrret hun kundene så mye at mange av dem unngikk å komme til henne mens hun var kraftig beruset. Dette gjorde at hennes inntekt sank betraktelig. De få kundene som kom til henne gjorde det ofte av sympati fordi hun hadde barn og ganske sannsynlig fordi jeg var der.

Kvinner som drakk

De første to månedene av feltarbeidet var jeg hjemme hos Mlesi og vi snakket om alt. Jeg var nysgjerrig på hennes levemåte og hvordan hun fikk til å skaffe seg inntekter til de utgiftene hun hadde. Hun viste meg steder hvor folk møttes og introduserte meg for hennes liv som var avhengig av salg og produksjon av kachasu. Hver dag laget hun mat til meg, som hun i begynnelsen ikke visste om jeg kom til å spise fordi jeg var hvit. Hun fasinerte meg med sine smil og hvordan hun klarte å bevare roen selv når hun var sliten eller hadde kranget med noen av kundene sine.

Jeg tok meg fri noen dager i påsken, og da jeg kom tilbake en tidlig morgen ble jeg møtt av en full kvinne som ikke klarte å stå på sine ben. Hun var trøtt og la seg ned på matten ute i hagen. Fra den dagen var Mlesi en totalt annen person enn jeg hadde møtt de første månedene.

Hennes eldste sønn kom til henne, han pleide vanligvis ikke å være hos henne, og forklarte at dette var slik han var vant til å se henne fra han hadde vært en liten gutt. Dette var stikk i strid med hva hun hadde fortalt meg tidligere. Alle våre samtaler om hvordan hun mislikte folk som var fulle og særlig hennes kunder. Vi hadde til og med gjort noen til latter sammen

da de hadde falt ned og ikke klarte å gå selv. Hun hadde blitt som dem, men jeg lo ikke av henne.

Kvinner som drakk veldig mye lot ikke til å følge sine plikter i hjemmet. Fraværet av matlaging, husvask og oppvask gjorde at barna ble løpende rundt i forstaden og spise hos andre og de holdt seg hjemmefra så lenge som mulig. Siden det ikke ble produsert noe kachasu, ble det ikke noe inntekt til å handle mat, eller dekke andre utgifter. Barna kunne gå i flere dager uten et ordentlig måltid eller rene klær.

Mlesi gjorde det vanskelig for meg å være der. Jeg klarte ikke å se på at ingenting ble gjort og fikk i stand måltider som vi alle hjalp til å lage. Jeg sørget for mat på markedet hver morgen, og fikk guttene til å vaske huset, klærne og vi hjalp til med å koste området foran huset rent.

Alkoholproblem sett fra norsk forskning viser at alkoholikere ofte fortrenger sin egen sykdom. De forteller historier for å skjule sykdommen. Deres historier blir tilpasset situasjonen de er i.

Mlesi hadde også noen historier som hun benyttet som bakgrunn for sin alkoholiserende tilværelse, og historiene likner på de som man ellers hører fra ”alkoholikere”. Det dreide seg oftest om penger, og hvordan hun slet for å få dagene til å gå rundt.

Mens jeg hadde hatt påskeferie hadde noen stjålet 800 kwacha fra hennes private rom, det var penger som hun skulle kjøpe sukker for til neste destillering. Hun trodde hun visste hvem det var, men det som gjorde henne trist var selve handlingen, å stjele fra en fattig enke. Alle i forstaden visste om henne og at hun måtte forsørge barn helt alene. Hennes eneste inntekt var overskuddet fra salget av kachasu.

Det var ikke bare hun selv som var oppgitt over handlingen, men naboer og venner kunne ikke forstå hvorfor hun skulle bli rammet. En kvinne fortalte meg at noen var sjalu fordi jeg var mye sammen Mlesi, og de trodde at jeg ga henne penger og mat på bordet.

Mlesi drakk mye for å kunne glemme hva som hadde skjedd, samt at i beruset tilstand turte hun å si hva hun mente til folk. Jeg snakket med henne og sa at kanskje det hadde vært bedre

om hun ikke drakk og viste folk at hun var sterk og ikke påvirket av tyveriet. Det siste hennes barn trengte var en mor som ikke kunne gjøre noe for dem.

I 1943 hadde Donald Horton en hypotese som gikk ut på at en av de psykologiske effektene av konsumeringen av alkoholholdig drikke var reduksjonen av bekymring, og at bekymringen var et motiv for drikking (Horton, 1943, Heath, 1976, Bacon, 1976). Mlesi sa det selv, at for henne så var drikkingen en måte å roe seg ned på, og ikke minst glemme vonde hendelser som innbruddet og mangelen på penger til daglige gjøremål. Mlesi, som mange som blir kalt alkoholikere, lovt å slutte dagen etter og hun skulle bli et bedre menneske. Dessverre var ikke dette tilfelle, hun var like full dagen etter, og hun var lite kontrollerbar for de som var rundt henne. Den psykologiske effekten av å drikke, gjorde at hun forskjøv problemene til senere. Da hun våknet etter en langt natt med mye drikking, forsto hun hva som hadde skjedd og så at problemene ikke hadde blitt bort, begynte hun å drikke igjen. En periodedranker er en person som drikker til dels mye i perioder. Det vil si at det også er perioder i livet som er relativt greie, hvor hun har kontroll over situasjonene og hvor dagene er som forventet. Mlesi sluttet å drikke i perioder da hun ble veldig syk. Sykdommen gjorde henne svak, og hun ble passet på av andre i forstaden. Hun ble syk fordi kroppen ikke fikk nok næring av at hun bare drakk og ikke spiste nok mat. Dette innledet periodene hvor hun ikke drakk. For hun drakk ikke like etter at hun var blitt frisk. Da kunne det gå en stund før hun drakk igjen.

Da hun fulgte meg til bussen, som hun gjorde hver dag, i beruset tilstand, lo folk av henne og ristet på hodet fordi hun ikke klarte å oppføre seg når jeg var der. De var flaue på mine vegne fordi jeg måtte være sammen en kvinne som hadde drukket så mye at hun ikke klarte å gjøre det en kvinne skulle.

En annen historie hun fortalte var at en morgen hadde hun oppdaget at noen hadde stjålet innholdet i pottene hennes på kjøkkenet. Hun var fattig og hadde ingen mulighet til å tjene penger når blandingen var stjålet. Hun begynte å drikke fordi hun ikke visste hvordan hun skulle ta seg av familien.

For meg var det som om hun hele tiden forsøkte å finne en unnskyldning som skulle passe for situasjonen hennes. Barna var ikke en grunn til å slutte å drikke for henne. Mest av alt ville hun dø, men før det skulle hun hevne seg på tyven. Hun snakket høyt og så lurt bort på meg. ”Jeg har en potte igjen med litt blanding. Den skal jeg forgifte i tilfelle noen stjeler den”. Hun gikk rundt og snakket høyt slik at folk som gikk forbi utenfor gjerde skulle høre henne. Hun sa at hun hadde fått et middel av den lokale doktoren, og siden mange i forstaden trodde på kraften til en heksedoktor, regnet hun med at folk skulle bli varsomme. I forstaden hadde heksedoktoren en viktig rolle som rådgiver innen alt, både sykdom og ulykke. Urter ble benyttet flittig for å bekjempe sykdommer, men også praktisk informasjon for hvordan bli rik eller få jobb kunne heksedoktoren svare på. Mest av alt var folk opptatt av hvordan de kunne beskytte seg mot dårlige ånder. Heksedoktoren hadde gitt Mlesi noen urter som hun kunne putte i blandingen som ville forgifte de som drakk av den.

Som en dyktig kvinne, klarte Mlesi å brygge god sprit. Kachasuen hennes smakte godt og at hennes pris var lavere enn de andres var ikke negativt, kvinnene hadde forståelse siden hun var alene og solgte fra seg selv.

Mlesi mente at noen av kundene hennes var redd for at hun hadde forgiftet kachasuen, siden hun aldri drakk fra den selv. For å overbevise kundene sine drakk hun sammen med dem. Dette ble den mest brukte unnskyldningen hun benyttet for å forklare sin beruselse. Sett i sammenheng med at det er tabu å drikke alene, så kunne det være at kunder inviterte henne for å ha noen å drikke sammen med. Samtidig var det sjeldent at de kom helt alene, hvis de ikke visste at det var noen der fra før av. Den sosiale faktoren av å drikke sammen, og det å opprettholde relasjoner med personer er en viktig del av kachasuens sosialisering mekanisme. Kachasuen binder folk sammen og relasjoner både produseres og reproducerer seg. Mlesi var en veldig sosial person som likte å snakke med alle og som likte å være overalt og få med seg alt som foregikk i forstaden.

Da jeg konfronterte henne med at de andre kvinnene ikke nødvendigvis drakk mye, sa hun at hun fikk dårlig samvittighet når hun takket nei til drikke, det var tross alt vanlig å takke ja dersom kundene inviterte.

Dette var i strid med mange av de andre kvinnenes historier om at kundene skulle være alene og ikke minst at det holdt mer enn nok å dyppe fingeren nedi for å kjenne om smaken og temperaturen var som den skulle.

Miljøet rundt kvinner som drakk

De færreste av kvinnene som produserte kachasu drakk selv. Dette var deres levebrød og de hadde ingen andre muligheter for å kunne skaffe seg annet arbeid.

Både kvinner og menn hadde samme synspunkt på kvinner som drakk alt for mye. Selv om de hadde et frigjort syn på alkohol og drikking, ble likevel den sterke tilknyttingen til tradisjon og tidligere praksis fremdeles ivaretatt. Kvinnene skulle helst ikke drikke så mye at de mistet kontroll over seg selv, og de skulle fremdeles ivareta sine plikter i hjemmet.

Mlesis nettverk støttet henne, og ga meg mye informasjon. I stedet for å fryse henne ut av samfunnet, inviterte de henne hjem til seg, til kirken og tilbød seg å hjelpe henne og barna. De ga til og med meg ansvar for å veilede henne på rett vei, siden jeg var hvit og da visste hvordan en god mor skulle være. Min rolle som hvit mor var viktig for dem, og jeg måtte vise henne hva som var akseptabelt der jeg kom fra. I intervjuene som jeg hadde blant kvinnene som produserte alkoholholdig drikke spurte jeg om hva de personlig syntes om kvinner som drakk. Svaret var ikke overraskende.

”Kvinner skal ikke drikke så mye som menn, de tåler ikke mye, og må dessuten kunne ta seg av barn og hus. Menn kan drikke mye, de er flinkere til å beherske seg når de er fulle, men kvinner som drikker for mye gjør bare dumme ting, som å ha sex med mange menn eller ikke bry seg om barna sine.” (svar på intervjuet fra en informant)

Selv om dette var et individuelt svar fant jeg ut at de fleste kvinnene mente det samme. Blant rumenerne i Ungarn, for eksempel, var det også akseptert at kvinnene drakk offentlig, men

ikke under noen omstendigheter så mye at de ble kraftig beruset, noe som var mer status for menn (Gefou-Madianou, 1992)

Da jeg spurte hva folk syntes om kvinner som drakk fikk jeg ofte like svar. En kvinne sa at ”..det er greit for kvinner å drikke, men de kan ikke drikke like mye som menn. Da har barn som skal passes og et hus som skal ordne. Kvinner burde også bruke mye mer energi ute på jordene. Vi er fattige her og jordene er vår eneste ressurs til livet for hele familien” (Feltnotater, mai 2007)

Mange familier hadde døtre som kunne hjelpe dem med praktiske gjøremål i hjemmet, døtrene ble sendt ut på jordene eller markedet. Det å få en datter var utrolig mye verdt nettopp fordi det betydde at familien kunne få bistand og mor slapp å ha alt ansvaret selv. Mlesi hadde ingen døtre, så hun lærte opp Mthandizi som en jente, og han måtte gjøre alt i hjemmet som ellers en datter ville ha gjort.

Ikke bare nærmiljøet ble involvert i handlingene til Mlesi. Hennes eldre bror i landsbyen ble kontaktet og fikk fortalt hvordan hun hadde oppført seg, og at hun forsømte plikten som mor. Broren ankom en søndag etter gudstjenesten i kirken. De ville at jeg skulle være der og snakke med dem.

Kvinner som drikker mye blir ofte sett negativt på fordi de ikke klarer å kontrollere sine handlinger. Deres mangel på selvkontroll og selvrespekt setter ikke bare kvinnen selv i fare, men også hennes nærmeste familie. Hennes barn blir vanskjøttet, selv om det i utgangspunktet er andre som kan ta seg av dem, så har samfunnet i forstaden blitt meget lik forholdene i storbyer. De er blitt mer opptatt av å ta seg av sine egne, samt at den økonomiske situasjonen påvirker også relasjonene til hver enkelt familie i forstaden. De er nødt til å dele sine penger med landsbyen de kommer fra. Kvinnenes ukontrollerbare atferd innen seksualitet rammer hele samfunnet som allerede er sterkt preget av HIV-viruset fordi de har oftere sex med flere menn og uten beskyttelse (Gefou-Madianou, 1992).

Økonomien som en del av moderniseringen

Kvinnernes tanker om produksjon og velvære henviser til deres preferanser om hvordan en kvinne bør ha det, og hvilke områder som bør satses på. Helt i henhold til det kvinnene ser hver gang de reiser inn til byen for å selge noen varer, blir de møtt av folk med totalt ulike levemåter enn de selv lever i. Deres hjem og miljø er bygget opp med en tanke om hvordan det bør være. Hvordan skal kvinnene kunne vite hva de egentlig skal gjøre? De ser velstående kvinner og menn i byen, de fleste kjører store biler, barna går på skoler som faktisk gir barna en mulighet til å lære, butikkene bugner av varer som stort sett er importert. Denne distansen, mellom middelklassen og fattige er enorm i Malawi. Kvinnene ønsker å strekke seg etter dette. De vil jobbe minst mulig for å ha mest mulig fritid, de vil tjene raske penger, og mye, som kan vise omverden at de har kontanter. Og de kjøper imitasjoner av varer som får dem til å se velstående ut.

Mlesi lot alltid de nye klærne til guttene, som hun fikk av meg, henge på snoren slik at alle kunne se dem. De var alltid rene, og hun passet på at ungene ikke lekte med de klærne. Da hun fikk noen nye kjeler løp hun bort til naboen for å vise dem. Mthandizi, Mlesis nest yngste sønn, ble med meg ned til sentrum en dag. Jeg ville bare gi han litt fritid fra forstaden. Han fikk plukke seg ut noen klær, siden jeg ikke hadde noe i hans størrelse. Mlesi ble veldig glad for det og hun ordnet med et måltid med salat, fisk og nsima. Dette var henne måte å si takk på. Selv om jeg spiste hos henne hver eneste dag.

Kvinnernes økonomiske sans var utviklet for husholdet. Alt de kjøpte og gjorde var stort sett for de andre, og ikke for kvinnen selv. Kvinnene kjøpte seg noen nye bluser eller chitenje for at de ikke skulle se fattige ut. Klær uten slitasje og med friske moderne motiv ble et symbol på velstående i forstaden. Ellers kunne de koste på seg en ny frisyre.

Mlesi vasket seg og skiftet tøy hver eneste ettermiddag før hun fulgte oss ned til bussen. Det var viktig for henne å se ren og presentabel ut når hun gikk sammen med oss blant andre folk i forstaden. Dette gjorde at mange i forstaden ble misunnelige på henne, fordi de trodde at jeg bidro økonomisk for henne. At jeg betalte husleien hennes og at jeg kjøpte mat og klær til henne og barna. Dette var ikke tilfelle. Jeg kjøpte litt grønnsaker innimellom for henne, og ungene hennes fikk ikke nye klær, men klær som mine egne barn hadde vokst ut av. Jeg ga henne aldri kontanter så hun fikk bruke til det hun trengte. Siden jeg visste at hun drakk, ville

jeg bli med og betale selv for varer. Hennes bedømmelse var ikke helt intakt da hun var veldig beruset, og pengene hun tjente inn ble ofte borte på mystiske måter, som hun selv sa.

Kvinnene var med på å modernisere deres miljø til å likne på miljøene utenfor forstaden. Deres økonomi bidro til at barna deres kunne studere og kjøpe brukte klær som fulgte moten. Ved at kvinnene kunne ha sin egen inntekt enten det var destillering eller salgsbod med grønnsaker, så fikk kvinnene penger. Sett i et større perspektiv, så har kvinnene på grunn av nasjonale satsningsområder som utdanning, helse og landbruk, klart å finne en måte å tjene penger på. Modernisering trenger ikke å gjelde hele samfunnet, men kan begrense seg til et lokalsamfunn, slik som forstaden. Det at ingen i forstaden som bor i blikkskur, de bor i hus bygget av murstein. Alle hustander har tilgang til vann via brønn i området, og elektrisiteten er på vei inn i området til flere private hjem.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist hvordan produksjonen av kachasu har en innvirkning på kvinner i forstaden til Lilongwe. Kvinnene som produserer kachasu har ikke noen utdanning som de kan bruke til å få seg en jobb med, og ofte lever de alene med yngre barn. Deres inntekt har mange mål, og de viktigste investeringene er barna deres. Barnas roller i husstanden og hvordan barna påvirker hva kvinnen gjør viser at nettopp de er i sentrum.

Man kan også se tydelige spor av at alkoholen påvirker samfunnet generelt. Det bidrar til en økonomisk vekst for kvinnene som uten kachasu kanskje ikke hadde hatt en inntekt som er like høy. Det er også problemer tilknyttet kachasu i sin helhet. I samfunn hvor store deler av befolkningen daglig er involvert i kachasu, enten det er i produksjon eller konsum, er arbeidsløshet, barn som dropper skolen, tidlig debut for regelmessig drikking og ikke minst helsemessige problemer blant befolkningen et økende problem.

Antropologer er ofte blitt beskyldt for ikke å ha tatt opp kampen og sett på de samfunnsmessige problemene regelmessig drikking kan medføre, og jeg har ikke hatt noen intensjon om å ta den diskusjonen her, men jeg har vært klar over det. Det å kunne distansere seg selv fra sine moralske meninger og samtidig vise at kvinner som destillerer kachasu faktisk har en positiv hensikt med det, viser at alkoholens rolle i samfunnet er mer kompleks

enn mange ønsker at det skal være. Man kan ikke se på det som positivt og negativt, men forsøke å se på det fra ulike vinkler for å få en mer helhetlig inntrykk av kachasuens rolle.

4. De som drikker kachasu

I dette kapittelet vil jeg fortelle hvordan de som drikker kachasu produserer og reproducerer relasjoner til både slektninger, men mest til de menneskene som bor i forstaden. De demografiske endringene i Malawi har gjort at det ikke nødvendigvis er landsbyen hvor man bor som er den naturligste relasjonen en person har dersom man er født utenfor den. Relasjonene er ofte ikke basert på blodsband, men snarere vennskap eller det at man kommer fra samme landsby.

Jeg skal vise mangfoldet av de som drikker kachasu, og vise hvordan de opprettholder den sosiale strukturen som kachasu skaper ved å vise til resiprositet og aldersgrupper. Drikkekonteksten som en arena hvor drikking foregår, viser at det å drikke sammen med andre er viktig for å bevare relasjoner. Og det er normer for at i andre sfærer er det uakseptabelt å drikke, som for eksempel hjemme alene.

Ved å starte med en vanlig dag i forstaden, vil jeg komme inn på de ulike punktene som skal diskuteres senere, og jeg vil avslutningsvis beskrive kundene, altså de som konsumerer, og da særlig tre informanter som jeg hadde samtaler med når de var hos Mlesi og drakk. Deres erfaringer og drikkemønster gjenspeiler de sosiale relasjonene og endringene gjennom historien.

En vanlig dag

Det er tidlig om morgenen, noen har begynt å gå inn mot byen, andre bærer ut av huset stativ med kjøkkenutstyr, madrasser og tepper så de får vasket rent. På vei til bussen stopper tre menn ved en hjemmebar. Mlesi har så vidt våknet. Ungene er alt ute og leker, hun tar imot de første kundene sine denne morgenen. De vil dele en colaflaske med kachasu. Hun smiler så hennes tannløse munn vises. Mennene sitter i solen. Det er fremdeles litt kjølig ute, så solen varmer dem mens de drikker. De prater om gårdsdagen og om jobben som de er på vei til.

Mlesi lar dem sitte i fred. Hun har tent på et bål i kjøkkenet og sender en av guttene for å kjøpe brød og te. Pengene hun fikk av mennene brukes til å betale for frokosten. Da flasken er blitt tom reiser mennene til jobben.

Etter frokosten kommer noen yngre menn som er arbeidsløse. De diskuterer heftig om hvem som skal betale for en flaske kachasu. De tar opp alle pengene sine og finner ut hvem som har mest. Hvis en mangler penger, supplerer en av de andre. De ler og drikker. De har god tid, og kan gå en liten tur for så å komme tilbake. De prater om den håpløse situasjonen. Han ene har flere barn og prøver å få solgt noen høner på markedet. Han synes folk kjøper alt for lite, og klager over ikke å få til å drikke nok. Mennene ler, og ber ham låne noen penger av kona som selger nødvendige husartikler og matvarer utenfor sitt hjem.

En kvinne i begynnelsen av 20-årene kommer og setter seg sammen med mennene. Hun er spinkel og har chitenje og en t-skjorte som er alt for stor til henne. Hun blir straks tilbudt en dram. Hun tar villig imot. De ler høyt og ungen på ryggen våkner til. Hun bysser ungen i søvn igjen, før hun traver videre til markedet.

Mennene har tømt flasken, og de bestemmer seg for å se etter noen av de andre vennene i en annen bar. Mlesi rydder bort flaskene som er drukket av på morgenen. Hun fyller dem med litt maisrester og vann for å få flaskene rene igjen.

Mlesi forteller at kvelden før var det en gift kvinne som ble oppdaget på et pensjonat sammen en annen mann. Mannen var blitt sint og nå ville han ha henne ut av sitt hus. De har to mindre barn sammen og ”chiefen” måtte antakelig megle mellom dem, slik at de kanskje kunne bo sammen videre.

En eldre mann kommer alene inn til Mlesi, han spør om hun har mer kachasu igjen. Hun ønsker ham velkommen, men han vil ikke drikke alene og tilbyr henne litt drikke. Hun takker nei, så Mthandizi blir sendt for å finne en kamerat av mannen som kan drikke sammen ham. Hun fyller flasken og får pengene av mannen.

Drikke før jobben

Mange av de som drakk tidlig på morgenen var ofte på vei til jobb i byen.

De hadde ikke til hensikt å komme fulle på jobb, men ved å drikke tidlig på morgenen merket de ikke at de hadde tunge arbeidsdager. De ble mer avslappet og fikk styrke i kroppen, sa noen av mennene jeg spurte. Dessuten hjalp det å drikke litt for å stilne sulten. Mange av mennene drakk ikke bare kachasu, men også chikokeyani. Chikokeyani, som var en fyldig velling med lav alkoholprosent, gjorde dem mette, mens kachasu ga dem varme og styrke i kroppen. En kan nesten si at det var betinget av årstid også fordi det ble konsumert mye mer kachasu i den kalde årstiden fordi den varmet kroppen. Chikokeyani, også hjemmebrygget, ble konsumert av hele husholdet, også barn. Ved å tilsette litt sukker og røre kunne man få en søt velling.

De hadde lange arbeidsdager og det å ta seg en dram før jobben styrket dem. En dram gjorde dem tøffe i forhold til å møte sine arbeidsgivere og arbeidsoppgavene.

Det kan forstås som at det å ta seg en dram i begynnelsen av dagen skulle gjøre dem bedre på arbeidsplassen, og at de ville kunne gjøre jobben mer tilfredsstillende for arbeidsgiver. Studier i Sør-Afrika viser at tidligere ga mange gårdeiere som dyrket druer og produserte vin, et lite glass vin til sine arbeidere i starten av dagen (pebblesprosjekt)⁷.

Det å kunne drikke før arbeid kunne også symbolisere avslutningen på fritiden. Mens de var hjemme, eller i forstaden, så kunne de slappe av og være sammen venner. I arbeidstiden kunne de ikke ta seg en drink eller vise at de var beruset. Mens i landsbyen kunne de drikke hele tiden uten at noen kunne styre det. De to sfærene, hjemmet og arbeid, viste forskjellen på hvordan man skulle oppføre seg, og viste hvilke holdninger man hadde til livets inntektskilde som var viktig både for mannen som brukte pengene på fritiden sin, og hele samfunnet. Holdningene var skapt av forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Arbeidsgiveren ønsket høy produksjon og forutsigbarhet, men i landsbyen var det å sitte sammen og drikke en sosial handling. Den sosiale handlingen opprettholdt relasjonene til slektninger og naboer.

⁷ Pebbles Project er en organisasjon i Sør-Afrika som jobber i vindistriktet, hvor de aktivt forsøker å hjelpe barna og kvinnene som lever i et særdeles dårlig miljø, med mye alkohol og ingen utdanning for barna. De samarbeider med ulike aktører som vil gi arbeiderne på vingårdene bedre levevilkår.

Kontanter eller kreditt

Mary Douglas (1987) viste tydelig i sin tekst hvordan alkohol hadde flere viktige aspekt som regulerte det sosiale samfunnet. Det økonomiske aspektet ved destilleringen hadde en viktig rolle i kvinnenenes hverdag. Den styrte dagen deres, og skapte relasjoner som kunne vare lenge eller bare for kortere perioder. Relasjonene bygget nettverk som besto av kvinner og menn i forstaden. Det var ikke bare de fysiske pengene som hadde verdi, men også kreditt og relasjoner til personer med innflytelse både politisk og religiøst.

Ute på landsbygda var det ofte lettere å kunne drikke på kreditt, mens det i forstaden viste seg å være vanskeligere. En av årsakene til dette kunne være at kvinnene ikke hadde noen slektsbånd til så mange i forstaden. De som kunne få kreditt var ”chiefen” og de eldste mennene. Kvinnene ga også kreditt til dem de ønsket å ha en relasjon til og som de ønsket som støttespillere på ulike arenaer. Det kunne være for eksempel personer som kunne sponse kvinnen med klær, grønnsaker, maismel og kontanter.

For kvinnene var det viktig å kunne tjene penger, og at de mestret bruken av til tider store mengder med kontanter. Deres forståelse av markedsøkonomi hvor kachasu ikke bare var en vare som ga dem prestisje fordi de kunne lage den, men også fordi de hadde makt til å kunne bestemme hvem som kunne få kreditt og hvem som måtte betale. Det å være en sterk kvinne, ikke i fysisk betydning, som kunne stå imot kunder som ikke hadde penger, eller som ikke ønsket å betale samme dag, gjorde at mange kvinner opplevde jobben som slitsom. For selv om de fleste betalte, var det også mange kunder som lovte å betale tilbake neste dag, men som aldri betalte tilbake. Eller så var det kunder som kunne trekke frem fjerne slektsrelasjoner som årsak til å kunne få gratis drikke. En eldre mann som hevdet å være fra samme landsby som Fanny prøvde ofte å få gratis drikke. Siden hun kunne se hvem som kom inn til henne for å kjøpe drikke i god tid, løp hun ofte bort for at han ikke skulle begynne å mase på henne.

Noen av kvinnene klarte ikke å si nei, og de fikk en mye mindre profitt på kachasuen. Det var som oftest de kvinnene som bodde sammen en mann, fordi vennene hadde en tendens til å komme og forvente at hun serverte dem drikke gratis. Kvinnenenes plikt i husholdet var ansvaret for barn og hus. Mannens inntekt var viktig for husholdets helhet. Det var mannen

som ordnet med huset og tomten utenfor. Han måtte betale for reparasjoner og husleie hvis de leide hus.

Mlesi var ganske streng på det med kreditt fordi hun var alene om forsørgelsen av barna og fordi hun hadde ingen å dele utgiftene sammen med. Hun klaget hver gang det var noen som forsøkte å få kreditt hos henne med at det var ingen som forsto hvordan hun hadde det og at hvis hun skulle gi kreditt til kundene sine ville ikke hun ha noen inntekter igjen til seg og barna.

Chayanov beskrev peasantøkonomi og mente at det å overleve var viktigst og mengden av arbeid ble målt opp mot dette. Dette stemmer overens med mine observasjoner hvor kvinnene tenkte på reinvesteringer innenfor destillering av kachasu, men for dem var det viktigst å bevare status quo, å ha mat på bordet hver dag, ungene kunne gå på skole og ha tak over hodet hver kveld. Mlesi poengterte ofte det at hennes valg av yrke bar preg av at hun ønsket å arbeide lite for å kunne overleve. Det var ikke viktig hvor mye hun tjente, bare hun kunne opprettholde destilleringen og at husholdet overlevde.

For en kvinne som gjorde alt for å overleve og som arbeidet flittig med destilleringen for at barna skulle kunne gå på skole og få mat, var profitt viktig for at hun skulle kunne bruke noe på husholdet. Å spare penger var ikke aktuelt for Mlesi som hadde vanskeligheter med å betale husleie hver måned. Hun vurderte flere ganger å begynne med nye investeringer og starte med salg av andre varer, men som hun selv sa, så var det mye arbeid og liten fortjeneste, og startkapital hadde hun ikke mulig å samle sammen. Hun visste at i hennes situasjon var det nesten umulig å starte med noe annet uten økonomisk hjelp.

Det at mange forsøkte å få kreditt bygget på den tradisjonelle kulturelle årsaken om at dersom en var fra samme slekt eller landsby så kunne en få kreditt, det var en gjenytelse som kvinnen kunne dra nytte av. Hennes relasjoner til de som fikk kreditt var ofte basert på slektskap, og da særlig at det var de eldre som fikk det. De eldre hadde makt over situasjonen fordi de ble ansett for å være vise, kunnskapsrike og alle hadde respekt for dem. De eldre forventet at de fikk gratis kachasu. Hun oppførte seg alltid annerledes når noen av de eldre mennene eller kvinnene kom til henne. Da måtte selv vi som gjester flytte oss. Hun satte seg på huk og bøyde hodet da hun hilste på dem, og hennes handlinger var styrt av innlærte normer om hierarkiet i det samfunnet.

Det at kvinnene ikke fikk pengene med det samme styrket og regulerte relasjonene de hadde til kundene som fikk kreditt. Tiden var viktig for å regulere relasjonen. Dersom kunden betalte med det samme, ville byttehandelen være over og kunden ville vært en vanlig kunde. Dersom kunden fikk kreditt ville det si at mens kvinnen ventet på sine penger kunne hun ta gjenytelser fra kunden i form av andre tjenester, eller at hun med jevne mellomrom tok kontakt for å høre når hun kunne vente å få pengene tilbake. Det var ikke vanlig at kvinnen spurte direkte om pengene, men hun dro ofte med andre ærender for at det skulle virke naturlig at hun gikk forbi huset. Ofte besøkte hun kunden hjemme og slo av en prat, og kanskje spiste de sammen. Før hun gikk videre spurte hun om pengene. Dette er hva Gouldner kalte generell resiprositet. Han mente det stabiliserte det sosiale systemet i samfunnet fordi man utsatte tilbakebetalingen og avslutningen på handelen (Gouldner, 1960, Narotzky, 1997).

Samtidig var det en balansert resiprositet ved at kvinnene fikk penger som de mente varen var verdt. Kvinnene fikk ikke mer for kachasuen enn det var verdt, og når mennene hadde betalt en viss sum, så visste de hvor mye de ville få, og at de ikke ville stå i gjeld til hverandre. Ved at kunden visste hva han fikk og stadig kom tilbake for å kjøpe mer, kan man også si at dette skapte langsiktig og langvarige sosiale relasjoner.

Tiden regulerte relasjonen både positivt og negativt. For hvis det tok for lang tid før kvinnen fikk pengene tilbake, ville hun kutte ham ut fullstendig og relasjonen brutt. Kunder som brukte for lang tid på å betale tilbake, fikk som regel ikke tilgang til mer kachasu hos den kvinnen.

Tiden det tok å opparbeide seg tillit til en kunde var vel verdt fordi kvinnen kunne utnytte situasjonen ved en senere anledning, og selv om kreditt ikke var det optimale i forhold til deres fortjeneste, visste kvinnene at ved å kjenne de rette personene skapte hun et nettverk som kunne gjøre salget hennes enda bedre. Mange dro til de samme plassene nettopp fordi de visste at det var mulig å få på kreditt, og de kunne ta med seg flere venner og sitte lenge. Kundene visste også at det tok tid for kvinnene å opparbeide seg tillit til dem før de kunne få noe kreditt. Dette var positivt for kvinnene som hadde mange faste kunder som kunne gjøre salget mer forutsigbart.

Det var mange menn som drakk på dagtid, og de forsøkte hele tiden å samle inn penger til drikke. Ofte manglet de noe til å dekke kostnaden av en flaske kachasu, så da hang de sammen med venner og drakk av flasken som de allerede hadde kjøpt.

Blant mennene var det relasjoner som avgjorde hvem de drakk sammen med. De som var venner og naboer delte ofte flasker og kom det noen forbigående ble de ofte tilbudt en dram. Dette var fordi de selv visste at en dag hadde de selv ikke penger og de kunne dra nytte av at andre skyldte dem en dram. Den sterke resiprositeten var mest blant mennene. De kunne rullere på hvem som betalte drikken, og var det en som ikke hadde penger en dag, måtte han betale neste dag. Resiprositeten bevarte de sosiale relasjonene, og styrket deres relasjon ved at de hadde gjeld til hverandre. Relasjonen ble styrket dersom de visste at de kunne stole på at den som ikke betalte en dag, kunne gjengjelde dette ved en senere anledning (Mauss, 1995).

De som aldri hadde penger, ble ofte holdt utenfor fordi de ikke hadde noen mulighet til å spandere drikke på de andre en annen gang. En mann i femtiårene kom innom Mlesi flere ganger i uken for å se om det var noen som kunne spandere drikke på ham, men de som satt hos henne jaget han vekk, fordi de visste at han aldri ville ha mulighet til å bidra med noe drikke til dem. Mannen hadde en kone som han stjal penger av og kjøpte sprit for, men han passet på at ingen så ham da han drakk ved å sitte bak huset. Og han drakk veldig tidlig på morgenen, han ble ikke akseptert av de andre mennene fordi de anså ham som en snylter. Han forholdt seg ikke til de normene som eksisterte.

Som nevnt ovenfor var det ofte et stort engasjement med å få til en flaske med kachasu, og de samlet ofte penger sammen slik at de fikk råd til å kjøpe en flaske de kunne dele på.

Mennene levde dag for dag. Var det en dag de ikke hadde så mye penger, kunne de gå ned på markedet for å se om de kunne hjelpe til for å tjene litt penger. De kunne også få kona til å lage berlinerboller eller frityrstekt fisk som de kunne selge på markedet eller rundt i forstaden. Inntekten de fikk gikk uavkortet til kachasu.

Nettverket av forbindelser som oppsto og ble opprettholdt gjennom produksjon, salg og konsumering av kachasu var komplekst. Det var på ingen måte enkelt å danne et bilde av relasjonene fordi de bygger på mye mer enn bare slektskap. Vennskap, bosted, kapitalistisk økonomi og tanken om gaven var noen av faktorene som var viktige for relasjonene. Samt at

kachasu som alkoholholdig drikke benyttes ulikt i de ulike kontekstene som for eksempel hos kvinnene i en hjemmebar, i en kommersiell bar eller ved en begravelse.

Chayanov hadde nok kanskje rett i at noen samfunn (peasants) så tok de ikke hensyn til tilbud og etterspørsel, men mer hvor mye slit det ville koste dem for å nå målet deres om overlevelse. Dette kan nok være en sannhet i noen samfunn, men det er også mange andre faktorer som er med på å avgjøre om det er mulig å kun tenke slik i dag. Og selv om noen gir uttrykk for å leve dag for dag, så er det slik at mulighetene ikke er mange, som for eksempel hos en fattig kvinne i en forstad i Malawi (Nielsen, 2000).

Kvinnene er styrt av flere former for økonomi som styrer deres hverdag. De må forholde seg til prinsippet om resiprositet hvor slektskap, vennskap og alder styrer om kreditt kan være aktuelt for denne kunden, og noen ganger ønsker kundene å utnytte dette prinsippet for seg selv. Kachasuen som innkreves ved begravelser for så å bli delt ut til alle menn som er tilstede gir kvinnen liten makt over situasjonen, men hun gjør dette fordi hun føler hun må. Til slutt anser kvinnen salget av kachasu som en nyttemaksimering for hennes totale fortjeneste i form av overlevelse og ny produksjon av kachasu. Polanyi (1968) beskriver hvordan samfunn består av flere former for økonomi og han har forsøkt å inndele dette inn i tre kategorier, Markedsbytte, redistribusjon og resiprositet. Resiprositeten i form av kreditt til kunder som betalte senere, men også i form av gaver som ble gitt til de eldre mennene som kom. Polanyis redistribusjon kom kun tilsyne under begravelser. Hvor kachasuen ble gitt bort og redistribuert til mennene som var tilstede. For Mlesi og de andre kvinnene i forstaden er Polanyis ”markedsbytte” og ”resiprositet” noe kvinnene må takle hver dag, mens redistribusjonen av kachasuen ved begravelser er gjeldene kun i perioder. Markedsbytte i form av hvor mye en flaske kachasu var verdt i penger. Pengene ga et bilde av mengden kachasu som en kunde kunne forvente seg..

Kvinnene anså det å ha kontanter som det beste for dem. De fysiske pengene kunne benyttes på markedet og de kunne reinvesteres. Pengene hadde en viktig verdi for å kunne prisfeste kachasuen som kvinnene solgte. Kundene visste hva de kunne få for det de hadde fordi kvinnene hadde et prissystem for de ulike flaskene. Kachasuen som en ting hadde en verdi som kvinnene hadde kunne sette en pris på, og prisene var satt slik at de kunne få dekt deres daglige behov samt reinvestere i ny produksjon. Mlesi brukte 50 % av sin fortjeneste til å kjøpe nye råvarer, og dersom hun hadde gitt bort noe, og noen kunder skyldte henne penger,

fikk hun mindre til å kjøpe råvarer som igjen førte til mindre produksjon. Da dette hendte var hun rask med å løpe rundt til de som skyldte henne penger, og kunne ofte ta ting som hadde høy verdi hos kunden i pant, som for eksempel da Mlesi klarte å få tak i bilnøkklene til en kunde som ikke hadde betalt, og gjemte dem godt til hun fikk pengene av kunden.

Kvinnene

Det var relativt få kvinner som drakk kachasu i store mengder eller på daglig basis. Kvinnene som drakk var som regel i begynnelsen av tjueårene og hadde verken jobb eller ektefelle. De kunne ofte være på et sted og sette seg sammen med mennene som drakk. De trengte ikke å betale fordi mennene spanderte. Til gjengjeld ønsket mennene ofte seksuelle tjenester tilbake.

Kvinner som hadde mann og barn og som drakk, tok som regel kun en dram før de gikk videre til markedet eller hjem for å gjøre sine daglige gjøremål. Etter mange og lange samtaler med kvinnene og mennene kom det frem at det absolutt var en forskjell på menns og kvinners drikkemønster, men også at deres roller som konsumenter var annerledes. De fleste kvinnene jeg spurte mente at menn ofte kunne drikke mye mer enn kvinnene.

Kvinnene kunne drikke, men ikke så mye at de ikke klarte husarbeidet. De hadde ansvaret for at det var rent og at familien hadde mat til riktig tid. Menn derimot kunne sitte hele dagen og drikke, de hadde ingen forpliktelser i hjemme. Det var viktig for dem å opprettholde relasjonene de hadde til andre som drakk for å kunne få hjelp med praktiske prosjekt i hjemmet og politiske agendaer i forstaden.

En dag hos Mlesi ble akkurat dette tatt opp av noen menn som satt og drakk. Kona til en av mennene kom og spurte hvorfor han satt der. Han ble sint på henne, fordi hun ikke hadde noe med hva han gjorde. Siden han ikke hadde jobb, så var dette hans måte å holde seg oppdatert på. Kvinnen gikk igjen litt betuttet, og kammeratene hans begynte å diskutere hendelsen. Det var hans rett til å sitte der og drikke. En kvinne skulle aldri fortelle en mann hva han skulle gjøre, dessuten skulle hun ha vært hjemme og laget mat til barna som skulle på skolen. Dette var en ærekrenkelse mot ham, og han hadde full rett til å dra hjem og sette henne på plass.

Lucy, en kvinne som kunne ta seg litt kachasu samtidig som hun bar barnet sitt på ryggen, kom en gang med en blåveis. Hun fortalte meg at hun hadde vært borte en hel dag, og da mannen kom hjem hadde hun ikke laget nsima med tilbehør til ham. Han var kjempe sint, og da hun kom hjem lettere beruset med barnet sovende på ryggen, hadde han slått til henne. Han hadde kjeftet og slått så mye at selv naboene hadde kommet for å roe ned situasjonen. Barnet som hun ammet hadde våknet og naboen måtte ta seg av barnet og laget mat til mannen hennes fordi hun ikke var i stand til å gjøre noe selv. Hun fortalte at hun var lei av hvordan han behandlet henne, og siden hun var redd for ham, drakk hun selv slik at hun turte å ta igjen og ikke minst for å dempe smertene etter slagene hans.

Vold i hjemmet var ikke uvanlig i Malawi, og det var oftere tilfeller av vold hvor man drakk alkoholholdig drikke. Det var mer vold mot kvinnene i hushold hvor menn drakk alkohol. Mannen slo ofte kvinnen dersom hun ikke hadde gjort sine plikter, som for eksempel matlaging (Hellum Braathen, 2008).

Lucy sitt tilfelle var ikke det eneste. Hun sa at respekten for mannen gjorde henne redd, og førte til at hun drakk mer, fordi hun ikke turte å si ham imot, og fordi hun visste at dersom hun selv drakk ville hun ikke kjenne smerten av hans slag. De siste årene har misbruk av alkohol, da mener jeg bruk som går utover det vanlige i følge normen i området, medført en økning i vold mot både kvinner og barn. De som oftest utøver vold er ektemenn, men også onkler eller nære slektinger (Hopkin, 2001)

De kvinnene som drakk mye og ikke klarte å gjøre noe ble ofte et tema hos Mlesi. Hun kunne le av hvordan kvinnene oppførte seg og at de gjorde seg selv til latter for resten av forstaden. Etter hvert som tiden gikk sprakk Mleis drikkemønster som hun hadde skjult for meg i en lengre periode. Hun viste seg å være nettopp en av disse kvinnene som alle de andre snakket om. Hun drakk seg sanseløs full og lot Mthandizi, hennes sønn, gjøre alt arbeidet i hjemmet. Naboene hennes fortalte at hun var hensynsløs fordi hun ikke kunne ta seg av barna på en forsvarlig måte, og at hun ikke kunne behandle gutter på den måten. Det var klare regler for hvilke arbeidsoppgaver og plikter gutter og jenter hadde i et hushold. En gutt skulle gjøre arbeid i forbindelse med husbygging, vedlikehold og husdyr som ble avlet for videre

salg eller til eget forbruk. Jenter skulle hjelpe mor med rengjøring, handling, barnepass og klesvask⁸.

Kvinnene som drakk betalte sjeldent for kachasu selv. De ble invitert av menn som satt og drakk, eller kvinnene kunne legge til for en flaske, slik at de hadde like rettigheter til å drikke flere kopper av flasken. Mange av de yngre kvinnene som drakk kunne ofte tilby gjentjenester i form av sex dersom de drakk sammen med menn. Det var mange av mennene som forventet at når kvinnene satt sammen med dem kunne de gjengjelde det de drakk. Dette var tilfelle for ei ung kvinne på 16 år. Hun hadde vært sammen med en gjeng menn som drakk, og hun drakk selv også. Han ene mannen hadde tatt henne med seg til et lite rom, der hadde de oppholdt seg hele natten. Om morgenen forventet han at hun laget mat til ham før han kunne dra hjem. Mange av de som byttet sex med drikke hadde ikke flere menn samme natt. Det var et nettverk av flere menn som kvinnene hadde en slik relasjon til. Mennene fikk være sammen med kvinnene noen dager i måneden, og visste at andre netter var hun sammen med andre menn.

Forventingene om at mannen fikk mat og at hun holdt ham med selskap mens han drakk, ble skapt tidlig i forholdet. Dette var normen som var skapt i drikkekonteksten, særlig i barene rundt om i forstaden.

Kundene

Det var stort sett de samme kundene som kom til kvinnene. De fleste konsumentene var menn, selv om flere og flere yngre kvinner begynte å delta på denne arenaen. Variasjonene lå i ukedager og helgene. Kundene i ukedagene var gjengangere og var stort sett arbeidsledige eller drev med forefallende arbeid i forstaden. For dem var drikking en måte for å kunne treffe andre venner som var i samme situasjon.

⁸ Jeg vil komme nærmere inn på barns plikter i hjemmet i neste kapittel.

Heath (1976) mente at alkoholholdig drikke ikke bare skapte relasjoner mellom de som drakk, men at det ga personene en mulighet for ”time out” i hverdagen. Dette kan mine mannlige informanter bekrefte med sine historier. Men det var også en mulighet for folk i samme situasjon til å holde seg informert og ikke minst en viktig sysselsetting i deres hverdag. Det å drikke kachasu på dagen medførte at de ikke var hjemme, og utad betydde det at de var opptatt. Folk som var vanskelige med å få kontakt med fordi de ikke var hjemme, hadde viktig status. De var sysselsatt. Det å drikke kachasu ble ikke bare sett på som ”time out” i hverdagen, men absolutt en aktivitet som ikke gjorde det kjedelig å være arbeidsledig.

Kachasuen er et konstant medium for sosial utveksling av både informasjon, men også relasjonsbygger særlig for menn. Driking av kachasu er en aktivitet som holder menn opptatt, og få menn nekter å delta. Det å drikke sammen viser at menn er modne både psykisk og sosialt. Det å drikke sammen symboliserer ofte en sosial solidaritet fordi deres relasjon er bundet til normer og regler i samfunnet som er bygget opp gjennom generasjoner av menn som har drukket sammen. Resiprositet er en viktig faktor, ved at en binder seg til de personene som er i situasjonen rundt flasken som deles. Den som har betalt har bestemmelsesrett over flasken kan styre hvem som får dele flasken sammen med ham (Mandelbaum, 1965).

Kundene samles hos en kvinne og deler på å kjøpe drikke. De drikker og prater sammen om alt. Samtalene går ofte ut på kvinner, arbeid og siste nytt som er sladder. Det hører til sjeldenheten at en drikker alene. Det er tabu, fordi alkohol skal nytes sammen med andre, det å drikke er sett på som en sosial handling. Derfor ble jeg ofte tilbudt en drink, slik at kunden slapp å drikke alene. Siden jeg svarte konsekvent nei, ble noen av ungene sendt for å finne noen andre som ville ha litt drikke. Drikkemønsteret er like variert som ulike kulturer, men de fleste kulturer anser driking som et sosialt fenomen (Wilson, 2005). Hvordan min holdning og hva mitt svar gjorde med folket har jeg diskutert i metodedelen. Det er viktig å se på hvordan en antropolog blir akseptert uten å følge normene og at det følger med konsekvenser ved å velge dette.

Kundene som drakk i helgene var de som hadde arbeid i ukedagene og som tok seg litt drikke fredag og lørdag. Dette kan sammenliknes med den norske drikkekulturen hvor man avslutter uken med fester og turer ut på byen. Man treffer venner og drikking er en del av den sosiale sammenkomsten. De ulike relasjonene en har til de ulike personene i forstaden viser at for mange yngre menn er drikkereasjonen viktig i hverdagen. Andre relasjoner utenom drikkekonteksten er knyttet til eventuelt arbeid, slektninger, menigheter og naboer.

Kachasu ble bindeleddet mellom de som drakk. Konteksten hadde egne regler og normer for hvem som kunne drikke sammen, mengden, hvordan man oppførte seg i ulike situasjoner til ulike personer, og hvilke holdninger man kunne ha til andre personer i samme situasjon, men også hvilke holdninger folk utenfor situasjonen hadde til personene som drakk (Aas, 1998).

Noen menn drikker kachasu og chikokeyani i en hjemmebar

Charles

Charles var en mann i midten av trettiårene. Han var gift og hadde tre små barn. Selv var han utdannet økonom og hadde jobbet i bank og hatt ulike forskningsoppdrag. Hans kone jobbet som lærer ved den offentlige barneskolen i forstaden. Charles mistet jobben i banken etter en hendelse for et par år siden. Etter det har han vært arbeidsledig. Charles eide et hus han kjøpte da han var i jobb, og dagene brukte han til å opprettholde sine sosiale kontakter samt

oppdatere seg på hendelser i forstaden. Han var en opplyst person som leste aviser med jevne mellomrom og han var interessert i politikk.

Charles drakk kachasu nesten hver dag. Han var sammen med to kamerater som også var i samme situasjon som ham, arbeidsledige. De traff hverandre på morgenen og satt hos ulike kvinner og drakk. Midt på dagen gikk han alltid hjem for å spise lunsj som hans kone hadde tilberedt. Mat var viktig for at han skal kunne drikke mer utover ettermiddagen. Alle som drakk presiserer at de måtte spise mat i løpet av dagen, helst noe før de skal drikke også, ellers ville de bli dårlige og kanskje dø. Forskjellen mellom kachasu og chibuku, som er et annet lokalt produsert alkoholholdig drikke, var at chibuku er mye tykkere og alkoholprosenten er relativt lav. Chibuku blir ofte servert til barn og ble noen steder sett på som et måltid. De ble servert i store kopper og tykkelsen på chibuku var som en velling. Kachasu derimot er ren sprit med mye høyere alkoholprosent, og nettopp på grunn av det var det mer viktig å ha mat i magen. I mange samfunn er det slik at man ikke bør drikke uten å ha spist mat før eller mens man drikker. (Gefou-Madianou, 1992).

Charles var en av mine få informanter som drakk daglig. Han hadde alltid rene klær og så velstelt ut. Hans tynne kropp skjulte han ved å ha på seg store klær og gjerne flere plagg utenpå hverandre. Han likte å vise sin engelskkunnskap og fortalte om praksis og ikke minst hva folk var opptatt av i forstaden. Av de som drakk jevnlig var han den eneste som virkelig ville slutte å drikke og heller jobbe. Han ønsket å starte med salg av brukte klær på markedet, fordi det var et marked som var på vei opp av økonomiske grunner. Charles fortalte om sin forretningsplan og man kunne ut fra samtalene se at han hadde høyere utdanning og fordi han brukte begreper som jeg sjeldent bruker.

Charles daglige drikking var likevel relativt kontrollert. Han visste når det var mat, han gikk på markedet for kona og handlet det hun trengte og han passet på barna hvis hun hadde noen ærender.

Joseph

Joseph var i midten av tjueårene og hadde to års videregående utdanning. Han hadde jobbet i sikkerhetsbransjen, men mistet jobben fordi han kom beruset på jobben. Han drakk hver

dag, så lenge det var penger. Han benyttet seg av venner som var i jobb for å få drikke. Det var sjeldent de samme personene han drakk sammen med, det gikk mer ut på hvem som hadde penger. Han pratet høylytt, var ganske høy og slank. Han hadde alltid på seg rene klær, som han hadde brukt sin tidligere inntekt til å kjøpe. Noen ganger var det merkeklær han hadde fått av sine arbeidsgivere.

Joseph hadde ingen planer om å slutte å drikke, for ham var det en ”tradisjon” han ville føre videre. Jeg undret meg ofte over begrepet ”tradisjon” som de ofte benyttet for å forklare årsaken til at de drakk ofte og mye. Jeg spurte ham hvordan drikkingen kunne befestes seg i en tradisjon. Og svarene jeg fikk var at malawiere har alltid drukket kachasu. Jeg spurte om det ikke var slik at man drakk ved spesielle anledninger, men det ble konstant nedvurdert. ”Da drakk man bare mye mer enn vanlig. En mann måtte drikke hver dag for å kunne opprettholde sin status og ikke minst hva skulle folk ellers gjøre. Man kunne ikke bare sitte og se på hverandre når de traff hverandre” (replikk fra Joseph).

Joseph begynte å drikke da han gikk på videregående. Han hadde alltid tatt seg en dram før jobb. Hvis han skulle få seg en jobb måtte arbeidsgiveren akseptere at han fremdeles kunne ta seg en dram før jobben. Joseph bodde hos sine foreldre og hadde ingen forpliktelser. Siden han var den eldste sønnen i husstanden ble han aldri bedt om å gjøre noe, det fikk han velge selv.

John

John var en typisk periodedrikker. Han var lav, og gikk alltid i litt slitte klær som var alt for store til ham. Han jobbet som håndverker. Han reparerte strågjerdar og hjalp til med forefallende arbeid utvendig hos folk. Mlesi brukte ham når hun skulle inngjerde tomten sin.

Hans faste arbeid i byen gjorde at han ikke satt og drakk hver dag, men i begynnelsen av hver måned. Han var borte fra jobben i nesten en uke fordi han drakk opp hele lønnen sin og ravet rundt i forstaden. Han kunne drikke så mye at han ikke kunne gå, og havnet lett i slåsskamper fordi han provoserte folk med sin usedvanlige oppførsel i beruset tilstand. Noen av kvinnene i forstaden mente at han hadde et stygt språk med mange sjelsord, og han forsøkte å stjele matvarer fra folk.

John visste egentlig ikke hvorfor han drakk. Det å ha mye penger og å kunne drikke bort alle pengene gjorde ingenting siden han ikke var gift, men bodde alene i forstaden. En kontrollerende kvinne var uaktuelt for ham siden han ønsket å leve slik en stund til. Johns oppførsel ble ofte snakket om blant andre som drakk, fordi han ofte havnet i situasjoner hvor han i utgangspunktet ikke skulle være. En dag hadde han gått hjem til en familie, kvinnen hadde vasket klær utenfor og barna lekt rundt i område, mannen hennes hadde vært på jobb. Da John kom, hadde han sjanglet inn til huset hennes, funnet en matte og lagt seg til å sove. Kvinnen hadde blitt hysterisk fordi hun ikke ville bli involvert i hans tilstedeværelse, og hun hadde fått noen av naboene sine til å bære ham ut.

Drikkekontekstene

Drikkekonteksten består av folk som bruker fritiden sin på å drikke sammen med venner. Det å drikke i hjemmet blant ektefelle og barn er ikke akseptert, og som nevnt er det ikke akseptert å drikke alene. Driking er en sosial handling, og de multirelasjonene som oppstår i slike situasjoner er noen ganger langvarige, mens andre ganger er resiprositet en faktor som gjør at relasjonene opphører.

Kachasu er en ting som har forskjellig betydning og rolle i de ulike kontekstene som er blitt nevnt tidligere. I den mer tradisjonelle konteksten, som begravelsen, har kachasu en symbolsk rolle ved at den er et medium som samler mennene utenfor huset til avdøde. De eldre mennene og avdødes nærmeste mannlige slektninger og venner sitter samlet drikker kachasu mens de snakker om avdøde. I denne konteksten har ikke kvinner adgang, uansett alder. Drikkingen skal ikke føre til kraftig beruselse, men skal nytes. Det å miste kontrollen er respektløst ovenfor avdødes familie. I en tradisjonell begravelse er kachasu gratis for de som drikker og kvinnene som produserte får ikke betalt for den kannen med kachasu som hun har gitt til seremonien. Mlesi produserte kachasu og klaget ofte over at begravelsene gjorde henne fattig siden hun ikke fikk penger for dette.

I en hjemmebar var det langt færre restriksjoner på hvem som kunne drikke. Kvinner i alle aldre drakk kachasu. Hjemmebaren var et praktisk sted å drikke fordi kundene ikke trengte å reise langt for å drikke og det var billig å drikke der. Kvinnene som produsenter kunne være hjemme med sine barn mens de produserte og solgte kachasu. Hjemmebaren skapte et miljø

som de fattige kunne forholde seg til med tanke på økonomi. For i motsetning til begravelsen fikk kvinner betalt for det som ble drukket, om det var med en gang eller i løpet av en kort tid. Dette er et tydelig bilde på to kontekst i samme samfunn hvor kachasu er blitt konsumert med helt forskjellige regler og normer rundt situasjonen. Det er den samme tingen som konsumeres, men tingen har i begravelsen en symbolsk verdi for folket, mens den har en økonomisk verdi for kvinnene i hjemmeharene.

Chiefens rolle i forstaden

Chiefen representerte begge kontekstene i forstaden. Ved å bevare begravelsen kunne han drikke rikelig gratis og vise sin autoritet blant beboerne, mens han også hadde tilgang til hjemmeharene og kunne drikke kachasu.

Ved konflikter ble ofte ”chiefen” kontaktet for å finne en løsning eller en vei til løsningen og de som var i konflikt delte en flaske kachasu med ham. Det kunne være mellom to menn eller mellom ektefeller, og de var særlig opptatt av å dele problemene med andre.. De pratet om problemer og fikk veiledning til hvordan de kunne løse konflikten. I slike situasjoner satt ”chiefen” i mellom dem og flasken gikk på rundgang. De satt sjeldent slik at folk kunne høre dem, og de kvinnene som kunne tilby et sted som var egnet, fikk ofte en rolle som meglingshus. ”Chiefen” som øverste person i hierarkiet lyttet til det begge parter hadde å si, og mens de drakk vurderte han en løsning som han formidlet da flasken var tom. Hans veilederrolle var utrolig viktig, og selv om hans løsning ikke alltid var populær, så ble den ofte fulgt.

Chiefen hadde en bestemmelsesmakt over beboerne i området og han hadde en rolle som veileder. Han var alltid med på ulike tilstelninger, enten det var festligheter eller begravelser. Hans autoritet kom frem ved konflikter hvor han måtte megle mellom partene. Dette ble ofte gjort mens de delte en flaske kachasu. Det var viktig for dem å snakke om det, og selv om løsningen til chiefen ikke alltid var det partene ønsket, så gjorde de det av respekt for chiefens avgjørelse.

Chiefen betalte aldri for noe å drikke. Han kunne gå hvor som helst og drikke, fordi mennene spanderte på ham. Det var viktig å ha et godt forhold til chiefen i tilfelle man skulle komme i konflikt med noen. Da ble relasjonen satt på prøve, både for mannen og chiefen.

Chiefen var den som avgjorde om noen kunne bo i forstaden, og han ble alltid konsultert før noen flyttet inn i et ledig hjem. Den beste måten å få innpass på var å spandere en flaske kachasu på chiefen og prate med ham mens de drakk sammen.

Chiefen i forstaden var ikke særlig konservativ. Han aksepterte at kvinner drakk, ikke like mye som menn fordi de måtte ta seg av huset og barna. ”Hvis mann og kone er kjempe fulle, hvem skal da ta seg av hus og barn?” sa han til meg. Han var streng i forhold til mengden de drakk, og hvor de drakk. En dag kom en eldre kvinne til Mlesi og ville ha noe å drikke. Mens hun satt der kom chiefen og hilste på henne. Han satte seg ned og begynte å diskutere hvorvidt hun skulle drikke kachasu. Hun var en av de eldste kvinnene i forstaden, og chiefen mente at kachasu var alt for sterkt for henne som var liten og spinkel. Huden var skrukkete og tørr. På hodet hadde hun et skaut, og klærne hennes var slitt og hullete. Han ville at hun heller skulle drikke chikokeyani, som ikke hadde så mye alkohol. Han tok flasken ut av hendene hennes og kjeftet på Mlesi fordi hun hadde servert kachasu til en eldre kvinne.

Hvorfor skulle ikke en eldre kvinne få drikke kachasu? Og hva betydde det for forstaden at chiefen hadde meninger som ikke alltid passet innbyggerne? Da jeg konfronterte ham med hva som var så spesielt med at eldre kvinner drakk, sa han at ”..eldre kvinner kan drikke, men de kan ikke bli fulle. De er svake og kan fort dø.”

Det var de eldre kvinnene i forstaden som avgjorde hvem som skulle være chief. De møttes og snakket sammen om hvem som var best skikket til å være ”chief”. Når ”chiefen” dør er det de eldre kvinnene som velger en kandidat som skal ha makten i forstaden. Denne mannen må være nøytral, slik at han ikke tar avgjørelser i forhold til hvem han snakker med, og han kan ikke ha noen fiender i forstaden. Selv om chiefen hadde eldre brødre, så ble han valgt av de eldre kvinnene i forstaden. De mente at han hadde mest autoritet og fremsto som en ærlig person.

Chiefen i forstaden var veldig glad i å drikke kachasu, og benyttet enhver anledning til å drikke. Hans autoritære posisjon gjorde at han noen ganger tydelig utnyttet sin maktposisjon som chief. Han kunne forlange at folk kjøpte drikke til ham fordi chiefen historisk sett alltid

har hatt den øverste rollen i et samfunn. Han brukte sin posisjon til å kreve dette av både kvinnene som destillerte og menn som drakk.

Hans kone destillerte også kachasu, men hun klarte ikke å tjene mye penger på dette fordi han alltid tok med seg venner hjem, og da forventet de at hun kunne servere dem kachasu. Hans kone måtte forholde seg til vennenes gavetenkning. Gaven var det som bandt de sosiale relasjonene til chiefen og de andre mennene i forstaden. Det at han inviterte menn med hjem til seg for å drikke skapte en relasjon hvor man ble anerkjent som venn eller forretningsperson. Ved å bruke tradisjonen i samfunnet kunne chiefen drikke rikelig uten å betale. Hans autoritære posisjon var ikke bare positiv, fordi mange av kvinnene var ikke like begeistret for at han kom og forlangte drikke av dem. De ga ham drikke, men når han hadde gått, klaget de alltid over at han utnyttet sin stilling.

Hva som påvirker nettverkene

Både kundene og kvinnene må komme godt overens for at atmosfæren skal være god. Hver gang det ble brygget kom det folk innom som ville ha smaksprøver. Men ikke alle kunne få, fordi det ville medføre til store tap. Mine informanter sa at for dem holdt det å kjenne litt av spriten på tungen og kjenne om smaken var slik den skulle være. De trengte ikke et helt glass for å gjøre det. For Mlesi var det bare et par menn som fikk smake; ”chiefen” fikk selvsagt smake, et par av hennes gode venner og de andre kvinnene som også destillerte.

Det viktigste med kunderelasjonene var hvordan kvinnen som solgte oppførte seg. Kundene ville ha rom og mulighet for å snakke sammen uten at andre blandet seg inn. Det eneste hun måtte gjøre var å selge dem varen og la dem være i fred. Da Mlesi hadde drukket for mye forstyrret hun kundene så mye at mange av dem unngikk å komme til henne mens hun var kraftig beruset.

De relasjonene som ble til og de som ble opprettholdt var et resultat av strukturen på samfunnet. Tidligere var det viktig å knytte bånd til andre for å få utbytte av det enten det gjaldt bygging av hus eller av ekteskapelige årsaker (Barth, 1994). Dagens endringer i samfunnet som for eksempel urbanisering og endrede husholdsstrukturer, gjør at også relasjonene forandrer karakter. Det skapes vennskap uavhengig av gjenytelser. For de som

bor i forstaden blir drikking satt som en viktig faktor for å skape sosiale relasjoner. Man får drikke mer hvis man har mange relasjoner, samt at kvinnene har fått en annen rolle blant menn som drikker. Kvinner som drikker har kunnet likestilt seg med menn fordi de har inntatt arenaen og blitt en del av konteksten.

Resiprositet var fundamentalt for de sosiale relasjonene mellom konsumentene. Den økonomiske situasjonen til en person er med på å bestemme hvor mange relasjonsbånd som er knyttet og om status i forstaden. En konsument som har rikelig med penger vil støte på konflikter med andre, fordi de alltid vil ønske å utnytte ham, og kanskje fordi noen ikke har mulighet til å delta på rundene som spanderes. De med penger vil alltid ha tjenester til gode av de andre som drikker. Konsumenten hadde mulighet til å få gjenytelser på andre felt, som for eksempel ei høne til middag eller vedlikehold av boligen.

Fritiden anses som svært viktig for mange av mine informanter som ville sammenlikne seg med folk i byen som hadde vanlig arbeidsdager, men som hadde lite rom for å ha det hyggelig utenom helgene. Det å kunne vise at man hadde mye tid på dagtid til å være med venner, og samtidig få endene til å møtes økonomisk, ble ansett som en bedre status enn å ha penger hele tiden og ingen fritid.

Oppsummering

Relasjonene og de kulturelle normene blir bevart av de ulike kontekstene hvor kachasu blir konsumert av både kvinner og menn i forstaden. I dette kapitlet har jeg beskrevet hvordan noen av konsumentene, som blant annet var hos Mlesi, så på sin egen situasjon og hvordan de kontrollerte sin hverdag ved å bevisst være sammen med venner. På denne måten fikk konsumentene både bevart relasjonene som eksisterte mellom dem og andre i forstaden og ved å bevisst spandere på personer med ulik innflytelse på ulike felt, skape relasjoner.

To kontekster som er blitt beskrevet, begravelsen og hjemmebaren, har vist at kachasu som en ting har ulik rolle og at det finner ulike regler og normer for hvordan det skal konsumeres. Dette er bestemt av den kulturelle normen i forstaden.

Det var flere kvinner som drakk da jeg var der, enn for bare noen år siden⁹. Det viser at forstaden er i en utvikling som gir kvinner en lik status som menn på arenaer som i utgangspunktet har vært dominerende av menn tidligere.

Det har blitt gjort observasjoner på at kvinner og menn drikker like mye i noen samfunn, det som ofte regulerer mengden for kjønnene er at menn har en tendens til å drikke mer, men det er ikke universelt. Dessuten er det slik at der hvor det er stor tilgang på alkoholholdig drikke, er det færre restriksjoner på drikkingen. Dersom det er liten tilgang, drikker ofte menn mer enn kvinner og kvinnene får en begrenset mengde (Bacon, 1976).

Drikkemønsteret er blitt endret fra tidligere tider, ved at restriksjoner for sted, hvem som kunne drikke, og de ulike normene for samfunnet er blitt formet av utviklingen av samfunnet, hvor ytre faktorer særlig spiller inn. De ytre faktorene består av påvirkninger fra folk utenfor samfunnet, arbeidsmigrasjon og demografiske endringer som befolkningsvekst, husholdsendringer som kan skyldes sykdommen HIV/AIDS.

Som Douglas (1987) skriver så er drikking en essensiell handling som utøves i en kjent sosial kontekst. Denne konteksten er fylt av normer som er i endringer. Drikkekonteksten som et rom fylles av menn og kvinner i deres fritid, som er en stor del av deres liv. Drikkekonteksten som jeg har beskrevet ovenfor tar ikke for seg de tradisjonelle kontekstene hvor det også drikkes kachasu.

⁹ Det fortalte chieften meg da jeg spurte ham om utviklingen i forstaden.

5. Barn og kachasu

I dette kapitlet vil jeg ta for meg barna i hushold hvor det ble produsert kachasu. For å kunne få et holistisk bilde av kachasu som et viktig element i husholdet er det viktig å kunne trekke frem hele husholdet, og de som er sammen med kvinnene hele tiden, nemlig barna.

Som beskrevet tidligere har produksjonen og salget av kachasu økonomiske fordeler for husholdet, og jeg vil her trekke frem noen av punktene som jeg så vidt var innom. Jeg vil se på barnas leve- og oppvekstvilkår i hushold hvor kvinner brygger, men også *i hushold hvor mor og eller far drikker regelmessig*.

Jeg vil begynne med barnet som et foster for å kunne se helheten, og se på miljøet som en faktor for å kunne overleve. Det er relativt høy spedbarnsdødelighet i Malawi, og vilkårene for å kunne overleve er basert på både ytre og indre faktorer. De ytre faktorene er ikke alltid mulig å kunne gjøre noe med, det kan være som for eksempel vold mot kvinnen, støy, helsekontroller og annen oppfølging av den gravide kvinnen.

De indre faktorene kan noen ganger kvinnen selv påvirke, gjennom hennes levemåte. Det er alt fra hva hun spiser og drikker, hvordan hun løfter baljer, søvn, inntak av medisiner. Det er mest de indre faktorene jeg vil legge vekt på, før jeg kommer nærmere inn på barnet etter fødsel.

De fleste kvinnene i Malawi må arbeide helt til fødsel. Både i huset, på jordene og markedet. Selv om en kvinne var gravid måtte hun bære andre barn på ryggen mens hun arbeidet. I forstaden var det mange av naboene og vennene som pleide å hjelpe til i huset, og annet arbeid. I landsbyene var moren til den gravide en god støttespiller som kunne avlaste kvinnen litt.

Etter fødselen fikk kvinnen være alene med barnet, og hun brukte de første ukene til å komme i gang med amming, og fikk slappet av etter fødselen før hun igjen begynte å arbeide. I slike situasjoner var det godt å ha stor familie som kunne gjøre kvinnens arbeid

mens hun restituerte. Eldre barn, slektninger og naboer var til god hjelp og stilte til disposisjon for kvinnen.

Føtal alkohol syndrom

Dette er ikke en medisinsk avhandling, og jeg skal skrive mest om hvordan kachasu kan påvirke et foster og det nyfødte barnet. For det er kvinner som drikker litt i graviditeten. De fleste kvinnene jeg snakket med sa at de drakk selv om de var gravide. Det var ingen av dem som hadde en anelse om at kachasu kunne skade fosteret, og at det kunne gi varige men til barnet.

Regelmessig drikking under graviditeten kan føre til føtal alkohol syndrom. Dette er et syndrom som gir barnet lærevansker. Barnet kan bli aggressivt og ha problemer med konsentrasjonsevnen.

Jeg snakket med en kvinne som bar barnet på ryggen, sønnen hadde akkurat sovnet da hun satte seg ned sammen med de andre mennene hos Mlesi. Hun var ung, og så velstelt ut. Mennene tilbydde henne kachasu og hun takket raskt ja. De satt lenge sammen og pratet. Spedbarnet våknet til av den høye latteren til moren. Hun la barnet til brystet og festet chitenjen slik at hun hadde hendene fri. Jeg så på henne og smilte og lurte på om hun pleide å drikke ofte, selv om hun ammet barnet. Hun så på meg, med litt spørrende blick og svarte ”det er god medisin for både meg og barnet, jeg kan slappe av og barnet sovner raskt igjen”. Hun fortalte at hun hadde mye å gjøre og ikke så mye tid til å ta seg av barnet utenom ammingen. Så det å kunne ta noen dram i løpet av dagen, gjorde at hun fikk muligheten til å arbeide lenger på jordflekken hvor hun dyrket mais, tomater og okra.

Jeg spurte om hennes drikkevaner under graviditeten, og hun forklarte at de første månedene drakk hun relativt mye, men etter hvert ble det kun et par drammer om dagen fordi hun ikke orket mer. Når hun drakk hadde hun ikke så mye smerter i nedre del av ryggen og kunne arbeide mer i løpet av en dag.

Det kom tydelig frem at verken kvinnene eller så mange andre i forstaden var klar over at drikkingen kunne påvirke fosterets utvikling av hjernen. Føtal alkohol syndrom eller føtal alkohol effekt har to litt forskjellige utfall for barnet, fordi syndromet gir barnet et karakteristisk utseende med lav vekst, øyne som var litt hovne, smal overleppe og en svært aggressiv væremåte, mens effekten har kun en mental påvirkning. Den mentale påvirkningen viser at barn som har vært utsatt for at mor drakk under graviditeten ofte har læringsvansker fordi konsentrasjonsevnen er begrenset. Mange barn blir født med abstinens, og ved at mor drikker mens hun ammer vil barnet minske abstinensen fordi alkohol går over i morsmelken.

Det var vanlig at barnet ble ammet til det var omtrent to år. Ved å utsette fast føde, utsettes også veksten av tennene. Amming gir barnet gratis mat, og for fattige familier er det å utsette fast føde ikke bare et valg som tas, men også noe som er nødvendig for at de skal kunne klare seg lenger med det husholdet har av mat og økonomi.

De sosiomedisinske følgene av dette er at barnet trenger mer oppfølging i sin utvikling, både ekstra ressurser på skolen i form av oppfølging, men også kosthold og eventuelt medisiner som kan gi barnet muligheten til å kunne ta utdanning og holde seg frisk. Dessverre er det slik i dag at det ikke finner ressurser på skolene i Malawi til å verken evaluere enkeltelever og gi de som trenger dette oppfølging av spesialutdannete.

Barnets oppvekst

Etter hvert som barnet vokser blir det introdusert for fast føde, og de starter med grøt laget av soyamel. En tynn grøt med tilsatt sukker gir barnet nødvendige næringsstoffer i starten fordi soya er en viktig kilde til protein og sukkeret øker energien til barnet og gjør at grøten får en søt smak slik morsmelken er.

Barnet ammes mye, og blir ofte sittende på ryggen til mor hele dagen mens hun gjør sine gjøremål både hjemme og ute på jordene. Barn i de første årene blir ofte ikke oppmuntret til å være aktive fordi kvinnen ikke har mulighet til å leke med barnet fordi hun selv må arbeide.

Mødre som drikker tar med barna sine til drikkestedene, og lar barna være der og se hva som foregår. Kvinnene sitter sjeldent lenge der. For kvinner som brygger selv, er det en selvfølge

at barna er tilstedet. Kvinnen destillerer kachasu hjemme nettopp fordi hun har små barn som hun ikke kan forlate. Barna hennes er en viktig faktor for å gjøre dette, og de er årsaken til at hun trenger ekstra penger og mer mat på bordet.

Svært sjeldent drikker barnet selv. Det hender at barnet slikker de små koppene rene etter at de voksne har forlatt plassen, eller at de klarer å lure til seg noen dråper mens mor er borte et lite øyeblikk.

Fanny hadde en liten sønn på åtte år, han var både kortvokst og mager, samt at han hadde en aggressiv væremåte som gjorde at ingen av de andre guttene ville leke med ham. Han havnet alltid i slåsskamp, og de større guttene pleide å mobbe ham og dytte ham bort hvis de gikk forbi ham. Han hadde de typiske kjennetegnene til føtal alkohol syndrom. Han var ofte med Fanny rundt i forstaden, hun passet på ham så ingen av de andre barna skulle gjøre ham noe vondt. Så han satt sammen med mennene som drakk, og av og til tilbudte de ham en kopp kachasu, som han tok uten å nøle. Han syntes det var sterkt, det kunne en se av ansiktsgrimasene. Fanny som ikke jobbet, og var sammen en mann som også drakk relativt mye, hadde ikke mye hun kunne gi til sønnen sin. Han måtte ofte spise hos andre fordi hun ikke laget mat. Det var en periode hun var innom Mlesi hver dag for å drikke, men der ble hun ofte satt i gang med forefallende arbeid som å gå på markedet, hjelpe til med å lage mat eller vaske huset. Sønnen hennes gikk ikke på skolen. Hun hadde prøvd å sende ham på skolen, men han hadde bare havnet i slåsskamp og blitt sendt hjem av lærerne.

Det er rimelig å anta at i hushold hvor en eller begge foreldre drikker, så har barna som er tilstede i deres daglige drikking, ofte en større tendens til å starte å drikke selv. Debut alderen er lavere for disse barna nettopp fordi de blir introdusert for alkoholholdig drikke tidlig i livet. De barna som blir født med abstinens finner raskt ut at alkohol kan tilfredsstille deres behov. Det var heldigvis ikke så mange barn som hadde denne oppveksten i forstaden, men samfunnet utvikler seg. Den stadig forverrede økonomiske situasjonen til innbyggere i Malawis forsteder, gjør at utviklingen av barns levkår blir forverret.

Skolene i Malawi

Skolesystemet er bygget opp av grunnskolen, videregående og universitetsutdanning. Det vil bli lagt mest vekt på grunnskolen, siden dette er et tilbud som alle barn kan få, og fordi det er en relativ lav prosent elever som går ut fra grunnskolen som fortsetter på videregående skole. Det er få tilbud om barnehager, og barn begynner på skolen når de er 6 år. En kort presentasjon av skolesystemet vil gi et bilde av situasjonen for barna i forstaden.

Grunnskolen tar 8 år, fra standard 1-8. Og de må selv søke om å gå på videregående skole. I gjennomsnitt er det 3000 elever ved hver skole med omtrent 350 lærere. Grunnskolene er delt inn i 34 ulike distrikt i landet, for å få en bedre oversikt over tilbudet (sdnp, 2009).

Etter at grunnskolen ble gratis har flere begynt på skolen, som har resultert i et økt antall barn som kan lese og skrive. Utdanningsdepartementets plan var at den grunnleggende skolen skulle være viktig for at man skulle kunne kommunisere med hverandre, og forstå hvordan verden fungerte. Et viktig element var å kunne utvikle sine ideer og være stolte av de verdiene man hadde selv (ibid).

Utdanningsdepartementet har som mål å kunne gi tilbud til alle barn i hele landet, og de har som mål at det skal være en skole i nærheten av alle hushold som har barn. Et barn skal ikke trenge å gå mer enn 3 km til skolen. Dersom foreldrene ønsker å sende barn på skolen som ligger lenger enn 3 km fra dem er det foreldrenes ansvar å bevare barnets sikkerhet (ibid).

Gratis grunnskole har også hatt noen negative resultater, som for eksempel at infrastrukturen er blitt belastet fordi kapasiteten har økt. Barn ble undervist uten bøker og arbeidsbord. Kvaliteten har blitt dårligere fordi det ikke har blitt utdannet nok lærere til å undervise, som igjen har resultert i skoleklasser med rundt 90 elever pr lærer og i noen distrikt med over 150 elever pr lærer. Dette gjør det vanskeligere å følge opp hver enkelt elev på skolen.

Tolkningen av "free education" har også vært et problem blant lærere, elever samt det offentlige. Det har vist seg at noen lærere har undervist når de selv har ønsket det, og det samme gjelder for elevene som kommer når det passer dem. Ideen bak "free education" var at den skulle være gratis, men med de samme reglene og pliktene som tidligere har vært i skolesystemet (ibid).

Økningen av antall elever på skolen og at kvaliteten har blitt litt dårligere har resultert i at det er blitt startet opp mange private skoler. For å starte en privat skole trenger man å søke tillatelse fra utdanningsdepartementet og de godkjenner planen slik at elevene kan få et vitnemål som er godkjent for å søke på videre utdanning.

Ekspansjonen i private skoler som koster penger gjør at forskjellen på utdanningen blir forskjellig. Og øker klasseskillet mellom de fattigste og de med bedre økonomi. De med bedre økonomi har en mulighet til å gi barna individuell opplæring som kan styrke barnas resultater på prøver. De får et høyere snitt i karakter som gjør det enklere å komme inn på videregående skoler. Av de som går på videregående er det høyere sannsynlighet for å kunne komme inn på høyere utdanning.

De som ikke har barna på privatskole, må satse på at barna lærer i den offentlige selv om lærerkapasiteten er langt under det som er ønskelig fra staten og distriktene.

Offentlige og private skoler i Malawi varr preget av det britiske systemet. Og alle barn brukte uniform. De som ikke hadde penger til å kjøpe uniform, gikk på skolen, men fikk stadig meldinger med hjem om at de måtte ha riktig antrekk på skolen. Skolebøkene på grunnskolen besto av kladdebøker som foreldrene selv måtte kjøpe. Undervisningen foregikk i plenum og oppgaver blir skrevet opp på tavlen. På de laveste trinnene satt elevene på gulvet i klasserommet, som kunne gjøre det vanskelig å få skrevet noe, det resulterte i at mange av barna ikke fikk med seg det som skjedde på skolen.

Standarden på skolene varierer i de ulike distriktene i landet, og særlig rundt Lilongwe er behovet blitt økende for flere skoler, utstyr og lærere fordi befolkningsveksten er størst rundt hovedstaten, og andre store byer i landet.

Med et stort press på skolene av demografiske årsaker, så var det vanskelig å fange opp de barna som trengte ekstra oppmerksomhet fordi de hadde lærevansker. De ble karakterisert som problembarn, og noen læresteder nølte ikke med å utskrive barn for å flytte dem over til en annen skole. Dette oppdaget jeg da Mthandizi kom opp i noen problemer på skolen.

Mlesi hadde fått med lapp hjem fordi Mthandizi hadde havnet i en slåsskamp på skolen. Rektor ville snakke med henne, men hun var redd for å gå alene. Vi gikk dit sammen, slik at hun kunne få litt støtte.

Skolen i forstaden besto av flere hus. Det var ryddig i skolegården. Det var time da vi kom og vi kunne høre lærere som snakket i husene fordi det ikke var vinduer på skolen. Noen klasser hadde satt seg ute i skyggen under noen trær, mens en klasse bar vann fra brønnen til kjøkkenet. Det er blitt vanlig på mange skoler med for mange elever at klasserommene er blitt flyttet ut i skolegården. På skolen i forstaden hadde de løst kapasitetsproblemet med å la de yngste barna gå på skolen frem til lunsj og de eldre etter lunsj og utover ettermiddagen. Den yngste sønnen til Mlesi dro på skolen kl 7 om morgenen og kom tilbake i ellevetiden, mens Mthandizi dro kl 12 og ble til rundt kl 17 om ettermiddagen.

Den første damen vi traff var rektoren på skolen, og hun geleidet oss inn til kontoret sitt. Kontoret var ikke stort, hun satt slik at hun kunne se døren. Foran seg hadde hun satt sammen et par bord slik at hun fikk en stor arbeidsplass. Ved døren inntil veggen var det noen stoler, som vi ble bedt om å sette oss på. Mens vi satt der, kunne jeg se en oversikt over skolens elever. Hun hadde skrevet opp en liste hvor hun førte opp hvor mange jenter og gutter som gikk på skolen hver uke, og antallet varierte fra uke til uke. I gjennomsnitt så jeg at det var omtrent 1000 elever på skolen, og det var litt flere gutter enn jenter.

Hun pratet Chichewa med Mlesi, og på stemmen kunne jeg høre at hun var streng. Innimellom kom det noen engelske ord, om hun gjorde det bevisst for at jeg skulle forstå litt, det vet jeg ikke, men ordene var "you are drunk", "school is important", "lazy woman" og "your son is the future". Man kunne se at Mlesi følte seg underlegen der hun satt på stolen foran rektoren. Hun satt med begge hendene i fanget litt krokboyd rygg, og tittet ned i gulvet, som et barn som får kjeft. Når rektoren hadde sagt det hun ville, fikk jeg en liten bemerkning om at jeg som hvit skulle prøve å påvirke henne, og forklare henne hva som var viktig i livet.

Jeg hadde sagt til Mlesi flere ganger at skolen var veldig viktig for hennes barn, og hun var klar over det, men som hun selv sa: "det er vanskelig for meg som er alene med barna og passe på dem hele tiden, en mann kunne vært streng med dem, det kan ikke en mor.." (feltnotater).

Det er et relativt høyt tall for ”drop outs” på skolene, både jenter og gutter slutter i skolene som følge av dårlig oppfølging, arbeid hjemme og skulking gjør at de barna har en mindre sjanse for å få seg en jobb i voksen alder. Flere prosjekter forsøker å fange opp disse barna, med hovedfokus på jenter, og prøver å finne en løsning som kan være gunstig for både barna og deres familier. Ved at barna går på skolen noen timer om dagen før de arbeider hjemme eller ved at de har yrkesrettet undervisning i form av formingsaktiviteter hvor det blir laget ting som de kan selge og pengene går til familien.

Like i nærheten av Mlesis hjem var det en slik skole som oppfordret jenter til å gå på skole, og samtidig tjene penger til familien. Disse er drevet av internasjonale organisasjoner eller av menighetene. Dessverre var det ikke slike skoler for gutter i området og Mlesi ville derfor lære opp sine sønner til å destillere kachasu, slik at de kunne tjene penger selv om de ikke hadde noe utdanning.

Kjønnsrollene

Lenge har det vært slik at det er forskjell på gutter og jenter når det gjelder hvilke oppgaver de har i hjemmet, og dette har resultert i at langt flere gutter har fått utdanning, mens jentene måtte holde seg hjemme, og hjelpe til med de daglige gjøremålene sammen med sin mor.

Jentene sluttet på skolen fordi de ikke hadde kapasitet til å følge med på skolen. Mange hushold har lagt mye arbeid på jentene og sendt de sporadisk til skolen, fordi de anser gjøremålene hjemme som langt viktigere enn skolearbeid. I hushold hvor man både skal gjøre ting i huset, samt å jobbe ute i jordområdene hvor det blir dyrket grønnsaker til husholdet, blir de nødt til å holde jentene hjemme for å hjelpe til. Det er også vanlig med flere barn, og jentenes naturlige oppgave er å passe på søsken som ikke ammes.

Tidligere trodde man at jentene var de som sluttet på skolen, og de som var et ”offer” når familiene skulle prioritere hvem av barna som skulle gå på skolen, men i Malawi i dag, kunne man se en motsatt antydning, fordi det har vært et fokusområdet. Det har blitt startet opp mange prosjekt i regi av ulike organisasjoner, menigheter og statlige instanser som har ønsket å få jentene inn på skolen som nevnt ovenfor, mens guttene har blitt glemt. Jeg så på oversikten på skolen i forstaden at det var flere jenter enn gutter, og at det var gutter som

droppet skolen. Guttene ble ikke motiverte, og slik situasjonen i Malawi var, hvor mange anså sin fremtid som usikker fordi arbeidsmarkedet var relativt dårlig, valgte mange gutter å droppe skolen for å kunne jobbe på markedet, eller drive med forefallende arbeid hos noen de kjenner, eller hjelpe familien.

I hushold hvor det er ei jente, så vil hun ofte få arbeidsoppgaver som å hente vann, vaske huset, passe yngre søsken og hjelpe mor med å brygge øl eller destillere kachasu.

For Mlesi som hadde fire gutter, ble det tungt å gjøre alt arbeidet selv, så Mthandizi fikk mange av arbeidsoppgaver som ei jente ville fått i et hushold. Mlesi sa at den dagen hun dør, så var det viktig at guttene kunne ta seg av seg selv, de måtte lage mat, vaske huset og lære seg å destillere kachasu for at de skulle ha en sikker inntektskilde.

Det var vanlig for familier med flere barn, at den eldste sønnen var den som førte slekten videre. Han fikk ofte frie tøyler til å gjøre som han selv ønsket og han skulle ikke bli snakket til av sin mor, men av sin far eller mors bror. Det var de som skulle veilede ham videre i livet, og de som kunne irettesette ham dersom han gjorde noe som var galt. Når gutten ble voksen skulle moren føye seg etter ham, men han måtte verdsette sin mor fordi hun hadde født ham.

Mthandizi hadde mange arbeidsoppgaver som vanligvis ei jente ville hatt, og Mlesi unnskyldte seg med at hun hadde ingen jenter til å utføre arbeidsoppgavene. Mthandizi pleide å ta oppvasken på morgenen når vi kom og han ryddet ut av huset slike at det var klart for å vaske gulvet. Etterpå måtte han gå til markedet for å kjøpe tomater, løk og olje slik at de hadde noe til nsimaen senere på dagen. Dersom han ikke gjorde arbeidet bra nok, ble Mlesi sint på ham og holdt ham igjen, slik at han ikke rakk skolen. For han kunne ikke gå på skolen uten mat i magen. Og da Mlesi var så beruset at hun ikke maktet å gjøre noen ting, måtte han være hjemme for å passe på henne og huset, samt at han måtte selge kachasu fordi hun ikke klarte det. I de periodene Mlesi var meget beruset forsøkte han å destillere kachasu, slik at han kunne tjene litt penger. Ofte ble denne kachasuen ikke som den skulle, og kundene ønsket ikke en misfarget kachasu.

Dette var ikke vanlig praksis. Naboen til Mlesi kommenterte at han ikke skulle bli behandlet som en jente, han var tross alt en gutt. Mlesi var lat som ikke gjorde husarbeid selv, og bare satt der og drakk. Mlesi forklarte at dette var hennes måte å lære ham opp til å klare seg selv. Hvordan skulle han overleve den dagen hun døde. Døden var alltid nær, hun visste aldri hvor lenge hun ville leve, men den dagen hun døde skulle guttene klare seg selv med både å lage mat, husvask, handling og ikke minst hvordan man kunne brygge kachasu, slik at de kunne tjene litt penger hvis de ikke fikk seg noen jobb

Guttene til Mlesi hadde ikke lært seg å lage all mat selv, og uten penger kunne de ikke gå på markedet og handle det de trengte. Guttene pleide å gå til venner eller den ene tanten de hadde i forstaden som kunne hjelpe dem.

Lek

Både før skolen og etter skolen bruker barna mye tid på lek, og selv om de ikke har fysiske leker slik mange barn i Norge, lager de egne biler av ståltråd, hvor hjulene er korker fra ulike vaselinbokser. Bilene var forholdsvis store, og de hadde en lang pinne som de dytter denne bilen med foran seg. De mest avanserte bilene hadde ratt på pinnen slik at de kunne svinge med bilene også. Det å jobbe med bilene for å bedre styringen, og kanskje forsterke konstruksjonene tok mye av tiden til guttene.

Jentene måtte ofte hjelpe til hjemme, men de lekte også sammen. De hoppet tau og spilte et spill med steiner. Jentene likte å synge, og de kunne lage sanger som de klapper takten til.

Guttene var opptatt av ballspill, og var veldig interessert i fotball. Så mye tid gikk til å sparke ball på plassen midt i forstaden. Det var ofte jeg kom om morgenen og guttene sto utenfor Mlesis hus og trikset med ball. Ballen var laget av flere lag med tomme plastikkposer. Mthandizi samlet på alle posene Mlesi tømte med sukker, slik at han kunne få seg en større ball. Selv om ballen ikke var spretten, var den god å trikse med.

Mangel på elektrisitet gjorde at barna ikke hadde mulighet til å gjøre lekser etter mørkets frembrudd, og jeg kan ikke huske at jeg så noen av barna gjøre lekser. Da de eldste barna

kom hjem fra skolen, rakk de å spise litt før det ble mørkt. Da de tente et stearinlys hver kveld, ga det ikke nok lys til at barna kunne gjøre lekser.

Strøm til forstadens beboere var av høy prioritet for de som ønsket av barna skulle ha muligheter på skolen. Flere av menigheten jobbet aktivt for at det skulle bli strøm i forstaden, men problemet var at de fattigste ikke hadde råd til å installere strøm, og heller ikke til å betale for strøm. Alternativet var å installere solcellepanel, og flere hustander hadde gamle paneler som de koblet til strøm, men strømmen ble brukt til å drive radioer og fremfor lys.

Selv om det kunne se ut som mange av barna lekte mye, var realiteten det at mange av barna ikke hadde mulighet til å leke mange timer i løpet av dagen. De måtte ofte hjelpe foreldrene hjemme, eller ute i åkeren. Det var mange oppgaver som barna deltok i, særlig rundt høstingen av mais, for da måtte jentene hjelpe til med å pelle av maiskornene fra maiskolben slik at familien kunne få maismel til nsima. Det var mange maiskolber, og selv om det ikke tok lang tid, kunne man kjenne det på fingrene etter en hel dag. De gjorde det relativt fort, og da jeg selv skulle hjelpe til kjente jeg at mine fingre ikke var vant til den slags arbeid. Da jeg holdt maiskolben og presset maiskornene av med tommelen, slik de gjorde det, dannet det seg friksjon mellom fingeren og maisen, slik at en hel dag med denne jobben, ga meg blemmer på fingrene.

Når maisen var ferdig, ble den lagt på ei stråmatte i solen slik at den skulle tørke. Da måtte jentene passe på slik at ikke høns og andre dyr kom og spiste av maisen. Da maisen hadde tørket en stund ble maisen banket slik at all fuktighet ble presset ut av maisen, for så legges på matter igjen og tørke litt til. Desto mer arbeid de gjorde selv, desto billigere ble det. Mølla kunne gjøre mye av arbeidet, men var kostbar.

Noen gutter leker med en ball laget av plastikkposer

Destillering og barn

Under intervjuene med kvinnene kom det frem at de fleste kvinnene hadde lært å destillere kachasu av sine mødre, eller av andre kvinner i forstaden. De anså kunnskapen som et viktig element i det å overleve hverdagen, med knappe ressurser.

Når jentene var kommet i 12 års alderen ble mange av dem involvert i arbeidet med destilleringen. De måtte hjelpe til med å holde vannet som nedkjølte dampen kjølig ved å røre rundt i vannet, og de hentet ekstra vann. De ble med mor og kjøpte sukker og passet på søsknene mens mor gjorde resten av arbeidet.

Siden selve destilleringen tok lang tid, og det var mye røyk og varme i bildet, ville de fleste mødrene skåne barna i denne perioden. Røyken fra bålet av gamle sko var som et tykt svart teppe som la seg over plassen, og lukten var intens og stram, av svidd gummi.

Selv om kvinnene sendte barna på skolen for at de skulle få seg en fremtid, syntes de det var viktig at døtrene kunne destillere kachasu, både for å kunne videreføre tradisjonen, men også

fordi de visste at arbeidsmarkedet var relativt dårlig, og salg av kachasu kunne sikre dem en inntekt.

Kvinnernes inntekt fra destilleringen ga jentene en mulighet til å gå på skole, for selv om grunnskolen var gratis, viste det seg at skolens mangel på utstyr gjorde at barna måtte selv stille med kladdebøker, skrivesaker og skoleuniform som måtte sys eller kjøpes.

Mthandizi

Mthandizi var en gutt på 12 år, han var sønnen til Mlesi. Han skulle ha gått på skolen, men han trivdes ikke, og kom ofte i slåsskamp med andre gutter og ble sendt hjem fra skolen. Han hadde et par gutter som han var mye sammen med, men siden hans oppgave var å hjelpe Mlesi med både husarbeid og destillering, var han mest hjemme på dagen og gjorde som hun ba om.

Han respekterte sin mor, og gjorde som oftest det hun ba ham om. En dag, mens Mlesi var veldig beruset, rømte gutten av gårde. Han ble borte i et par dager, og alle som kjente ham leitet etter ham. Dette var ikke vanlig av ham å gjøre, og etter to dager fant en mann ham ved elveleiet på andre siden av byen. Gutten var bevisstløs, og hadde fått hjelp med en gang.

Han var redd for å komme hjem etter å ha vært borte, og vi passet på at Mlesi ikke var alene hjemme da han kom. Hun kunne slå gutten så mye at det ville gjort mer skade for ham.

Da han kom hjem, listet han seg rolig inn i huset, hun satt med ryggen til godt beruset, og så ham ikke. Han kom ut i nyvasket shorts og en blå t-skjorte som var litt for kort for ham og satte seg sammen med oss rett ovenfor Mlesi, fordi han visste hun ikke ville gjøre ham noe så lenge han satt ved siden av meg.

Han hadde noen skrammer på skinnet og den ene armen, og jeg spurte forsiktig hva som hadde hendt. Han fortalte at han ikke ville bo hjemme mer, og hadde derfor listet seg ut av huset tidlig en morgen. Han ville heller bo på gaten, for han kunne få tak i både penger og mat i byen. Han skulle ned til elven for å vaske seg, men det hadde vært leirete like ved, og han sklei ned i elven. Da hadde han slått seg i hodet. Det hadde vært så kraftig strøm, og han

klarte ikke å komme seg ut av vannet. Dessuten kunne han ikke svømme og ble veldig redd. En mann hadde kommet bort og dratt han opp av vannet, tørket sårene hans, og bedt han dra hjem fordi vi var redde for ham.

Søsteren til Mlesi kom innom da hun hørte at gutten hadde kommet hjem, og hun klemte han og var lysende glad. Den eneste som ikke var glad, var Mlesi. Storebroren hans som var kommet sa til Mlesi at Mthandizi skulle få bo hos dem, inntil hun ble bedre. Ingen turte å la gutten være hjemme alene sammen med henne med det første. Chieffen kom bort da han fikk melding om at gutten var funnet, og han sa til Mlesi at det var på tide hun tok av seg ungene sine, og drakk mindre. Hun hadde et ansvar og han ville holde et øye med henne.

Hva kunne dette bety? Mthandizi var en stor gutt i Malawis målestokk og var i stand til å klare seg selv på mange områder. Hans jakt etter et bedre liv, uten en mor som drakk og slo ham hver gang han ikke gjorde som hun ba om, eller det å mette sulten fordi hans mor ikke kunne lage ett måltid om dagen fordi hun ikke klarte å stå på bena selv.

Oppsummering

Det er forklart om hvilke ulike omstendigheter barn i forstaden befinner seg i. Uten å være moraliserende har det blitt trukket frem både positive følger av at kvinner destillerer, men også noen utfordringer som et samfunn står ovenfor, dersom man lar drikkekulturen utvikle seg til å gjelde spesielt de fattige i samfunnet. Med dette tenker jeg på at de fattige oftere benytter seg av kachasu daglig og den tradisjonelle betydningen av kachasu blir utvasket.

Noen av konsekvensene ved at kvinnene har et økonomisk bilde på kachasu, er at barna kan gå på skolen hver dag, og at de har uniform, skolemateriell og ikke minst får minst to måltider i løpet av dagen.

Det som kanskje er utfordringene er å begrense de medisinske følgene for barna ved at mor drikker, nettopp fordi dette vil gjøre barnet dårligere rustet til å møte hverdagen på lik linje med andre barn hvor alkohol ikke er i omløp. Sannsynligheten for å droppe skolen i en ung alder er relativt høy i Malawi selv om flere barn er registrert på skolene. Dårlige forhold på

skolen og læringsvansker som følge av psykiske årsaker er det ikke kapasitet til å undersøke, i et skolesystem som sliter med for få lærere.

Gjennom beskrivelsen av barna har jeg gitt et bilde av hvordan hushold som består av kvinner og barn lever. Kvinnernes arbeid har økonomiske konsekvenser for barna og barna får kunnskap om hvordan destillere, slik at de selv kan drive sin egen gjeskjeft med relativ høy inntekt.

6. Avslutningen

I denne oppgaven har jeg vist hvor komplekst kachasu er i samfunnene hvor det destilleres og konsumeres. Hushold hvor kvinnen hadde en viktig rolle for familien, økonomiske strukturer og for opprettholdelse av tradisjon. Kvinnene har vært i fokus i oppgaven, fordi deres hverdag besto av destillering av kachasu samtidig som de hadde en viktig rolle i huset, med tradisjonelle oppgaver destillering til ulike rituelle seremonier.

Kachasu, som en ting, som har en affeksjonsverdi for noen og en bruksfunksjon hos andre, avhengig av konteksten, er med på å danne et bilde av hvordan kachasu spiller en relativt viktig rolle for produsenten og konsumenten. Kachasu binder folket sammen, ved at de drikker sammen opprettholder de også relasjonene som er dannet mellom partene.

For kvinnene som produserer kachasu blir hverdagen vanskelig uten kachasu, fordi deres økonomi er basert på inntekt fra kachasu. Deres markedsstyrte oppfatning av sin produksjon som de vet danner sosiale relasjoner, og som er blitt benyttet i ulike kulturelle sammenheng, gir dem ikke bare valgmuligheter, men stiller også krav til dem om å opprettholde produksjonen for at konsumentene skal bli tilfredstilt. Og det har absolutt en avgjørende rolle for deres status i forstaden som tradisjonsbærere og skapere av samlingsplasser for de som drikker.

For å forstå det moderne økonomiske livet, må man erkjenne at viktige elementer som produksjon, distribusjon og konsum gir mening og finner sted ved hjelp av kulturelle ideer i alle samfunn (Krohn-Hansen, 2001). Dette har jeg beskrevet i denne oppgaven og brukt aktivt de tre elementene for å vise at det er en logisk sammenheng mellom dem, og at de styrer hverandre. Dersom det mangler et element finnes det ikke noe økonomisk liv, fordi de henger sammen som en sirkel. Produksjonen bestemmes av konsumet og distribusjonen er prosessen fra produksjon til konsum.

Barna er en viktig brikke for å bevare tradisjonen, men spørsmålet er om produksjonen som skjer i forstaden og antakelig andre steder også, kan få en ødeleggende effekt på samfunnet.

Selv om barna lærer dette og de fleste barna får både skolegang og mat hver dag, så vil det på sikt muligens være et hinder for dem. Alternativet til å gå på skolen kan være å produsere kachasu og tjene penger. Dette kan ikke få positive følger for barnet, annet enn at det blir selvstendig. Undersøkelser viser at desto tidligere barn blir introdusert for alkoholholdig drikke desto tidligere begynner de å drikke selv. Da er sannsynligheten for at de blir avhengige større og at de dropper skolen som følge av dette. Mine observasjoner har vist at barn som vokser opp blant foreldre som drikker også smaker kachasu og lettere kan lure seg unna skolegangen, fordi foreldrene ikke har kontroll på hva barna gjør mens de drikker.

Skolesystemet i Malawi har fremdeles mange mål å nå, og selv om det er blitt gratis grunnskole for alle barn, har staten fremdeles langt igjen før de har nok kvalifiserte lærere som kan ta den økende befolkningen. Det er ikke bare lærere som mangler, men rett og slett skolebygninger med plass til alle barna.

Det er et tema jeg ikke har berørt noe spesielt i denne teksten, og det dreier seg om problemet med betegnelsen ”alkoholisme”. Hva er alkoholisme? Og hvem definerer alkoholisme?

Kachasu kan gjøre godt og samtidig ødelegge for den som konsumerer. I noen kontekster skaper alkoholholdig drikke samhold og relasjoner mellom flere aktører som jeg har vist i den tradisjonelle begravelsen. I en hjemmebar med få regler om hvor mye man bør drikke, har konsumenten lett for å drikke for mye. Ingen av informantene benyttet seg av begrepet alkoholisme, og det kan være flere årsaker til dette. Den ene er at det kanskje ikke finnes i deres vokabular, fordi de ikke har hatt slike betegnelser. En annen kan være at alkoholisme er et negativt ord, som er tabubelagt fordi det betyr at man har mistet kontrollen på sin egen tilværelse.

I mediene benyttes alkoholisme ofte om personer som drikker regelmessig, og som ikke klarer å leve uten alkoholholdig drikke. Alkoholholdig drikke har blitt benyttet i ulike settinger hvor det sosiale ofte er viktige elementer, mens de som blir karakterisert som alkoholikere lett kan drikke alene hjemme, noe som var tabu i Malawi også. Det å drikke alene var negativt, og jeg observerte at de fleste som drakk kachasu passet på å ikke sitte alene.

Antropologer som har forsket innen dette feltet, har ofte blitt kritisert for kun å tenke på den kulturelle nytten alkoholen har for samfunnet, og de har ikke hatt nok fokus på alkoholrelaterte problemer i samfunnet (Gefou-Madianou, 1992).

Room (1984) er blant de som har kritisert antropologene som ikke har tatt med problemene som kan oppstå dersom alkohol blir et vanedannende produkt for de som drikker dette. Det å ikke ta i betraktning at alkohol kan ha en negativ påvirkning på samfunnet og kun se på alkohol som et positivt aspekt på en funksjonalistisk måte er noe Room påpeker i sin artikkel.

Det er et viktig aspekt som Room påpeker her, fordi antropologer kan ha en tendens til å se nytten og knytte dette til det sosiale og kulturelle aspektet ved bruken av alkohol. Det kulturelle som er forankret i det sosiale livet gjennom normene og gjennom tradisjonene har vært det som har karakterisert de ulike samfunnene er viktig aspekt som Room ikke tar hensyn til.

Med en vestlig tankegang om at et rusmiddel er farlig for kroppen, så glemmer man lett at tidligere var bruken mer styrt og hadde mer retningslinjer for hvem som kunne drikke og ikke drikke. Room er urettferdig som kritiserer antropologer som ikke ser hvor samfunnsødeleggende alkohol er. Antropologene ser at det kan være ødeleggende, men de forsøker å se sammenhengen i bruken, og se på strukturene som opprettholder de kulturelle, sosiale og økonomiske aspektene ved drikkingen og produksjonen.

De som har sett på alkohol som et objekt har benyttet seg av Mary Douglas (1987) sin kategorisering av alkoholens betydning og forankring i samfunnet. Jeg har vist at kachasu har disse aspektene som Douglas har beskrevet. Ved å trekke inn kvinnene og deres økonomiske behov for kachasu, og deres markedsstyrte liv som er avhengige av profitt, for å kunne hjelpe husholdet med de utgiftene som medfølger i et samfunn hvor materielle goder er økende. Kvinnenes økonomiske vekst har gitt barna en bedre tilværelse og en mulighet til å kunne få utdanning og senere arbeid.

Kachasu har en sosial forankring i samfunnet, den skaper relasjoner mellom dem som drikker sammen som er både langvarige og bygger på prinsippet om resiprositet. De sosiale relasjonene blir opprettholdt ved å fordele drikken mellom seg, og styres av resiprositet ved kjøp av kachasu daglig. Både tid og sted styrker relasjonene mellom personer som i utgangspunktet er fra ulike deler av landet og som har opparbeidet seg vennskap fordi man drikker sammen, og deler på kostnaden på en flaske kachasu.

Det kulturelle aspektet som Douglas (1987) beskriver kan jeg sammenlikne med mine observasjoner som viser hvordan kachasu er benyttet i ulike tradisjoner. Det gjelder ikke bare eldre tradisjoner som begravelsesseremonien som er blitt beskrevet tidligere, men også de ulike normene og reglene som er knyttet til produksjonen og konsumeringen av kachasu. Ved at barna får overført kunnskap fra sine mødre, videreføres en tradisjon som er blitt til etter portugiserne. Kachasu har blitt en viktig ting i flere kontekst som barna får muligheten til å utvikle og videreføre til neste generasjon.

Kildeliste

Aas, Natvig Henrik. 1995. *Alcohol Expectancies and Socialization: Adolescent learning to drink*. Research Center for Health Promotion. University of Bergen. National Institutt for Alcohol and Drug Research.

Ambler, Charles. 1990. *Alcohol, Racial Segregation and Popular Politics in Northern Rhodesia*. I The Journal of African History. Vol 31, No.2 pp. 295-313. Cambridge University Press.

Appadurai, A. 1986. "Introduction: Commodities and the Politics of Value" i Appadurai (ed) *The social life of things*, Cambridge: Cambridge University Press.

Aschehoug og Gyldendals. 1996. *Store norske leksikon*. Oslo. Kunnskapsforlaget

Axelson, Eric. 1974. "Portugal's attitude to Nyasaland during the period of the partition of Africa" i Pachai (ed) *The Early History of Malawi*. Longman group LTD. London.

Bacon, Margaret K. 1976. "Cross-Cultural Studies of Drinking: Intergrated Drinking and Sex Differences in the use of alcoholic Beverages" i Everett, Waddell & Heath (ed) *Cross-Cultural Approaches to the Study of Alcohol. An Interdisciplinary Perspective*. Mouton Publisher, Aldine Chicago.

Barth, F. 1994. "Økonomiske sfærer I Darfur" i Barth: *Manifestasjon og prosess*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bates, Daniel og Skogseid, Harald. 1997. *Menneskelig tilpasning. En humanøkologisk innføring i globalt miljø*. Universitetsforlaget AS. Oslo

Bryceson, Deborah F. 2002. Kap 1-2 i *Alcohol in Africa. Mixing business, Pleasure and Politics*. Portsmouth, Heinemann.

Douglas, Mary. 1987. "A distinctive anthropological perspective" i M. Douglas, red *Constructive drinking. Perspectives on drink from Anthropology*. Cambridge University Press

Eidhammer, Asbjørn. 2005. *Malawi – eit lite land I Afrika*. Kolofon AS.

Englund, Harri. 2002. *The Village in the City, The City in the Village: Migrants in Lilongwe*. I Journal of the Southern African Studies, Vol 28, No.1, Special Issue:Malawi (Mar, 2002) pp.137-154. Taylor & Francis, Ltd.

Eriksen, Thomas Hylland. 1997. "kap 3 Identitet" i red. Eriksen *Flerkulturell forståelse*. TANO Aschehoug.

Eriksen, Thomas Hylland. 2001. *Små steder – Store spørsmål. Innføring i Sosialantropologi*. Oslo. Universitetsforlaget.

Ettema, Wim. 1984. "Small-scale Industri in Malawi". I *The journal of modern African studies*, Vol.22, no. 3. (sep, 1984) pp 487-510. Cambridge University Press.

Gefou-Madianou, Dimitra. 1992. "Introduction: Alcohol commensality, identity transformations and transcendence" I Gefou-Medianou (ed) *Alcohol, gender and culture*. Routledge. London.

Gouldner, A. 1960. "The Norm of Resiprocity: A Preliminary Statement" i *American Sociological Review*, 25.

Guyer, Jane. 1995. "Women in the rural economy: contemporary variations" I Hay & Stichter (2.ed) *African Women South of the Sahara*. Longman Publishing. New York

Heath, Dwight. 1976. "Antropological Perspectives on Alcohol: An Historical Review" I Everett, Waddell & Heath (ed) *Cross-Cultural Approaches to the Study of Alcohol. An Interdisciplinary Perspective*. Mouton Publisher, Aldine Chicago.

Helle-Valle, Jo. 1997. Seksjon 8.6. "The Drinker's context" med introduksjon. I *Change and Diversity in a Kgalagadi Village, Botswana*. Oslo: SUM, University of Oslo

Hellum Braathen, Stine. 2008. *Substance Use and Gender Based Violence in a Malawian Context – Pilot Project 2*. SINTEF Health Research. March 2008.

Hirschmann, D & Vaughan, M. 1983. "Food Production and Income Generation in a Matrilineal Society: Rural Women in Zomba, Malawi". I *Journal of Southern African Studies*, Vol 10, no. 1, Special Issue on Women in Southern Africa. (oct, 1983) pp. 86-99

Holt, Mack. 2006. "Introduction" I Holt (ed) *Alcohol. A social and Cultural History*. Oxford: Berg

Hopkin, Anthony. 2001. "Female and Gender Status in Eastern and Southern Africa: A comparative Critique" I Ed Rwomire, *A. African Women and Children: Crisis and Response*. London. Praeger.

Horton, Donald. 1943. *The function of alcohol in primitive societies: a cross-cultural study*. Quarterly Journal of Studies on Alcohol 4:199-320

Koopman, Jeanne. 1995. "Women in the rural economy: past, present and future" I Hay & Stichter (2.ed) *African Women South of the Sahara*. Longman Publishing. New York

Kopytoff, Igor. 1986. "The cultural Biography of Things" i (red) Appadurai, A. *The social Life of Things. Commodities in a cultural Perspective*. Cambridge University Press.

Krohn-Hansen, Christian. 2001. *Det vanskelige voldsbegrepet. Politisk liv I Den dominikanske republikk og andre steder*. Oslo. Pax Forlag AS.

Mandelbaum, David. 1965. "Alcohol and Culture". I *Current Anthropology*, Vol.6, No.3. (Jun.1965) pp 281-288. The University of Chicago Press.

Mauss, Marcel. 1995. *Gaven: Utvekslingens form og årsak I arkaiske samfunn*. Oversatt av Thomas Hylland Eriksen. Oslo. Cappelen Akademisk Forlag.

Myers, Garth. A. 2003. *Colonial and Postcolonial Modernities in Two African Cities*. I Canadian Journal of African Studies. Vol. 37, No 2/3 pp. 328-357. Canadian Association of African Studies.

Narotzky, Susana. 1997. *New Directions in Economic Anthropology*. London. Pluto Press.

Nielsen, Finn Sivert. 2000. "Den sosiale forvaltning av ting – økonomisk antropologi" I *Mellom himmel og jord*. Bergen: Fagbokforlaget. Kap. 3

Njon, Ambe. 2006. *Tradition, Culture and Development in Africa. Historical Lessons for Modern Development planning*. Ashgate.

Obayemi, Ade M.U. 1976. "Alcohol in an African Society." I Everett, Waddell & Heath (ed) *Cross-Cultural Approaches to the Study of Alcohol. An Interdisciplinary Perspective*. Mouton Publisher, Aldine Chicago.

Pachai, Bridglal. 1974. *Malawi: The history of the Nation*. Longman group limited. London.

Pebbles Project. www.pebblesproject.co.za lest 24. februar 2008

Polanyi, Karl. 1968. "The economy as instituted process" I E. LeClair og H. K. Schneider (ed) *Economic Anthropology. Readings in theory and analysis*. New York. Holt, Rinehart and Winston.

Rafael, B.R. 1980. *A short History of Malawi*. Limbe. Popular Publications

Robertson, Claire. 1995. "Chp. 3. Women in the Urban economy" i (ed) Hay & Sticher. *African Women South of the Sahara*. Harlow. Longman Higher Education.

Room, R. 1984. Alcohol and Ethnography: A case of problem deflation?. I *Current Anthropology*, Vol. 25, No 2, pp.169-191.

Sargent, Margaret. 1976. "Theory in Alcohol Studies" I Everett, Waddell & Heath (ed) *Cross-Cultural Approaches to the Study of Alcohol. An Interdisciplinary Perspective*. Mouton Publisher, Aldine Chicago.

Silvermann, David. 2001. *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, text and Interaction*. Utg. 2 ed. London. Sage Publications Ltd.

Skjønberg, Else. 1991. *Malawi – et ukjent land for Norge?* Rapportserie fra SUM. Serie C nr. 2/91; Nord/sør dialog. Senter for utvikling og miljø ved Universitetet i Oslo.

SDNP. 2009. www.sdn.org.mw/edu/new/education-in-malawi.html. Lest 2.februar 2009

Subbo, Wilfred K. 2001 . "Socio-economic and cultural implications of alcoholic beverages among the Abagusii of Western Kenya." I *Drinking: Anthropological Approaches*. Ed Igor de Garine & Valerie de Garine.

Suggs, David N. 1996. "Mosadi Tschwene: the construction of gender and the consumption of alcohol in Botswana". *American Ethnologist*. Vol 23. No 3 (Aug 1996) pp597-610

Thagaard, Tove. 2003. *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget. Bergen.

Turner, Victor. 1967. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca, NY: Cornell University Press

UNDP, 2007/2008. Statistics of the Human Development Report. På nettside:
<http://hdr.undp.org/en/statistics/> (lest mars 2008)

Wadell, Jack O. 1976. "Introduction: Alcohol Studies and Anthropology" i ed Everett, Wadell & Heath. *Cross Cultural approaches to the study of Alcohol. An Interdisciplinary Perspective*. The Hague, Mouton

Wilson, T.M. 2005. "Drinking cultures. Sites and Practices in the Production and Expression of Identity" i Wilson (ed) *Drinking Cultures. Alcohol and Identity*. Oxford: Berg

Wolf, E.R 1966. *Peasants*. Englewood Cliffs. N.J. Prentice Hall.